

Zakboek Tweede Fase

TWEDE FASE OUDE REGELING EN VERNIEUWDE TWEDE FASE

Zakboek Tweede Fase

TWEEDE FASE OUDE REGELING EN VERNIEUWDE TWEEDE FASE

Voorwoord

Dit is een geheel vernieuwde editie van het Zakboek voor de Tweede Fase. Het eerste Zakboek Tweede Fase verscheen in november 1999. De derde editie – uit november 2001 – was tot nu toe de laatste. Ook na 2001 is er nog het een en ander in de regelgeving veranderd. Dat heeft niet tot een nieuwe druk van het Zakboek geleid, maar slechts tot een supplement bij de derde editie. De overweging daarbij was dat er op afzienbare termijn behoefte zou zijn aan een geheel vernieuwde uitgave, doordat er veranderingen in wet- en regelgeving aanstaande waren. Die lieten echter door allerlei oorzaken langer op zich wachten dan in eerste instantie gedacht werd: het invoeringsjaar van de aanpassingen verschoof daarmee van 2005 naar 2007. De veranderingen in de wet werden in 2006 officieel bekrachtigd en die in het Inrichtingsbesluit en het Eindexamenbesluit in het begin van 2007. Daarna werd deze uitgave mogelijk. Kort daarop werd het Eindexamenbesluit opnieuw gewijzigd, ditmaal t.b.v. de mogelijkheid centraal examen af te leggen in het voorlaatste leerjaar. In dit Zakboek zijn de implicaties daarvan meegenomen.

Het Zakboek Tweede Fase heeft vanaf de eerste uitgave als belangrijkste doel gehad op overzichtelijke wijze en in toegankelijke taal de regelgeving voor de Tweede Fase te beschrijven. Vanaf de introductie van de Tweede Fase was de behoefte daaraan in het voortgezet onderwijs groot. En nog steeds wordt het Zakboek (met supplement) door velen als hét hulpmiddel gezien om het antwoord te vinden op prangende vragen over regelgeving die betrekking heeft op de bovenbouw van havo en vwo.

Daar de veranderingen in de Tweede Fase per 2007 meer dan marginaal zijn is een *geheel hernieuwde versie* van het Zakboek noodzakelijk. Met name omdat er in de jaren 2007-2011 twee ‘regimes’ naast elkaar in de school bestaan: het regime voor de leerlingen die in de jaren voorafgaand aan het schooljaar 2007-2008 in de 4e klas van havo of vwo beginnen en het regime voor hen die vanaf het schooljaar 2007-2008 in de bovenbouw van havo of vwo starten. Voor deze twee groepen leerlingen gelden op verschillende terreinen andere regels, met als belangrijkste verschillen: andere regelingen wat betreft de vakkenpakketten, andere examenprogramma’s en een andere slaag/zakregeling. Even is daarom overwogen twee verschillende publicaties samen te stellen, of één publicatie met daarin twee duidelijk van elkaar te onderscheiden delen. Daar hebben we uiteindelijk van afgezien: we menen dat het voor de gebruiker handiger is dat hij of zij bij een vraag over een bepaald onderwerp alle informatie daarover overzichtelijk bij elkaar vindt.

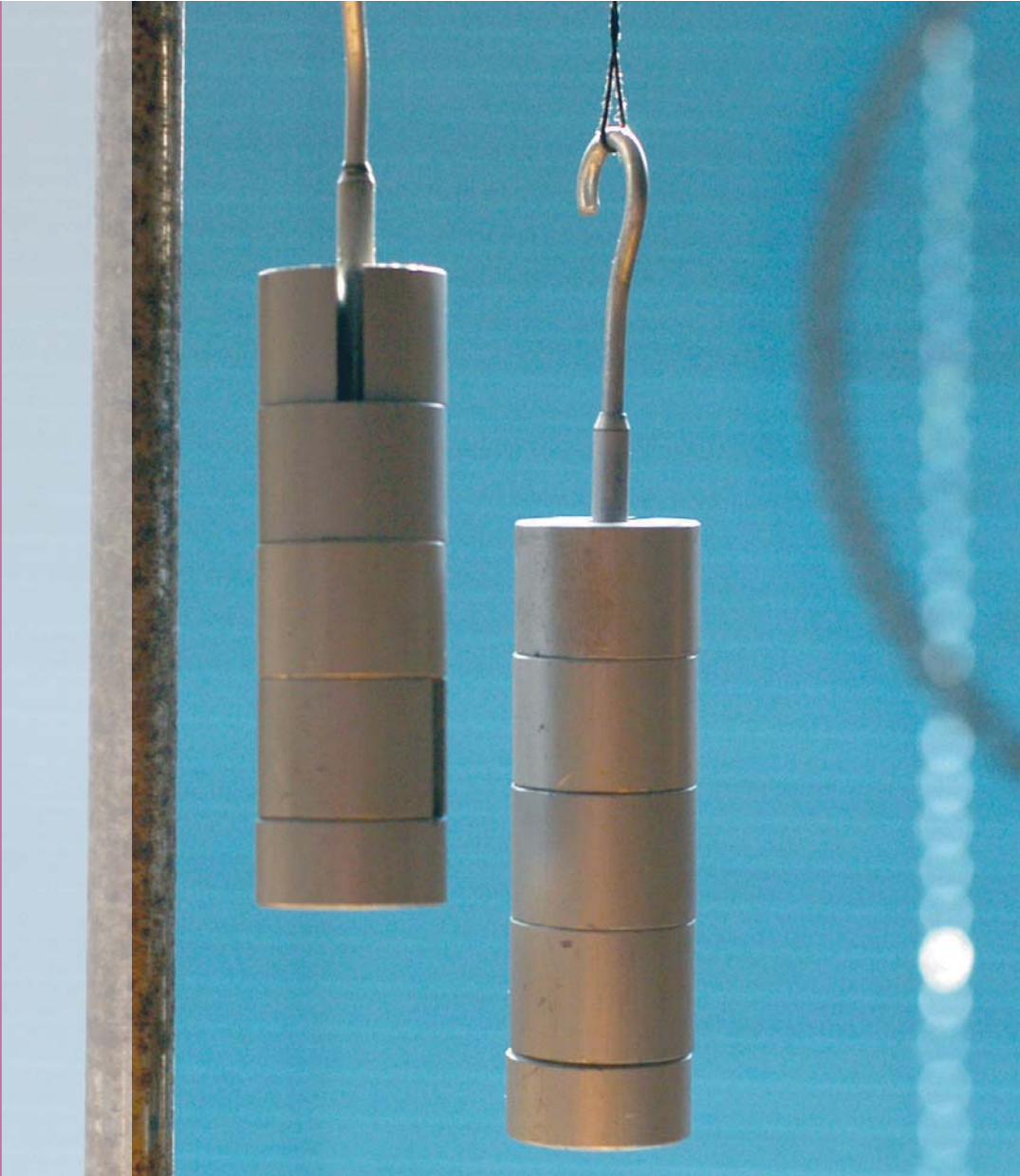
De keuze voor één integrale benadering vroeg vervolgens wel om een beslissing over de te gebruiken begrippen. Namelijk, hoe maak je in de teksten duidelijk over welke regelgeving je het hebt (van respectievelijk voor en na de aanpassingen), zonder al te omslachtige formuleringen te hoeven gebruiken? Vele mogelijkheden hebben we de revue laten passeren. Er is – ondanks de bezwaren die ongetwijfeld tegen de gekozen termen ingebracht kunnen worden – uiteindelijk gekozen voor de term *‘Tweede Fase Oude Regeling’* voor de Tweede Fase vanaf 1998 tot aan de aanpassingen en voor de term *‘Vernieuwde Tweede Fase’* voor die vanaf 2007. De Tweede Fase die in 1998 werd ingevoerd, is overigens enige malen tussentijds bijgesteld (‘Verlichtingsmaatregelen’). De regelgeving die geldt voor leerlingen in die bijgestelde Tweede Fase, is dus niet meer precies hetzelfde als voor hen die de bovenbouw van havo en vwo binnenkwamen op het moment dat de profielstructuur van start ging.

Er is tussen de uitgave van het eerste Zakboek in 1999 en deze opvolger maatschappelijk het een en ander veranderd. Zo is onder andere de beschikbaarheid van computers aanzienlijk toegenomen en is het gebruik van internet gemeengoed geworden. Het Tweede Fase Adviespunt heeft daaruit de conclusie getrokken dat bepaalde informatie niet meer per se in een Zakboek hoeft te staan: informatie die snel kan verouderen, is beter af met een verwijzing naar een webpagina. Daarom zijn de hoofdstukken ‘Examenprogramma’s’, ‘Onderwerpen centraal examen’, ‘Overzicht wet- en regelgeving’, ‘Checklist centrale examens’ en ‘Gegevens uit de monitor’ niet meer in het Zakboek opgenomen: voor deze onderwerpen wordt naar webpagina’s verwezen.

In deel I van het Zakboek vindt u via een alfabetische lijst van trefwoorden beschrijvingen van onderwerpen op het gebied van de Tweede Fase. Vervolgens staat bij elk onderwerp onder ‘bronnen’ vermeld waar de officiële regelgeving te vinden is. De beschrijvingen in dit Zakboek zijn bedoeld om het zoeken te vergemakkelijken, als geheugensteuntje en als leeshulp. Het Zakboek is een hulpmiddel bij het kunnen vinden en kunnen lezen van de officiële regelgeving. Met andere woorden, het vervangt die regelgeving niet. Het blijft verstandig om bij vragen op een bepaald terrein terug te gaan naar de officiële tekst van een artikel. Deze uitgave is bedoeld om u daar eenvoudiger in te laten slagen. In deel II vindt u enkele overzichten waarvan wij denken dat het handig is deze geordend onder handbereik te hebben.

We hopen dat deze geheel hernieuwde versie van het Zakboek Tweede Fase wederom in een behoefte voorziet.

Bob Huijssoon, Marlies van Tooren en Piet Groenewegen
Tweede Fase Adviespunt, april 2007

Inhoudsopgave

DEEL 1 Regelingen

TREFWOORDEN OP ALFABETISCHE VOLGORDE

Aanpassingen tijdens de Tweede Fase Oude Regeling: zie Verlichtingsmaatregelen	13
Afronding cijfers	13
Afstroom: zie Overstappen	13
Afwijkende wijze van examineren	14
ANW op de havo	15
Atheneum met Latijn: zie Klassieke talen	16
Becijfering deelvakken	17
Bevorderingsregeling	19
Bewaren examendossier: zie Examendossier	20
Bewegen, sport en maatschappij	20
Bezemsituatie	21
Centraal examen	22
Certificaten	25
CKV en KCV	26
Combinatiecijfer	27
Cultuurpas: Zie Vouchers CKV(1)/KCV	29
Cultuurvouchers: zie Vouchers CKV(1)/KCV	30
Cijferlijst: zie diploma en cijferlijst	30
Diploma en cijferlijst	30
Doorstroomrechten	32
Doubleren: zie Bevorderingsregeling	33
Dyslexie	33
Eigen vakken: zie Schooleigen vakken	37
Eindexamenbesluit: zie Inrichtings- en Eindexamenbesluit	37
Examendossier	37
Examenprogramma's: aanpassingen t.b.v. Vernieuwde Tweede Fase	38
Examenvak	40
Extra vak: zie Diploma en cijferlijst	41
Flexibilisering centraal examen: zie Centraal examen	41
Geheel vrij deel: zie Vrij deel	41

Gemeenschappelijk deel	41	Overstappen	69
Geschiedenis in EM en CM op het vwo	44	Praktische opdrachten	73
Godsdienst/Levensbeschouwelijke vorming	44	Profieldeel	74
Grieks: zie Klassieke talen	46	Profielen aanbieden	79
Gymnasium	46	Profielkeuzevakken	80
Gymnastiek: zie Lichamelijke opvoeding	47	Profielwerkstuk	80
Handelingsdeel	47	Programma van toetsing en afsluiting (pta)	83
Herkansingen en herexamen	48	Scholing	84
Hulpmiddelen bij het examen: zie Toegestane hulpmiddelen	49	Schooleigen vakken	85
Informatica: zie Scholing	49	Slaag/zakregeling	86
Inrichtings- en Eindexamenbesluit	49	Starterstalen	89
Inspanningsverplichting: zie Onderwijstijd	51	Studiefinanciering: zie Tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten	90
KCV en CKV: zie CKV en KCV	51	Taal elementair: zie Starterstalen	90
KCV en de klassieke taal: zie Klassieke talen	52	Tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten	90
Klassieke talen	52	Toegestane hulpmiddelen	92
Kunst algemeen	53	Toelatingseisen: zie Doorstroomrechten	93
Kunsvakken combineren	54	Uitslagregeling: zie Slaag/zakregeling	93
Latijn: zie Klassieke talen	55	Vakbenamingen/vakcodes	93
Levensbeschouwelijke vorming: zie Godsdienst/Levensbeschouwelijke vorming	55	Vavo	94
Lichamelijke opvoeding	56	Veranderen van school	96
Lichamelijke opvoeding 2: zie Bewegen, sport en maatschappij	57	Verlichtingsmaatregelen	97
Literatuur	57	Vernieuwing examenprogramma's	98
LOOT-scholen: zie Vrijstellingen	60	Vervangen tweede moderne vreemde taal: zie Vrijstellingen	99
Loting	60	Vervroegd centraal examen	99
Meerdere examenmomenten: zie Centraal examen	61	Voorbeeldexamens	101
Nascholing: zie Scholing	61	Voorlopige cijferlijst	102
Natuur, leven en technologie	61	Vooropleidingseisen: zie Doorstroomrechten	104
Nieuwe vaknamen: zie Vakbenamingen/vakcodes	62	Vouchers CKV(1)/KCV	104
NLT: zie Natuur, leven en technologie	62	Vrij deel	105
Onderwijstijd: 1000 uur per leerjaar	63	Vrijstellingen	108
Ontheffing	64	Vwo-vakken op het havo	111
Opstroom havo-vwo	65	Wiskunde	113
Opstroom vmbo-havo	66	Zakken en niet alles overdoen: zie Slaag/zakregeling	114
Overgangsbepalingen en overgangsregelingen	67	Zak/slaagregeling: zie Slaag/zakregeling	114
Overgangsprofiel Cultuur en maatschappij	67	Zittenblijven: zie Bevorderingsregeling	114

DEEL 2 Overzichten

A	Schema's studielast Tweede Fase Oude Regeling	116
B	Schema's studielast Vernieuwde Tweede Fase	124
C	Studielast Tweede Fase Oude Regeling en Vernieuwde Tweede Fase en wel/ geen centraal examen	126
D	Wegingsvoorschriften Tweede Fase Oude Regeling	128
E	Cijfermatige gegevens Tweede Fase	134
F	Internetadressen	137
G	Vindplaats digitale adressen	142

DEEL 1

Aanpassingen tijdens de Tweede Fase Oude Regeling

Zie Verlichtingsmaatregelen

Afronding cijfers

Het eindcijfer van de vakken die alleen een schoolexamen hebben, moet worden uitgedrukt in een geheel getal tussen 1 en 10. Dit staat in het Eindexamenbesluit artikel 35 lid 1. Voor de afronding van dit cijfer zijn noch in het Eindexamenbesluit noch ergens anders regels vastgelegd. Dit betekent dat de school de wijze van afronden zelf bepaalt. Voor vakken die zowel een schoolexamen als een centraal examen kennen, is de afronding van het eindcijfer wél vastgelegd (Eindexamenbesluit, artikel 47): er moet in één stap worden afgerond naar een geheel getal (als het eerste cijfer achter de komma een 4 of lager is naar beneden; indien dat cijfer een 5 of hoger is, naar boven). De school kan er voor kiezen deze regel ook te hanteren voor vakken met alleen een schoolexamen. Of om het schoolexamencijfer in twee stappen af te ronden, dat wil zeggen eerst op de nabij liggende tiende en vervolgens op een geheel getal. Dit is met name relevant bij cijfers als 5,44 en 5,46. Er zijn ook andere afrondingsregels te bedenken. Uiteindelijk moet het eindcijfer voor vakken die alleen met een schoolexamen worden afgerond wel worden uitgedrukt in een geheel getal tussen 1 en 10. Ten behoeve van de duidelijkheid en om steeds weerkerende discussies over dit onderwerp te voorkomen is het verstandig de afrondingsregels vast te leggen in het examenreglement (en wellicht ook in het programma van toetsing en afsluiting).

Zie ook Combinatiecijfer

Bron:

- Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o., uitgave van de VMBO-projectorganisatie en het Tweede Fase Adviespunt, december 2000, artikel 35 lid 1, pagina 48 en artikel 47 lid 2, pagina 65.

Afstroom

Zie Overstappen

Afwijkende wijze van examineren

Artikel 55 van het Eindexamenbesluit gaat over afwijkende wijzen van examineren. Dit artikel bestond al voor de invoering van de profielen, maar de kans is groot dat scholen er de laatste jaren meer mee te maken hebben gekregen. Door de persoonsgebonden financiering ('het rugzakje') gaan namelijk – meer dan voorheen – ook leerlingen met een handicap naar reguliere scholen voor voortgezet onderwijs.

Bovendien was men in het veld niet of minder goed op de hoogte van het bestaan van taalgerelateerde stoornissen als dyslexie en stoornissen die effect hebben op taal en/of de concentratie (afwijkingen in het autistisch spectrum, pdd-nos). Deze stoornissen deden zich vroeger waarschijnlijk net zo vaak voor als tegenwoordig, maar de leerlingen met zo'n stoornis zullen gewoonlijk niet zo snel toegang tot het havo/vwo hebben verkregen. Een derde reden waarom scholen meer met artikel 55 te maken krijgen, is dat er in de loop der jaren meer leerlingen met een niet-Nederlandstalige achtergrond in de bovenbouw van havo/vwo zijn gekomen.

Op grond van artikel 55 van het Eindexamenbesluit kan de directeur toestaan dat een gehandicapte leerling het examen geheel of gedeeltelijk aflegt op een wijze die is aangepast aan de mogelijkheden van die leerling. Dit moet bij de inspectie worden gemeld. Als het gaat om een niet zichtbare handicap zoals dyslexie, is een deskundigenverklaring nodig, opgesteld door een psycholoog of orthopedagoog. In ieder geval kan de duur van de toetsen van het centraal examen – waarvoor dat nodig wordt gevonden – verlengd worden, ten hoogste met 30 minuten. Andere aanpassingen kunnen alleen worden toegestaan voor zover daarvoor door een deskundige (psycholoog of orthopedagoog) een voorstel is gedaan of als de aanpassing aansluit bij de begeleidingsadviezen van diezelfde deskundige. Zo'n aanpassing zou bijvoorbeeld het gebruik van een computer (laptop) met spellingcontrole of met tekstverklanking of een reading-pen kunnen zijn.

Vanaf het schooljaar 2006-2007 is het niet meer mogelijk examenopgaven met grotere letter te bestellen, want vanaf dan worden examenopgaven standaard met een grotere letter geleverd. Desgewenst kunnen scholen zelf voor (extra) vergroting van de opgaven zorgen. Indien het daartoe noodzakelijk is de envelop met opgaven eerder te openen dan bij de start van de examenzitting, kan voor de geheimhoudingsprocedure het 'protocol geheimhouding' van VO-project nuttig zijn.

Ook voor leerlingen voor wie Nederlands niet de moedertaal is en die ten hoogste zes jaren onderwijs in Nederland hebben gevolgd, kan de toetstijd bij het centraal examen met 30 minuten verlengd worden. In artikel 55 is ook geregeld dat deze leerlingen tevens een eendelig verklarend woordenboek Nederlands mogen gebruiken. Overigens mogen vanaf het centraal examen 2006 alle kandidaten bij de schriftelijke examens een eendelig verklarend woordenboek Nederlands of een woordenboek van het Nederlands naar een vreemde taal gebruiken.

Zie ook Toegestane hulpmiddelen

Bronnen:

- Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o., uitgave van de VMBO-projectorganisatie en het Tweede Fase Adviespunt, december 2000, artikel 55, pagina 77-79.
- Regeling toegestane hulpmiddelen 2007, CEVO-06.1600, Staatscourant 196, 9 oktober 2006.
- www.VO-project.nl » examens » protocollen en checklisten en/of www.VO-raad.nl » onderwijs en kwaliteit » schoolontwikkeling en innovatie » examens » protocollen en checklisten.

ANW op de havo

In de Tweede Fase Oude Regeling staat ANW in het gemeenschappelijk deel van zowel het havo als het vwo. In de Vernieuwde Tweede Fase geldt dat niet voor de havo-leerlingen: het vak maakt op de havo geen deel uit van het pakket. Een school kan wel zelf besluiten om ANW op de havo te geven. De ruimte daarvoor is er in het *geheel vrije deel*: dat is de ruimte die scholen hebben om onderdelen te plaatsen die zij belangrijk vinden als aanvulling op het door de overheid verplichte minimumprogramma. Scholen kunnen deze onderdelen beoordelen en becijferen, maar ze komen niet op de cijferlijst en wegen niet mee in de slaag/zakbeslissing. Onderdelen in het geheel vrije deel kunnen hooguit meetellen bij de beslissing een leerling naar een hoger leerjaar te bevorderen of te laten zitten. Ook in de Vernieuwde Tweede Fase vallen de onderdelen in het geheel vrije deel buiten de slaag/zakbeslissing: op dat terrein verandert er in principe niets. Er zijn in de Vernieuwde Tweede Fase echter enkele uitzonderingen. Daarvan is ANW op de havo er één. Immers, volgens artikel 49, lid 6c van het Eindexamenbesluit geldend voor de Vernieuwde Tweede

Fase kan het bevoegd gezag van een school besluiten voor dit vak een cijfer toe te kennen dat meeweegt in het combinatiecijfer (zie aldaar). De omvang van ANW op de havo is hetzelfde als op het vwo, namelijk 120 sl. Er is één examenprogramma ANW geformuleerd, dat zowel voor havo als vwo geldt, '(...) *met dien verstande dat voor de havo een selectie kan worden gemaakt uit de examenstof. Domein A en domein B behoren altijd tot de examenstof*', zoals in het examenprogramma zelf staat aangegeven.

Als de school daarvoor kiest is ANW op de havo in de Vernieuwde Tweede Fase dus een vak in het geheel vrije deel, met gebruikmaking van een landelijk examenprogramma. Als de school het eindcijfer voor het vak mee wil laten wegen (aangezien dat vak geen onderdeel uitmaakt van het verplichte examenpakket, hoeft dat niet), dan doet zij dit via het combinatiecijfer. Dat geldt dan voor alle leerlingen die dat vak hebben moeten volgen. Deze beslissing moet terug te vinden zijn in het examenreglement en zichtbaar worden in het programma van toetsing en afsluiting (pta). Het eindcijfer voor ANW op de havo krijgt zodoende dezelfde behandeling als dat voor ANW op het vwo. Dit is geregeld in artikel 49 lid 6 van het Eindexamenbesluit. Dat bepaalt namelijk dat ANW op vwo altijd deel uitmaakt van het combinatiecijfer en dat er voor ANW op de havo geen andere behandeling mogelijk is. Dit laatste in tegenstelling tot de programma's en vakken literatuur, klassieke culturele vorming en op bijzondere scholen godsdienst of levensbeschouwelijke vorming. Enkele dagen voor de aanvang van het centraal examen levert de school de eindcijfers voor de schoolexamens aan in BRON aan de IB-Groep. Dat geldt eventueel ook voor het eindcijfer voor ANW op de havo. Een eenmaal aangeleverd eindcijfer kan niet meer teruggetrokken worden: het combinatiecijfer staat daarmee vast.

Zie ook Combinatiecijfer

Zie ook Slaag/zakregeling

Bron:

- Regelgeving voor de Vernieuwde Tweede Fase, uitgave van het Tweede Fase Adviespunt, maart 2007, Eindexamenbesluit artikel 49 lid 6 en 7, pagina 68.

Atheneum met Latijn

Zie Klassieke talen

Becijfering deelvakken

In de Vernieuwde Tweede Fase bestaan er geen deelvakken naast heelvakken meer. Het bestaan van deze structuur was juist één van de redenen om veranderingen aan te brengen: de organisatie ervan bleek voor veel scholen een lastige opgave.

Met betrekking tot de Tweede Fase Oude Regeling wordt in de gewone spreektaal vaak gezegd dat er deelvakken¹ en deelvakken² bestaan. En dat een deelvak¹ aangevuld met deelvak² het heelvak is. Bijvoorbeeld economie¹ wordt aangevuld met economie² en vormt zo het heelvak economie^{1,2}.

Hoewel deze formulering in spreektaal gebruikelijk is, is hij voor een deel van de vakken formeel gezien niet juist. Immers, er bestaat geen vak economie². Er zijn alleen examenprogramma's voor economie¹ en economie^{1,2}. Formeel gezien is het zo dat een leerling een deelvak uit het gemeenschappelijk deel (bijvoorbeeld Frans¹) of het profieldeel (bijvoorbeeld natuurkunde¹) kan vervangen door het gehele vak (Frans^{1,2}; natuurkunde^{1,2}). De uren daarvoor worden gevonden in het vrije deel. Als een leerling een deelvak uit een profieldeel inruilt voor het totale vak, tellen de uren die hiermee gemoeid zijn weliswaar mee voor de 120 uur van het met examenvakken te vullen deel van het vrije deel, maar het totale vak (1,2) staat dan vervolgens in het profieldeel en telt ook op die manier mee in de slaag/zakregeling. In het Inrichtingsbesluit voor de Tweede Fase Oude Regeling is het voor het vwo-profiel NG als volgt geformuleerd: "met dien verstande dat de leerling de deelvakken wiskunde B_{1,2}, natuurkunde^{1,2} en scheikunde^{1,2} mag vervangen door respectievelijk de vakken wiskunde B_{1,2}, natuurkunde^{1,2} en scheikunde^{1,2}." (zie Inrichtingsbesluit W.V.O., uitgave van het PMVO, 's-Gravenhage, december 1999, pagina 40).

Formeel wordt er dus in de Tweede Fase Oude Regeling voor een reeks van vakken niet een deelvak² gekozen in het vrije deel, maar een vak wordt vervangen door een ander vak. Daarmee is het tevens logisch dat dit hele vak meetelt in het profieldeel. Ook de moderne vreemde talen¹ in het gemeenschappelijk deel en de moderne vreemde talen² die gekozen kunnen worden in het profieldeel of het vrije deel, staan niet los van elkaar. Een leerling die een moderne vreemde taal² wil volgen in het profieldeel, ruilt deelvak¹ in voor het gehele vak^{1,2}. Hij krijgt ook één cijfer voor de moderne vreemde taal^{1,2} en dit cijfer telt voor de slaag/zakregeling mee in het profieldeel. Hij krijgt geen cijfer voor die moderne vreemde taal in het gemeenschappelijk deel. Ook als een leerling, bijvoorbeeld met een natuurprofiel, het deelvak¹ van de moderne vreemde taal vervangt door het hele

vak (1,2) via uren van het vrije deel, krijgt deze leerling uiteindelijk één cijfer voor die gehele moderne vreemde taal. Aparte cijfers voor ‘deelvakken 1’ en ‘deelvakken 2’ zijn dus niet mogelijk.

Sommige vakbenamingen kunnen echter voor verwarring zorgen: lichamelijke opvoeding¹ uit het gemeenschappelijk deel en lichamelijke opvoeding², dat in het vrije deel gekozen kan worden, zijn geheel los van elkaar staande vakken en dientengevolge staat de beoordeling van deze vakken ook geheel los van elkaar. Overigens, lichamelijke opvoeding¹ wordt niet becijferd en lichamelijke opvoeding² wel. Ook CKV¹ in het gemeenschappelijk deel en CKV^{2,3} in het profieldeel Cultuur en Maatschappij of in het vrije deel staan geheel los van elkaar. Ook hier geldt dat CKV¹ niet becijferd wordt en CKV^{2,3} wel.

Wat betreft CKV^{2,3} is e.e.a. nog wat verwarrender: de examenprogramma’s CKV² en CKV³ kunnen namelijk wel door de leerlingen apart gekozen worden. Het zijn in feite ‘op zichzelf staande deelvakken’. Als een leerling echter CKV² én een variant van CKV³ in het pakket heeft, dan worden beide deelvakken beschouwd als één geheel.

Andere naamgeving die voor verwarring zou kunnen zorgen, vinden we terug bij de vakken geschiedenis (vwo) en maatschappijleer. Deze vakken komen zowel in het gemeenschappelijk deel als in een profieldeel en het vrije deel voor. Geschiedenis (vwo) en maatschappijleer in het gemeenschappelijk deel staan geheel los van geschiedenis (vwo) en maatschappijleer in het profieldeel of het vrije deel (hoewel de examenprogramma’s inhoudelijk overeenkomsten vertonen). Er worden aparte cijfers voor gegeven. Dit ondanks het feit dat geschiedenis (vwo) en maatschappijleer in het gemeenschappelijk deel veelal met een ‘1’ worden aangeduid en geschiedenis en maatschappijleer in het profieldeel of het vrije deel met een ‘2’. Formeel gezien is deze aanduiding echter niet juist.

Of een (deel)vak een centraal examen heeft, hangt niet af van de plaats van het vak (in gemeenschappelijk deel, profieldeel of vrij deel), maar van de voorschriften in het examenprogramma. Zo heeft volgens het examenprogramma Spaans^{1,2} een centraal examen en Wiskunde A₁ op de havo niet.

Zoals eerder gezegd: in de Vernieuwde Tweede Fase bestaan er geen deelvakken naast heelvakken meer. Cijferaanwijzingen bij vakken komen niet meer voor. Maatschappijleer is het vak in het gemeenschappelijk deel, maatschappijwetenschappen het profielkeuzevak in de maatschappijprofielen (en in het vrije deel).

CKV^{2,3} heet in de Vernieuwde Tweede Fase ‘kunst’ (met toevoeging: beeldende vormgeving, muziek, dans of drama), lichamelijke opvoeding² heet ‘bewegen, sport en maatschappij’.

Bronnen:

- Inrichtingsbesluit W.V.O., uitgave van het PMVO, december 1999, pagina 40.
- Regeling modellen diploma’s v.w.o.-h.a.v.o. profiel, 9 maart 2001, VO/BOB/2001/10037, Gele Katern 8 (21 maart 2001), pagina 5-29.

Bevorderingsregeling

De school bepaalt zelf haar regels voor bevorderen en doubleren. Er bestaan geen landelijke voorschriften waarin wordt vastgelegd wanneer een leerling blijft zitten. Een school kan er ook voor kiezen het ‘zittenblijven’ af te schaffen.

Veel scholen hanteren een bevorderingsregeling die zij hebben afgeleid van de landelijke slaag/zakregeling. Een school kan bij de bevorderingsbeslissing ook andere zaken betrekken, zoals programma-onderdelen uit het geheel vrije deel.

Met de invoering van de profielstructuur is de start van het schoolexamen eerder komen te liggen dan in de periode daaraan voorafgaand. Toen was het gebruikelijk dat het schoolexamen (‘schoolonderzoek’ geheten) zich beperkte tot het laatste jaar van een opleiding en in dat eindjaar in (meestal drie) periodes plaatsvond. In de Tweede Fase vindt het schoolexamen ook al in de leerjaren daaraan voorafgaand plaats. Er wordt als het ware door de leerling tijdens zijn of haar leerweg een examendossier opgebouwd. Dat betekent dat er afspraken gemaakt moeten worden over hoe er gehandeld wordt met betrekking tot het examendossier als een leerling een leerjaar overdoet. Een toelichtende tekst over het onderwerp ‘doubleren’ staat in het Gele Katern van 16 december 1998 (30c).

In de praktijk doet zich het volgende voor. Scholen brengen jaarlijks wijzigingen in hun programma van toetsing en afsluiting aan. Soms voor een enkel vak, soms voor veel vakken. Als een leerling doubleert, komt deze in feite in een ander ‘cohort’ terecht, waarvoor het veranderde pta geldt. Het meest eenvoudig is het dit af te dekken door in het pta vast te leggen dat het voor een bepaald cohort geldt. Bij doubleren of zakken komt de leerling automatisch in een ander cohort terecht en gaat voor hem of haar dus mogelijk

een ander pta gelden, waarbij er uiteraard voor gekozen kan worden om de cijfers voor reeds afgesloten vakken over te nemen c.q. te laten staan. Dit neemt niet weg dat dit – zeker als op een school de pta's jaarlijks ingrijpend veranderen – toch tot bepaalde praktische problemen kan leiden.

Ook in de Vernieuwde Tweede Fase bestaan er geen landelijke voorschriften waarin wordt vastgelegd wanneer een leerling wordt bevorderd of moet doubleren. De eerdere opmerkingen over de relatie tussen doubleren en het pta zijn ook van toepassing op de Vernieuwde Tweede Fase.

Bron:

- Gedifferentieerde afsluiting en doubleren in de tweede fase vwo/havo, VO/BOB-98/52308, 9 december 1998, Gele Katern 30c (16 december 1998), pagina 21-23.

Bewaren examendossier

Zie *Examendossier*

Bewegen, sport en maatschappij

Vanaf de invoering van de Tweede Fase Oude Regeling bestaat er de mogelijkheid om naast een voor iedereen verplicht vak op het gebied van de lichamelijke opvoeding (LO1) een keuze-examenvak lichamelijke opvoeding aan te bieden: LO2. Vanaf 2007, dus in de Vernieuwde Tweede Fase, heet dat laatste vak voor hen die dan in het vierde leerjaar van havo en vwo zitten en het vak in het pakket kiezen 'bewegen, sport en maatschappij', ook wel afgekort tot BSM.

Bron:

- Regelgeving voor de Vernieuwde Tweede Fase, uitgave van het Tweede Fase Adviespunt, maart 2007, Inrichtingsbesluit, artikel 26b lid 7c en 26c lid 6c, pagina 44 en 49.

Bezemsituatie

Na de invoering van de veranderingen in de Tweede Fase per 2007 wordt voor de laatste maal in het schooljaar 2008-2009 gelegenheid gegeven voor het afleggen van het havo-examen Tweede Fase Oude Regeling en een schooljaar later (2009-2010) tot het afleggen van het vwo-examen Tweede Fase Oude Regeling (zie artikel V van het wijzigingsbesluit, 'Overgangsbepalingen'). In het schooljaar 2009-2010 wordt voor de laatste maal het staatsexamen havo en in het schooljaar 2010-2011 voor de laatste maal het staatsexamen vwo afgenomen volgens de 'Tweede Fase Oude Regeling'.

Per jaar zijn er tussen de schooljaren 2008-2009 en 2011-2012 de volgende (centrale) examens beschikbaar:

SCHOOLJAAR	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012
havo	TF98 ST98 TF07 ST07	ST98 TF07 ST07	TF07 ST07	TF07 ST07
vwo	TF98 ST98	TF98 ST98 TF07 ST07	ST98 TF07 ST07	TF07 ST07

TF98 = Examen Tweede Fase Oude Regeling-programma beschikbaar.

ST98 = Staatsexamen Tweede Fase Oude Regeling-programma beschikbaar.

TF07 = Examen Vernieuwde Tweede Fase-programma beschikbaar.

ST07 = Staatsexamen Vernieuwde Tweede Fase-programma beschikbaar.

De leerlingen kunnen dus nog het voor hen bedoelde examen afleggen twee jaar na hun eerste (theoretische) mogelijkheid centraal examen te doen. Voor de hand liggend is het om de leerling die in 2006-2007 in de 4e klas van havo of vwo blijft zitten, het jaar daarop in de Vernieuwde Tweede Fase te laten starten en hem of haar dus in het 'cohort 2007-2008' te plaatsen. Het hoeft echter niet per se: de school kan de leerling ook in de gelegenheid stellen om verder te gaan als leerling vallend onder de regelingen van 'cohort

2006-2007'. Gezakten havo en vwo zullen sowieso in een bezemsituatie terechtkomen. Dit als gevolg van de aangepaste profielstructuur en examenprogramma's. De school beslist zelf over de zittenblijvers in 5 vwo in het jaar 2008-2009: wat vindt zij voor zichzelf en deze leerlingen het meest aantrekkelijk? Wellicht is dat de beslissing dat het zittenblijven in het betreffende jaar *niet* of *'in principe niet'* bestaat in 5vwo.

De scholen voor volwasseneneducatie (vavo's) gaan direct mee met de examens Vernieuwde Tweede Fase, d.w.z. dat zij net zoals de scholen voor voortgezet onderwijs in 2009 voor de havo zowel een examen Tweede Fase Oude Regeling als een examen Vernieuwde Tweede Fase af kunnen nemen. In 2010 geldt hetzelfde voor het vwo. In 2010 is er alleen nog een staatsexamen Oude Regeling havo mogelijk en in 2011 alleen nog een staatsexamen vwo Oude Regeling. De vavo's vervullen dus niet nog een extra jaar een bezemfunctie.

Bron:

- [Regelgeving voor de Vernieuwde Tweede Fase, uitgave van het Tweede Fase Adviespunt, maart 2007, artikel V, Overgangsbepalingen, pagina 85.](#)

Centraal examen

Niet alle vakken in de Tweede Fase worden met een centraal examen afgesloten: sommige vakken hebben alleen een schoolexamen. Alle vakken waarvoor een landelijk examenprogramma is gemaakt, zijn officiële examenvakken, dus ook bijvoorbeeld Spaans elementair (oftewel Spaans als startersvak). In overzicht C op pagina 126 is een lijst opgenomen van alle examenvakken en de wijze van afsluiting, zowel voor de programma's van de Tweede Fase Oude Regeling als voor de programma's in de Vernieuwde Tweede Fase.

Het eerste tijdvak van de centrale examens start half mei. Het tweede tijdvak (herkansing) valt doorgaans in de derde week van juni. Een derde tijdvak, dat officieel onder de staats-examencommissie valt, waar kandidaten naar uit kunnen kijken die bijvoorbeeld in het eerste of tweede tijdvak een vak gemist hebben, valt in augustus.

Met ingang van het schooljaar 2007-2008 mogen scholen leerlingen in het voorlaatste leerjaar deel laten nemen aan het centraal examen voor een of meer vakken (echter niet

voor alle vakken). Dit wordt geregeld via een op zichzelf staande aanpassing van het Eindexamenbesluit. Een 5vwo-leerling kan zodoende in mei opgaan voor een centraal examen in één of meer vakken. Het is geen ander examen dan dat wat de leerlingen die dat jaar in 6vwo zitten, maken. Hetzelfde geldt voor havo-leerlingen. Deelname aan het vervroegd centraal examen is overigens geen afdwingbaar recht van de leerling (zie voor details Vervroegd centraal examen en Voorlopige cijferlijst).

In brede zin wordt in de onderwijswereld zowel kwalitatieve als psychologische waarde gehecht aan een diploma dat voor een belangrijk deel via een centraal examen verkregen wordt. Maar scholen spreken regelmatig uit dat met enige flexibilisering wellicht meer maatwerk voor leerlingen geboden kan worden.

Om de mogelijkheden te onderzoeken startte de overheid in het schooljaar 2005-2006 de pilot 'meerdere examenmomenten' voor scholen vmbo theoretische leerweg, havo, vwo en vavo. De pilot loopt door tot en met augustus 2010. Door het creëren van meer examenmomenten per schooljaar ontstaan voor de leerling betere mogelijkheden om één of meer vakken af te sluiten op een moment dat hij/zij daar aan toe is. Snelle leerlingen kunnen de vrijkomende tijd besteden aan vakken waar zij minder goed in zijn en/of kunnen modules gericht op het vervolgonderwijs volgen. Daarnaast hoeven leerlingen die 'zakken' niet een heel jaar te wachten totdat alle vakken overgedaan kunnen worden. De pilot meerdere examenmomenten is bedoeld als onderzoek, namelijk om vast te kunnen stellen of meerdere examenmomenten daadwerkelijk een meerwaarde opleveren voor leerlingen, organiseerbaar zijn voor scholen en instellingen die de examenorganisatie verzorgen en een bijdrage leveren aan de aansluiting van voortgezet onderwijs op het vervolgonderwijs. De pilot is een onderzoek met een open eind: conclusies worden pas getrokken op basis van de uitkomsten van het onderzoek.

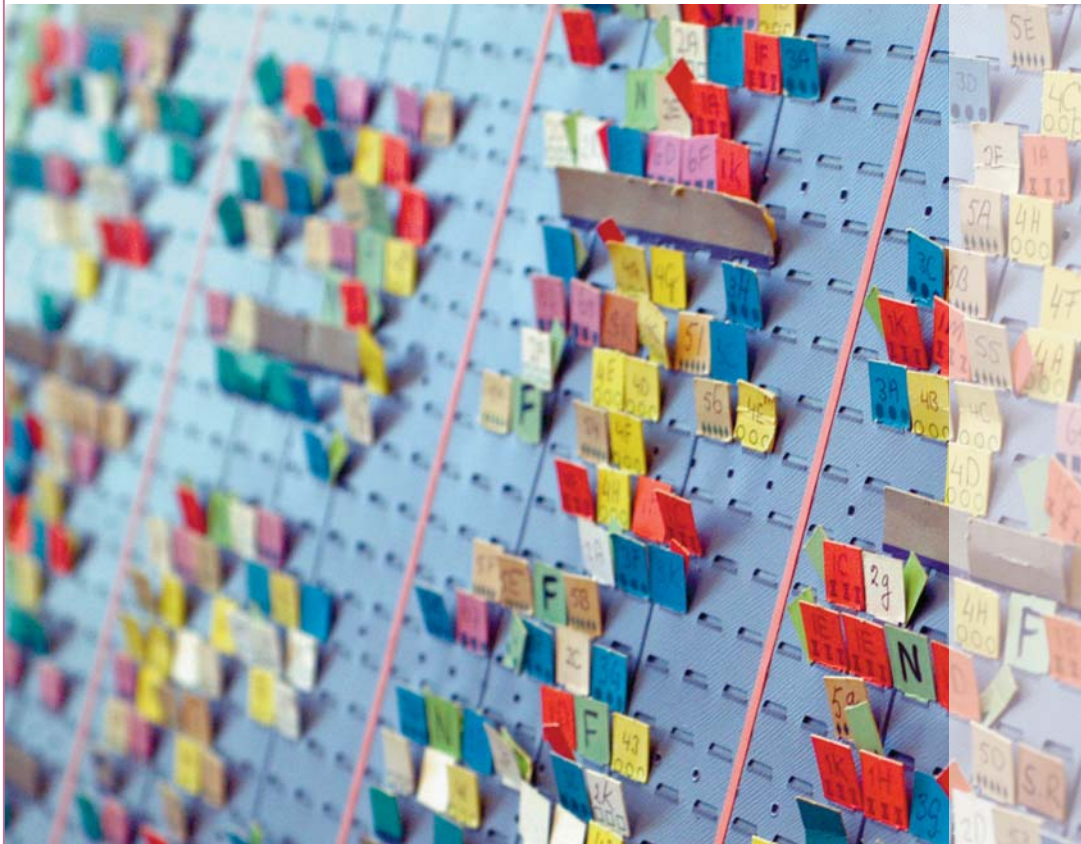
Op de pilotscholen kunnen leerlingen op drie momenten deelnemen aan het centraal examen in verschillende vakken, te weten in januari, in mei en in augustus. Overigens alleen als het schoolexamen in het betreffende vak is afgerond. In de pilot worden de januari- en augustusexamens afgenomen door de staatsexamencommissie. Het schooljaar 2006/2007 wordt beschouwd als het eerste uitvoeringsjaar, het schooljaar 2008/2009 als het laatste. Indien de pilot uitwijst dat landelijke invoering van de mogelijkheid van meerdere examenmomenten onwenselijk of onrealistisch is, is het daaropvolgende jaar bedoeld als 'afbouwjaar' voor de deelnemende scholen. De projectleiding is belegd bij de VO-Raad die de uitwerking heeft opgedragen aan VO-project.

Zie ook *Vervroegd centraal examen*

Zie ook *Voorlopige cijferlijst*

Bronnen:

- www.minocw.nl/documenten/brief2k-2004-doc-59215b.pdf.
- www.VO-project.nl » Examens » Pilot meerdere examenmomenten.
- Besluit van 17 februari 2007 houdende wijziging van het Inrichtingsbesluit W.V.O. en het Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o. onder meer in verband met het voorzien in de mogelijkheid van het afleggen van centraal examen in het voorlaatste leerjaar, artikel 37a, Staatsblad 94, 2007.

Certificaten

Scholen voor voortgezet onderwijs konden tot de invoering van de Tweede Fase certificaten afgeven voor vakken die voldoende waren afgesloten. Vanaf de invoering van de Tweede Fase krijgen leerlingen die niet geslaagd zijn – en niet op de dagschool voor voortgezet onderwijs nog eens een poging willen wagen – een cijferlijst mee. Op basis van die cijferlijst krijgen ze vrijstelling voor de vakken die met een voldoende zijn afgesloten als ze examen gaan doen aan een school voor volwasseneneducatie (vavo) of als zij staatsexamen willen afleggen. Ook kunnen ze vrijstellingen krijgen voor vakken die met een 4 of een 5 zijn afgesloten, mits ze voldoen aan de regels om te slagen. Zie ook onder *slaag/zakregeling*.

Met ingang van het schooljaar 2007-2008 krijgen leerlingen die tussentijds vertrekken, dus de school verlaten zonder het examen te hebben afgerond, een voorlopige cijferlijst mee als zij een of meer vakken (in het voorlaatste leerjaar) hebben afgerond. Op die voorlopige cijferlijst staan de eindbeoordelingen (als het gaat om de vakken CKV(1) en LO(1)) en/of eindcijfers van de afgesloten vakken. Dit geldt dus zowel voor vakken met alleen een schoolexamen als voor vakken met (ook) een centraal examen. Dit laatste dus als de leerling heeft deelgenomen aan het vervroegd centraal examen. Deze regeling geldt met ingang van het schooljaar 2007-2008 zowel voor leerlingen in de Tweede Fase Oude Regeling als in de Vernieuwde Tweede Fase. Zie voor details onder *Voorlopige cijferlijst*.

Scholen voor volwasseneneducatie kunnen wel certificaten afgeven, zowel per vak als voor een aantal vakken tegelijk. Dat geldt ook voor de staatsexamencommissie. Deze certificaten blijven tien jaar geldig; dat betekent dat iemand tien jaar de tijd heeft om certificaten te verzamelen en zo een diploma bij elkaar te 'sprokkelen'.

Leerlingen die in 2000, 2001 of 2002 (bezemexamen vwo) aan een dagschool voor voortgezet onderwijs examen hebben gedaan volgens de regelingen voorafgaand aan de invoering van de Tweede Fase en niet zijn geslaagd, konden nog wel certificaten per vak meekrijgen. Met deze certificaten kunnen ze aan een vavo of via de staatsexamencommissie een 'diploma oude stijl' halen. Ook kunnen ze deze certificaten inzetten voor een 'diploma Tweede Fase'. De certificaten oude stijl (dus voorafgaand aan de Tweede Fase) geven vrijstelling voor de overeenkomstige vakken Tweede Fase. Ook voor deze certificaten geldt dat ze tien jaar geldig blijven. De regeling waarin dit is gepubliceerd heet 'Vrijstellingsregeling examen oud vwo/havo naar nieuw'.

Met de invoering van de aanpassingen in de Tweede Fase in 2007 is er een vergelijkbare situatie ontstaan met de situatie waarin kandidaten certificaten van voor de invoering van de Tweede Fase hebben. Hoewel de veranderingen in de vakken minder groot zijn dan toen er werd overgegaan van de Mammoetwet op de profielen in de Tweede Fase, zijn er wel verschillen. Er wordt wederom een regeling opgesteld voor vrijstellingen voor examens bij overstap van Oude Regeling naar Vernieuwde Tweede Fase. Daarin wordt vastgelegd welke vakken officieel als ‘overeenkomstig’ zullen worden beschouwd, waardoor een behaald examen recht op een vrijstelling voor een bepaald vak geeft. Bij het ter perse gaan van deze uitgave was de regeling nog niet beschikbaar. Hij is gepland voor augustus 2007.

Zie ook Slaag/zakregeling

Zie ook Voorlopige cijferlijst

Bronnen:

- Vrijstellingsregeling examen oud vwo/havo naar nieuw, VO/BOB/00/48114 van 24 november 2000, Gele Katern 30 (13 december 2000), pagina 34-37.
- Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o., uitgave van de VMBO-projectorganisatie en het Tweede Fase Adviespunt, december 2000, artikel 9, pagina 28-29.
- Besluit van 17 februari 2007 houdende wijziging van het Inrichtingsbesluit W.V.O. en het Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o. onder meer in verband met het voorzien in de mogelijkheid van het afleggen van centraal examen in het voorlaatste leerjaar, artikel 52a, Staatsblad 94, 2007.

CKV en KCV

In het gemeenschappelijk deel staat in het havo en atheneum een kunstzinnig vak, genaamd culturele en kunstzinnige vorming (met de toevoeging ‘1’ voor dit programma in de Tweede Fase Oude Regeling). Op het gymnasium staat in plaats daarvan het vak klassieke culturele vorming in het gemeenschappelijk deel.

Op het atheneum mag de school zowel onder de bepalingen van de Tweede Fase Oude Regeling als onder die van de Vernieuwde Tweede Fase de leerling de keus uit CKV en KCV bieden. De school mag de atheneumleerling niet verplichten KCV te volgen. Overigens geldt dit niet voor de atheneumleerlingen die een klassieke taal in het pakket hebben: zij moeten KCV doen.

In de Vernieuwde Tweede Fase mag een leerling op de havo (als de school dat toestaat) in plaats van het havo-vak het overeenkomstige vwo-vak volgen. Omdat op het atheneum CKV vervangen kan worden door KCV, kan voor de havo-leerling KCV als het overeenkomstige vwo-vak voor het havo-vak CKV beschouwd worden.

De beoordeling voor CKV₁/CKV wordt niet uitgedrukt in een cijfer: om te kunnen slagen moet de leerling voldaan hebben aan de eisen van dat vak. Heeft hij of zij dat inderdaad gedaan, dan wordt dat uitgedrukt in een beoordeling ‘voldoende’ (v) of een beoordeling ‘goed’ (g). Dit geldt zowel voor de Tweede Fase Oude Regeling als voor de Vernieuwde Tweede Fase.

Voor KCV wordt wél een beoordeling in de vorm van een cijfer gegeven. In de Tweede Fase Oude Regeling is dat altijd een zelfstandig cijfer op de cijferlijst. In de Vernieuwde Tweede Fase kan het vak als een zelfstandig vak een cijfer krijgen, maar de school kan er ook voor kiezen de beoordeling mee te wegen bij de klassieke taal. Als er wel een apart cijfer wordt gegeven, dan weegt het mee in het combinatiecijfer. De school moet ook kiezen of zij KCV als een apart vak wil aanbieden of dat zij het wil integreren met de klassieke taal/talen.

Zie ook Combinatiecijfer

Bronnen:

- Regelgeving voor de Vernieuwde Tweede Fase, uitgave van het Tweede Fase Adviespunt, maart 2007, Eindexamenbesluit artikel 49 vijfde en zesde lid, pagina 67.
- Regeling profielen 2003, VO-BOB-2003/16475 van mei 2003, Gele Katern 14 (28 mei 2003), pagina 15-17.

Combinatiecijfer

In de Vernieuwde Tweede Fase geldt een slaag/zakregeling waarin bij bepaalde resultaten compensatie is vereist om te kunnen slagen. Om zo’n regeling met compensatie mogelijk te maken en de regeling overzichtelijk te houden, is het combinatiecijfer in het leven geroepen. Het combinatiecijfer is het rekenkundig gemiddelde van de ‘kleine vakken/onderdelen’ die met een cijfer op de cijferlijst staan. Ook het combinatiecijfer wordt op de cijferlijst vermeld.

Op de cijferlijst van de leerlingen in de Vernieuwde Tweede Fase worden alle vakken vermeld die de leerling in het pakket heeft, zowel de grote als de kleine. Bij die vakken worden de eindbeoordelingen vermeld (en de se- en ce-eindcijfers van de vakken met een ce). Voor CKV en LO worden de beoordelingen ‘voldoende’ of ‘goed’ op de cijferlijst vermeld. Daarnaast vinden we het cijfer voor het profielwerkstuk op de cijferlijst terug. Voor de uitslagbepaling worden de cijfers voor de becijferde kleine vakken (dus alle behalve CKV en LO) rekenkundig gemiddeld in het zogeheten combinatiecijfer. Elk van deze cijfers telt even zwaar mee.

Op het vwo gaat het in ieder geval om de vakken algemene natuurwetenschappen, maatschappijleer en om het profielwerkstuk. Op de havo gaat het in ieder geval om maatschappijleer en het profielwerkstuk.

Voor het berekenen van het combinatiecijfer worden de op de cijferlijst vermelde afgeronde cijfers (bestaande uit gehele getallen) gemiddeld. Vervolgens wordt het gemiddelde weer afgerond op het nabij liggende gehele getal: 5,5 wordt dus een 6 en 5,45 een 5.

Als de school daarvoor kiest kan daarnaast een eindcijfer voor literatuuronderwijs deel uitmaken van het combinatiecijfer. Hetzelfde geldt voor klassieke culturele vorming. Voor havo-leerlingen die het vwo-vak KCV volgen als vak in het gemeenschappelijk deel ter vervanging van CKV geldt dat dit vak deel uitmaakt van het combinatiecijfer (als havo-leerlingen het vak volgen in het geheel vrije deel dan beslist de school of het cijfer deel uitmaakt van het combinatiecijfer of dat het geheel buiten beschouwing wordt gelaten). Als een school voor bijzonder onderwijs er voor kiest voor het vak godsdienst of levensbeschouwelijke vorming een cijfer vast te stellen en dat te vermelden op de cijferlijst, dan maakt ook dát eindcijfer deel uit van het combinatiecijfer. Als een school er voor kiest op de havo in het geheel vrije deel ANW als examenvak aan te bieden en dus dit vak te becijferen, dan maakt ook dit cijfer deel uit van het combinatiecijfer.

Als een school er voor heeft gekozen dat een vak/onderdeel wordt opgenomen in het combinatiecijfer dan geldt dat voor alle leerlingen die dat vak hebben moeten volgen. Deze beslissing moet terug te vinden zijn in het examenreglement en zichtbaar worden in het programma van toetsing en afsluiting (pta).

Als een school kiest voor het aanbieden in het geheel vrije deel van Kunst (algemeen) en dit te becijferen, dan wordt de beoordeling als zelfstandig cijfer op de eindlijst geplaatst: het maakt dus géén deel uit van het combinatiecijfer.

Er zijn dus vakken en onderdelen die altijd deel uitmaken van het combinatiecijfer, vakken en onderdelen die naar keuze van de school voor alle leerlingen deel uitmaken van het combinatiecijfer, en vakken en onderdelen die naar keuze van de school ook op individuele basis deel kunnen uitmaken van het combinatiecijfer. Welke onderdelen meewegen in het combinatiecijfer legt de school vast in het examenreglement en het programma van toetsing en afsluiting.

COMBINATIECIJFER VWO	COMBINATIECIJFER HAVO
Verplichte onderdelen	
Profielwerkstuk Maatschappijleer Algemene natuurwetenschappen	Profielwerkstuk Maatschappijleer
Keuzeonderdelen geldend voor alle leerlingen van het cohort	
Literatuur en/of Godsdienst/levensbeschouwelijke vorming	Literatuur en/of Godsdienst/levensbeschouwelijke vorming
Keuzeonderdelen desgewenst voor individuele leerlingen	
Klassieke culturele vorming	Klassieke culturele vorming (als vervangend vak voor CKV) en/of Algemene natuurwetenschappen

Zie ook Afronding cijfers

Zie ook Slaag/zakregeling

Bronnen:

- Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o., uitgave van de VMBO-projectorganisatie en het Tweede Fase Adviespunt, december 2000, artikel 31 lid 2, pagina 45.
- Regelgeving voor de Vernieuwde Tweede Fase, uitgave van het Tweede Fase Adviespunt, maart 2007, Eindexamenbesluit artikel 49 vijfde, zesde en zevende lid, pagina 67.

Cultuurpas

Zie Vouchers CKV(1)/KCV

Cultuurvouchers

Zie Vouchers CKV(1)/KCV

Cijferlijst

Zie Diploma en cijferlijst

Diploma en cijferlijst

In artikel 52, lid 4 van het Eindexamenbesluit is vastgelegd dat het ministerie van OCW modellen voor de cijferlijst vaststelt, waaronder ook de voorlopige cijferlijst. Artikel 29 van de wet regelt dat voor modellen voor het diploma. In maart 2001 is de definitieve regeling ‘Modellen diploma’s vwo/havo’ vastgesteld. Deze geldt voor de Tweede Fase Oude Regeling. In de bijlage van deze regeling zijn zowel modellen voor cijferlijsten en diploma’s als ook voor certificaten (voor het vavo) opgenomen.

Onderdeel van de regeling is ook een lijst met officiële benamingen van de examenvakken.

De regeling gaat vergezeld van een uitgebreide toelichting en handleiding voor het invullen van de examendocumenten. Hierin wordt onder andere aandacht besteed aan deel- en heelvakken: bij voorbeeld voor de plaats op de cijferlijst voor Duits^{1,2} als het een aanvulling betreft vanuit Duits¹ (zie hiervoor ook Becijfering (deel)vakken).

Als een leerling voor twee profielen slaagt, ontvangt hij of zij ook twee cijferlijsten. De naam van beide profielen wordt vermeld op het diploma. Op beide cijferlijsten staan in principe dezelfde vakken, maar de ordening verschilt: wat op de ene cijferlijst een vak van het profieldeel is, is op de andere cijferlijst een vak van het vrije deel. Overigens, om te kunnen slagen voor twee profielen is het voldoende om voor één profiel een profielwerkstuk te hebben gemaakt. Als dat in beide profielen past, wordt het op beide cijferlijsten vermeld. Als het in één profiel niet past, wordt in de desbetreffende ruimte vermeld: n.v.t.

Op de cijferlijst voor de Tweede Fase Oude Regeling is geen plaats voor vermelding van schooleigen onderdelen c.q. programma’s die in het geheel vrije deel zijn gevolgd. Vermelding van dit soort onderdelen op de cijferlijst maakt de cijferlijst zelfs ongeldig. Een school kan deze wel op eigen wijze buiten de cijferlijst vermelden.

Zo kunnen programma’s die betrekking hebben op loopbaanoriëntatie bijvoorbeeld inhoudelijk – ook ten behoeve van derden – vastgelegd worden in een zogenaamd ‘toekomst-dossier’. Hiervoor zijn via de ‘onderwijsondersteunende instellingen’ verschillende modellen beschikbaar.

Op de cijferlijst in de Vernieuwde Tweede Fase kan wel een schooleigen programma op de cijferlijst worden opgenomen: een school voor bijzonder onderwijs kan een cijfer voor godsdienst/levensbeschouwelijke vorming geven. Andere schooleigen programma’s mogen niet vermeld worden.

Een bijzondere bepaling regelt de rol van een extra vak, zowel voor de uitslagbepaling in de Tweede Fase Oude Regeling als voor die van de Vernieuwde Tweede Fase. Artikel 48, lid 3 van het Eindexamenbesluit bepaalt dat één of meer eindcijfers van de vakken niet bij de bepaling van de definitieve uitslag worden betrokken indien dat nodig is om de kandidaat te laten slagen. De overgebleven vakken dienen wel een eindexamen te vormen. Het vak dat niet betrokken wordt bij de uitslag, wordt wel vermeld op de cijferlijst, tenzij de leerling daar bedenkingen tegen heeft geuit (artikel 52, lid 3 van het Eindexamenbesluit) (zie voor nadere details Slaag/zakregeling).

Met ingang van het schooljaar 2007-2008 wordt in artikel 52a van het Eindexamenbesluit geregeld dat aan een tussentijds vertrekkende leerling een voorlopige cijferlijst wordt uitgereikt als de leerling een of meer vakken (in het voorlaatste leerjaar) heeft afgesloten. Het kan gaan om vakken met alleen een schoolexamen, maar ook om vakken met een centraal examen. Dit indien de school de leerling in de gelegenheid heeft gesteld deel te nemen aan het vervroegd centraal examen in het voorlaatste leerjaar. De ontvangende school moet de behaalde resultaten – die ook in BRON dienen te zijn aangeleverd en zodoende aan de inspectie gemeld – overnemen (zie voor nadere details Voorlopige cijferlijst). De regeling geldt vanaf 2007 zowel voor leerlingen in de Tweede Fase Oude Regeling als voor leerlingen in de Vernieuwde Tweede Fase.

Ook voor de Vernieuwde Tweede Fase worden modellen voor (voorlopige) cijferlijst en diploma en een lijst met de officiële benamingen van de examenvakken gepubliceerd. Bij het ter perse gaan van deze uitgave was deze lijst nog niet beschikbaar.

Zie ook [Becijfering \(deel\)vakken](#)

Zie ook [Slaag/zakregeling](#)

Zie ook [Voorlopige cijferlijst](#)

Bronnen:

- Regeling overgangsmaatregelen profielexamens havo 2000 van 23 februari 2000, VO/BOB-2000/5403, Gele Katern 6/7 (15 maart 2000), pagina 28-35.
- Regeling modellen diploma's v.w.o.-h.a.v.o. profiel van 9 maart 2001, VO/BOB/2001/10037, Gele Katern 8 (21 maart 2001), pagina 5-29.
- Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o., uitgave van de VMBO-projectorganisatie en het Tweede Fase Adviespunt, december 2000, artikel 48 lid 3, pagina 66 en artikel 52 lid 4, pagina 72.
- Besluit van 17 februari 2007 houdende wijziging van het Inrichtingsbesluit W.V.O. en het Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o. onder meer in verband met het voorzien in de mogelijkheid van het afleggen van het centraal examen in het voorlaatste leerjaar, artikel 52a, Staatsblad 94, 2007.

Doorstroomrechten

Met de term doorstroomrechten wordt hetzelfde aangeduid als 'Toelatingseisen voor het hoger onderwijs'. De regeling waarin een en ander vastgelegd is, heet officieel 'Regeling nadere vooropleidingseisen hoger onderwijs'. Deze eisen worden officieel vastgesteld door het ministerie van OCW, waarbij de adviezen van de HBO-Raad en de VSNU maatgevend zijn. Uitgangspunt bij de start van de Tweede Fase (1998) was dat tot iedere opleiding tenminste één profiel zonder nadere eisen toegang zou moeten bieden. In maart 1998 werd de eerste versie van de regeling gepubliceerd. Sindsdien zijn er vele wijzigingen op geweest, o.a. als gevolg van de invoering in het hoger onderwijs van de bachelor-masterstructuur, de naamswijziging van opleidingen en het ontstaan van nieuwe opleidingen. De laatste versie van de regeling is gepubliceerd in april 2006. Dit overzicht, dat geldt voor de Tweede Fase Oude Regeling, is te vinden op www.tweedefase-loket.nl in de rubriek 'downloaden' en in de rubriek 'informatie' onder 'doorstroomrechten' (zowel bijlage A (wo) als bijlage B (hbo)). Ook is de regeling te vinden via www.cfi.nl.

Ook de doorstroomregeling die betrekking heeft op de Vernieuwde Tweede Fase kenmerkt zich daarin dat elke opleiding ten minste met één profiel zonder nadere eisen toegankelijk is. De regeling voor de Vernieuwde Tweede Fase is door de minister in november 2006 in concept vastgesteld. Deze regeling is te vinden via www.cfi.nl en via www.tweedefase-loket.nl. Bij het ter perse gaan van deze publicatie was de definitieve regeling nog niet vastgesteld.

Bronnen:

- Wijziging van de Regeling nadere vooropleidingseisen hoger onderwijs 1998, HO/BL-2006/8595 van 28 april 2006, Staatscourant 92 van 11 mei 2006.
- www.cfi.nl: typ 'nadere vooropleidingseisen' in het zoekvenster.

Doubleren

Zie [Bevorderingsregeling](#)

Dyslexie

In de bovenbouw zijn leerlingen die vallen onder de voorschriften voor de Tweede Fase Oude Regeling op het vwo verplicht naast Engels en Nederlands ook Frans en Duits en op de havo een tweede moderne vreemde taal te volgen. Die verplichting betreft deeltalen. In de Vernieuwde Tweede Fase geldt dat de atheneumleerlingen naast Nederlands en Engels nog één andere moderne (vreemde) taal in het pakket moeten hebben. Maar nu in zijn geheel; deeltalen bestaan immers vanaf 2007 niet meer. Voor havisten geldt die verplichting van een tweede moderne vreemde taal niet. Ook niet voor de gymnasiumleerlingen: die volgen in het gemeenschappelijk deel een klassieke taal.

In de onderbouw van havo en vwo is het volgen van zowel een tweede als een derde moderne vreemde taal (Frans en Duits of in plaats van één daarvan Spaans, Russisch, Italiaans, Arabisch of Turks) verplicht. Onder de mammoetwet konden dyslectische leerlingen deze talen laten vallen op het moment dat zij hun vakkenpakket samenstelden (4e of 5e klas). In de Tweede Fase Oude Regeling is dit anders geworden: er is een gemeenschappelijk deel gekomen met daarin talige verplichtingen (één deeltaal op de havo en twee – Frans en Duits – op het vwo). Er bestaat geen algemene vrijstellingsregeling voor

de deeltalen voor dyslectische leerlingen. Als een school een dyslectische leerling tegemoet wil komen, is het volgende mogelijk.

Vanaf 2002 (regeling deeltalen, zie ook verder) mogen scholen voor de Tweede Fase Oude Regeling zelf bepalen welke vaardigheden in de deeltalen aan de orde komen en getoetst worden. Op het vwo hoeft men zich dus niet te beperken tot de leesvaardigheid en kan het programma ook bestaan uit uitsluitend luister- en spreekvaardigheid. Ook (individueel) maatwerk is daarbij toegestaan. De school kan er dus voor kiezen om dyslectische leerlingen op het vwo niet op leesvaardigheid en wel op luister- en spreekvaardigheid te toetsen.

In artikel 26e van het Inrichtingsbesluit dat geldt voor de Tweede Fase Oude Regeling zijn de vrijstellingsmogelijkheden voor de deeltalen Frans en Duits geregeld. Het gaat om de volgende gevallen:

- Een dyslectische leerling die een mavo-diploma heeft, doorstroomt naar het havo en in de onderbouw van het mavo/vmbo-t was vrijgesteld op grond van artikel 11e van de wet van het volgen van Frans of Duits, is ook in de bovenbouw van de havo vrijgesteld van Frans¹ of Duits¹ (artikel 26e, lid 4c van het Inrichtingsbesluit). De tijd die door de vrijstelling vrijkomt, moet wel op een andere manier worden ingevuld met bij voorkeur ‘talig’ onderwijs.
- Een leerling die een havo-diploma heeft, doorstroomt naar het vwo en op het havo op grond van artikel 26e, lid 4c was vrijgesteld voor Frans¹ of Duits¹, kan ook op het vwo vrijstelling krijgen voor Frans¹ en Duits¹. De tijd die door de vrijstelling vrijkomt, moet wel op een andere manier worden ingevuld met bij voorkeur ‘talig’ onderwijs.
- Bij hoge uitzondering is er eventueel in andere gevallen (dus leerlingen die niet via een omweg in de bovenbouw havo of vwo terecht komen of die op de mavo/vmbo-t geen vrijstelling hebben gehad, maar de taal gewoon niet hebben gekozen) vrijstelling voor Frans¹ en/of Duits¹ mogelijk op grond van artikel 26e, lid 5. Volgens het Inrichtingsbesluit moest deze vrijstelling door de inspectie worden goedgekeurd. Op 2 juli 2003 heeft de inspectie echter aan alle scholen voor havo en vwo een brief gezonden, waarin zij mededeelt dat goedkeuring door en melding bij de inspectie niet langer nodig is. Wel blijft gelden dat de tijd die door de vrijstelling vrijkomt, wordt ingevuld met bij voorkeur ander ‘talig’ onderwijs. Deze vrijstellingsmogelijkheid zou ook benut kunnen worden voor dyslectische leerlingen.

In de Vernieuwde Tweede Fase kunnen er ontheffingen (zie voor het onderscheid tussen ontheffing en vrijstelling bij ‘Vrijstellingen’) voor de tweede moderne vreemde taal op het atheneum verleend worden op de volgende gronden:

- de leerling heeft een stoornis die specifiek betrekking heeft op taal of een zintuiglijke stoornis die effect heeft op taal;
- de leerling heeft een andere moedertaal dan de Nederlandse taal of de Friese taal;
- de leerling volgt onderwijs in het profiel Natuur en techniek of het profiel Natuur en gezondheid en het onderwijs in de taal verhindert naar verwachting een succesvolle afronding van de opleiding.

De voorwaarden lijken nogal wat ruimte te laten voor eigen interpretatie. Reden voor het Tweede Fase Adviespunt om het thema te behandelen in zijn ‘Dilemmareeks’ (zie www.tweedefase-loket.nl » files downloaden » Dilemma: Ontheffing voor de 2e moderne (vreemde) taal).

Ten aanzien van de extra faciliteiten voor dyslectische leerlingen tijdens het examen heeft de Tweede Fase geen wijzigingen gebracht, net zo min als de Vernieuwde Tweede Fase. Dat betekent dat op grond van artikel 55 van het Eindexamenbesluit de directeur kan bepalen op welke afwijkende wijze het examen afgelegd mag worden bij de vakken waarvoor dat nodig wordt gevonden. Voor afwijkingen in de wijze van examineren is een deskundigenverklaring nodig. Wat het centraal examen betreft kan daarmee in ieder geval de duur van de toetsen waarvoor dat nodig wordt gevonden, met ten hoogste 30 minuten verlengd worden. Andere aanpassingen kunnen alleen worden toegestaan voor zover daarvoor door een deskundige (psycholoog of orthopedagoog) een voorstel is gedaan of als de aanpassing aansluit bij de begeleidingsadviezen van diezelfde deskundige. Zo'n aanpassing zou bijvoorbeeld het gebruik van een computer (laptop) met tekstverklanking kunnen zijn of het gebruik van een reading-pen.

Vanaf het schooljaar 2006-2007 is het niet meer mogelijk examenopgaven met grotere letter te bestellen, want vanaf dan worden examenopgaven standaard met een grotere letter geleverd. Desgewenst kunnen scholen zelf voor (extra) vergroting van de opgaven zorgen. Indien het daartoe noodzakelijk is de envelop met opgaven eerder te openen dan bij de start van de examenzitting, kan voor de geheimhoudingsprocedure het 'protocol geheimhouding' van VO-project nuttig zijn.

Een regeling waar scholen in het verleden een beroep op konden doen om extra onderwijs voor of begeleiding van dyslectische leerlingen te verzorgen, was de 'Regeling dyslexie voortgezet onderwijs'. Kern van de regeling was dat er geld kon worden aangevraagd voor leerlingen in het eerste leerjaar van het voortgezet onderwijs. Uitgangspunt was een bedrag van € 454 euro per leerling; naar gelang het aantal aanvragen kon dit bedrag verlaagd of verhoogd worden. Het totaal beschikbare budget was € 1.135.000 euro. In het kader van de deregulering wordt echter tegenwoordig zo weinig mogelijk geld geoormerkt naar de scholen overgemaakt. Ook niet meer het bedrag voor eventuele dyslectische leerlingen. Dat is na de komst van de lumpsumfinanciering opgenomen in het grotere geheel. Dat betekent dat elke school geld krijgt ten behoeve van dyslexiebeleid, onder de vlag van 'overige exploitatiekosten'.

Zie ook Afwijkende wijze van examineren

Zie ook Vrijstellingen

Bronnen:

- Inrichtingsbesluit W.V.O., uitgave van het PMVO, december 1999, artikel 26e derde en vierde lid, pagina 55 en 56.
- Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o., uitgave van de VMBO-projectorganisatie en het Tweede Fase Adviespunt, december 2000, artikel 55, pagina 77.
- Regelgeving voor de Vernieuwde Tweede Fase, uitgave van het Tweede Fase Adviespunt, maart 2007, Inrichtingsbesluit artikel 26e lid 4, pagina 51, Eindexamenbesluit artikel 11 lid 6, pagina 60.
- www.VO-project.nl » examens » protocollen en checklisten en/of www.VO-raad.nl » onderwijs en kwaliteit » schoolontwikkeling en innovatie » examens » protocollen en checklisten.

Eigen vakken

Zie Schooleigen vakken

Eindexamenbesluit

Zie Inrichtings- en Eindexamenbesluit

Examendossier

Het werk dat leerlingen maken in het kader van het schoolexamen en dat in zijn geheel kan worden beschouwd als het examendossier, hoeft niet door de school bewaard te worden. Dat is zo in de Tweede Fase Oude Regeling en ook in de Vernieuwde Tweede Fase. Nergens is in de regelgeving vastgelegd dat er een verplichting is om schoolexamenwerk van de leerling een bepaalde tijd te bewaren. Een dergelijke verplichting bestaat wel ten aanzien van het werk dat gemaakt is voor het centrale examen (artikel 57 Eindexamenbesluit). De bewaartermijn voor dat werk is zes maanden na het vaststellen van de uitslag. Schoolexamenwerk kan derhalve gewoon worden meegegeven aan leerlingen of door leerlingen zelf in een (dossier)map bewaard worden. Als werk wordt teruggegeven is het wel zo verstandig een systeem op te zetten dat garandeert dat er bij alle partijen duidelijkheid is over de behaalde resultaten. Bij voorbeeld door docenten/ouders/leerlingen te laten tekenen voor de per toetsperiode geregistreerde cijfers.

Bron:

- Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o., uitgave van de VMBO-projectorganisatie en het Tweede Fase Adviespunt, december 2000, artikel 57, pagina 79.

Examenprogramma's: aanpassingen t.b.v. Vernieuwde Tweede Fase

De examenprogramma's van de Vernieuwde Tweede Fase gelden vanaf het schooljaar 2007-2008 voor de leerlingen die dan in de vierde klas zitten. De bijbehorende centrale examens worden dus voor de havo voor het eerst in 2008-2009 en voor het vwo voor het eerst in 2009-2010 afgenomen.

De examenprogramma's voor geschiedenis, aardrijkskunde en maatschappijleer zijn in de Vernieuwde Tweede Fase ingrijpend gewijzigd. Voor de andere examenprogramma's geldt dat ze inhoudelijk weinig nieuwe elementen bevatten in vergelijking met de programma's van de Tweede Fase Oude Regeling. Soms hebben er wel herschikkingen plaatsgevonden, bij wiskunde het meest ingrijpend.

Er zijn wel principiële verschillen tussen de Tweede Fase Oude Regeling en de Vernieuwde Tweede Fase wat betreft de beschrijving van de examenprogramma's. Dat geldt voor alle vakken.

Het eerst in het oog springende verschil is de omvang: voor een beschrijving van de programma's van de Vernieuwde Tweede Fase zijn aanzienlijk minder pagina's nodig dan voor de beschrijving van de programma's van de Tweede Fase Oude Regeling. Dat is een gevolg van de keuze voor 'globale' stofomschrijvingen. De examenprogramma's tijdens de Oude Regeling bevatten gedetailleerde beschrijvingen van de te bereiken eindtermen, gegroepeerd in domeinen en subdomeinen. Zulke gedetailleerde beschrijvingen gelden tijdens de Vernieuwde Tweede Fase alleen nog voor de stof die in het centraal examen aan de orde komt, de rest van de stof wordt slechts op hoofdlijnen beschreven. Overigens, de stofomschrijving voor het centraal examen staat voor de programma's tijdens de Vernieuwde Tweede Fase niet in het examenprogramma zelf, maar in door de Cevo geformuleerde uitwerkingen die per vak in de vorm van een syllabus zijn gepubliceerd. De beschrijvingen in die syllabi zijn wat gedetailleerdheid betreft ongeveer gelijk aan de beschrijvingen in de examenprogramma's die gelden voor de Tweede Fase Oude Regeling. Uitwerkingen voor het schoolexamen in de Vernieuwde Tweede Fase zijn in de vorm van

'handreikingen' door de SLO opgesteld. Deze zijn – in tegenstelling tot de stofomschrijvingen voor het centraal examen – niet verplichtend.

Een tweede verschil is dat voor bijna alle vakken tijdens de Vernieuwde Tweede Fase geldt dat *niet het gehele programma in het centraal examen* getoetst wordt. In de Tweede Fase Oude Regeling kan voor een beperkt aantal vakken het totale programma in het centraal examen aan de orde komen. In de Vernieuwde Tweede Fase wordt voor die vakken meer aansluiting gezocht bij wat ook voor de andere vakken geldt: het centraal examen heeft betrekking op een selectie van de stof. Die selectie beslaat ongeveer 60% van het totale eindexamenprogramma. De rest wordt alleen in het schoolexamen getoetst. Daarbij kan de school zich beperken tot alleen die stof, maar ook kan zij onderdelen die in het centraal examen worden getoetst tevens in het schoolexamen aan de orde stellen. Dat kan betekenen dat de school (voor één, enkele of alle vakken) kiest voor een schoolexamen waarin de volle 100% van het programma aan de orde wordt gesteld.

Bovendien kunnen bovenop de onderdelen die beschreven staan in het examenprogramma, ook 'eigen' onderdelen geplaatst worden. Daardoor kan het geheel van schoolexamen en centraal examen ook gaan over meer dan 100% van het landelijk vastgestelde examenprogramma. Het gegeven dat in het schoolexamen per 2007 ook c.e.-stof getoetst mag worden, is voor een deel van de vakken nieuw. Terwijl dit voor sommige vakken in de Tweede Fase Oude Regeling niet mag (bijvoorbeeld leesvaardigheid bij de moderne vreemde talen), is het juist voor andere verplicht (zoals bijvoorbeeld bij de economische en natuurwetenschappelijke vakken). Dat in de Vernieuwde Tweede Fase in het schoolexamen ook stof getoetst mag worden bovenop het examenprogramma, is voor alle vakken nieuw.

Een derde verschil bestaat er uit dat de examenprogramma's tijdens de Tweede Fase Oude Regeling *vormvoorschriften* en voorschriften voor de *weging* bevatten en die tijdens de Vernieuwde Tweede Fase niet. Ter illustratie: in het examenprogramma voor Nederlands Oude Regeling staat een schrijfdossier voorgeschreven (vormvoorschrift). Dat staat er voor het programma per 2007 niet meer in: een school kan voor een schrijfdossier kiezen. Dat er in de examenprogramma's tijdens de Vernieuwde Tweede Fase geen vormvoorschriften zijn opgenomen, betekent bij voorbeeld ook dat er geen praktische opdrachten worden voorgeschreven. Het blijft overigens wel verplicht het examenprogramma te toetsen, dus ook de daarin beschreven vaardigheden. Dan komt men al snel uit bij iets als praktische opdrachten of toetsvormen die daar veel gelijkenis mee vertonen.

Ook ter illustratie: in het examenprogramma Oude Regeling voor de moderne vreemde talen staat dat de onderdelen luistervaardigheid, gespreksvaardigheid en schrijfvaardigheid elk voor een derde deel het cijfer van het schoolexamen bepalen (wegingvoorschrift). Met de programma's per 2007 beslist de school zelf hoe zwaar de verschillende onderdelen in het eindcijfer voor het schoolexamen meewegen.

Zijn in het voorgaande verschillen beschreven die de opzet van alle examenprogramma's betreffen, een vierde verschil betreft de gedeeltelijke of zelfs volledige inhoudelijke herziening van verschillende examenprogramma's. Volledig nieuw vanaf de Vernieuwde Tweede Fase zijn de examenprogramma's voor geschiedenis, aardrijkskunde en maatschappijleer (niet te verwarren met maatschappijwetenschappen), en het nieuwe vak 'natuur, leven en technologie'. De ordening binnen de wiskundevakken is ingrijpend gewijzigd, waarbij de programma's zijn herordend in wiskunde A, B, C en D. Bovendien hebben rekenvaardigheden en algebraïsche vaardigheden een plek in deze wiskundeprogramma's gekregen. De deel-/heelvakkenstructuur bij biologie, economie, natuurkunde en scheikunde is vervangen door een structuur met alleen gehele vakken (die niet precies dezelfde omvang en inhoud hebben als de vakken waar zij uit voortkomen). De omvang van vrijwel alle andere vakken is per 2007 aangepast.

De verwachting is dat per 2010 of 2011 voor de bètavakken een nieuw geactualiseerd examenprogramma gaat gelden. Voor wiskunde, scheikunde, natuurkunde en biologie zijn vernieuwingscommissies actief. Ook voor economie geldt dat waarschijnlijk per 2010 een nieuw geactualiseerd examenprogramma van kracht wordt.

Zie ook Vernieuwing examenprogramma's

Zie ook Wiskunde

Examenvak

'Examenvakken' zijn die vakken waarvoor door de wetgever een landelijk examenprogramma is vastgesteld. De wijze van afsluiten (met alleen een school- óf centraal examen of met een school- én een centraal examen) is daarbij niet relevant. In overzicht C op pagina 126 is te lezen welke vakken alleen met een schoolexamen of alleen met een centraal examen worden afgesloten en welke vakken zowel een schoolexamen als een cen-

traal examen hebben. Bijvoorbeeld, informatica en Italiaans zijn beide vakken die alleen met een schoolexamen worden afgesloten. Het zijn wel échte examenvakken, want er bestaat voor deze vakken een officieel landelijk, door de wetgever vastgesteld examenprogramma. Een schooleigen programma daarentegen heeft geen landelijk examenprogramma en is dus geen officieel examenvak. Echter, de minister kan een school of groep scholen toestemming verlenen een schooleigen vak te beschouwen als examenvak. Die toestemming moet dan wel expliciet verleend zijn.

Zie ook Combinatiecijfer

Zie ook Godsdienst/Levensbeschouwelijke vorming

Zie ook Vrij deel

Bron:

- Regelgeving voor de Vernieuwde Tweede Fase, uitgave van het Tweede Fase Adviespunt, maart 2007, Eindexamenbesluit lid 1c van de artikelen 11, 12 en 13, pagina 59, 61 en 63.

Extra vak

Zie Diploma en cijferlijst

Flexibilisering centraal examen

Zie Centraal examen

Geheel vrij deel

Zie Vrij deel

Gemeenschappelijk deel

Het gemeenschappelijk deel in de Tweede Fase Oude Regeling is groter dan het gemeenschappelijk deel in de Vernieuwde Tweede Fase, met name voor de havo. De omvang op de havo is 1480 sltu tegenover 1120 in de Vernieuwde Tweede Fase, een verschil van 360 uur. Het verschil zit niet alleen in het kleinere aantal vakken, maar ook in de omvang van de

vakken: Nederlands, Engels en CKV blijven gelijk met respectievelijk 400, 360 en 120 sl, ANW en de deeltaal verdwijnen (minus 320 uur) en maatschappijleer wordt 40 uur kleiner.

GEMEENSCHAPPELIJK DEEL HAVO	TWEEDE FASE OUDE REGELING	VERNIEUWDE TWEEDE FASE
Nederlands	400	400
Engels	360	360
2e moderne vreemde taal ¹	160	-
ANW	160	-
Maatschappijleer	160	120
CKV ⁽¹⁾	120	120
LO ⁽¹⁾	120	120
Totaal	1480	1120

Op het vwo zijn de verschillen minder groot. De totale omvang van het gemeenschappelijk deel op het atheneum is 1960 uur in de Tweede Fase Oude Regeling en is 1920 uur voor de Vernieuwde Tweede Fase. Dit verschil is een optelsom van het schrappen van geschiedenis (min 80), verkleinen van ANW en CKV met respectievelijk 80 en 40 uur (min 120) en het vergroten van de totale omvang van de taalverplichting van 320 (twee keer 160) naar 480 (plus 160).

GEMEENSCHAPPELIJK DEEL ATHENEUM	TWEEDE FASE OUDE REGELING	VERNIEUWDE TWEEDE FASE
Nederlands	480	480
Engels	400	400
Frans ¹	160	-
Duits ¹	160	-
2e moderne vreemde taal	-	480
Maatschappijleer	120	120
Geschiedenis	80	-
CKV ⁽¹⁾ of KCV	200	160
ANW	200	120
LO ⁽¹⁾	160	160
Totaal	1960	1920

Op het gymnasium staat in de Vernieuwde Tweede Fase een klassieke taal in het gemeenschappelijk deel op de plaats waar in het atheneum een tweede moderne vreemde taal staat. De klassieke taal is naar keuze van de leerling Latijn of Grieks. De omvang van de klassieke talen is in de Vernieuwde Tweede Fase 600 uur, daarvoor was hij 480 uur. De totale omvang van het gemeenschappelijk deel is op het gymnasium in de Tweede Fase Oude Regeling 1960 uur en in de Vernieuwde Tweede Fase 2040 uur. Dit verschil is een optelsom van het schrappen van geschiedenis (min 80), verkleinen van ANW en CKV met respectievelijk 80 en 40 uur (min 120) en het vergroten van de totale omvang van de taalverplichting van 320 (twee keer 160) naar 600 (plus 280).

In de Tweede Fase Oude Regeling staat de klassieke taal in het vrije deel.

GEMEENSCHAPPELIJK DEEL GYMNASIUM	TWEEDE FASE OUDE REGELING	VERNIEUWDE TWEEDE FASE
Nederlands	480	480
Engels	400	400
Frans ¹	160	-
Duits ¹	160	-
Klassieke taal	-	600
Maatschappijleer	120	120
Geschiedenis	80	-
KCV	200	160
ANW	200	120
LO ⁽¹⁾	160	160
Totaal	1960	2040

Bronnen:

- Inrichtingsbesluit W.V.O., uitgave van het PMVO, december 1999, artikel 26b en 26c, pagina 40-51.
- Regelgeving voor de Vernieuwde Tweede Fase, uitgave van het Tweede Fase Adviespunt, maart 2007, Inrichtingsbesluit artikel 26b en 26c, pagina 41 e.v.

Geschiedenis in EM en CM op het vwo

Geschiedenis staat in de Vernieuwde Tweede Fase in het vwo in zowel het profiel Economie en maatschappij als in het profiel Cultuur en maatschappij. In EM met 440 uur en in CM met 480 uur. Dit verschil is ontstaan doordat het vak in het profiel EM in eerdere voorstellen voor de Vernieuwde Tweede Fase een profielkeuzevak was. Na het advies van de Raad van State verkreeg het vak een vaste positie binnen het profieldeel van EM. Om de hoeveelheid studielast van de verplichte vakken in zijn totaliteit voor EM niet groter te maken dan voor andere profielen is aan het vak 440 uur studielast toebedeeld. In de beschrijving van het examenprogramma is er rekening mee gehouden dat scholen met dit verschil uit de voeten kunnen. De school is verplicht zich aan het examenprogramma te houden. Om praktische redenen kan de school er voor kiezen het geschiedenisprogramma voor EM gelijk te schakelen aan dat van CM. Het omgekeerde – het programma voor CM beperken tot dat van EM – mag echter niet: de CM-leerling zou in dat geval niet voldoen aan de eisen van het examenprogramma.

Het examenprogramma geschiedenis voor de Vernieuwde Tweede Fase is overigens t.o.v. het programma in de Tweede Fase Oude Regeling volledig herzien. Bij dit herziene examenprogramma behoort een nieuw centraal examen. Documenten behorend bij de experimentele centrale examens die op zes havo-scholen in het kader van een pilot zijn afgenomen, zijn te vinden op de website van het Instituut voor Geschiedenisdidactiek: www.ivgd.nl. Het gaat om opgavenboekjes, bronnenboekjes en correctievoorschriften van deze experimentele examens.

Zie ook Examenprogramma's: aanpassingen t.b.v. Vernieuwde Tweede Fase

Godsdienst/Levensbeschouwelijke vorming

Een school kan aandacht willen besteden aan Godsdienst of Levensbeschouwelijk vormingsonderwijs. De ruimte daarvoor is aanwezig in het *geheel vrije deel*: dat is de ruimte die scholen hebben om onderdelen te plaatsen die zij belangrijk vinden als aanvulling op het voorgeschreven programma. Scholen kunnen in de Tweede Fase Oude Regeling deze onderdelen beoordelen en becijferen, maar ze wegen niet mee in de slaag/zakbeslissing. Onderdelen in het geheel vrije deel kunnen hooguit meetellen bij de beslissing een leerling naar een hoger leerjaar te bevorderen of te laten zitten.

In de Vernieuwde Tweede Fase vallen de onderdelen in het geheel vrije deel ook buiten de slaag/zakbeslissing. Dat hoeft echter niet te gelden voor godsdienst/levensbeschouwelijke vorming. Als de school dat wenst, kan zij voor dit vak een cijfer toekennen dat meeweegt in het combinatiecijfer (zie aldaar). Dat is echter alleen aan bijzondere scholen toegestaan.

Als de school het eindcijfer voor het vak mee wil laten wegen (aangezien dat vak geen onderdeel uitmaakt van het verplichte examenpakket, hoeft dat niet), dan doet zij dit via het combinatiecijfer. Dat geldt dan voor alle leerlingen die dat vak hebben moeten volgen. Deze beslissing moet terug te vinden zijn in het examenreglement en zichtbaar worden in het programma van toetsing en afsluiting (pta).

Enkele dagen voor de aanvang van het centraal examen levert de school de eindcijfers voor de schoolexamens aan in BRON aan de IB-Groep. Dat geldt eventueel ook voor het eindcijfer voor godsdienst/levensbeschouwelijke vorming. Een eenmaal aangeleverd eindcijfer kan niet meer teruggetrokken worden: het combinatiecijfer staat daarmee vast.

In het Eindexamenbesluit voor de Vernieuwde Tweede Fase staat in artikel 49, lid 6d een passage (“tenzij...onder c.”) waarin er op wordt gewezen dat het vak zoals het in dit artikel bedoeld is, niet verward moet worden met het ‘grote’ vak godsdienst: een schooleigen vak dat de school alleen met toestemming van de minister als examenvak zou kunnen aanbieden (Zie ook ‘Schooleigen vakken’).

De Besturenraad biedt scholen die daar behoefte aan hebben ondersteuning bij de invoering van godsdienst als examenvak. In dat kader heeft zij ook een handreiking opgesteld (SBM, Maandblad van de Besturenraad, mei 2006, nummer 9, Thema-inlegvel nummer 45). Ook de Bond KBVO stelt een handreiking beschikbaar (www.bondkbvo.nl » publicaties » handreiking » godsdienst/levensbeschouwing als examenvak).

Zie ook Combinatiecijfer

Zie ook Slaag/zakregeling

Bron:

- Regelgeving voor de Vernieuwde Tweede Fase, uitgave van het Tweede Fase Adviespunt, maart 2007, Eindexamenbesluit artikel 49 lid 6d en 7, pagina 68.

Grieks

Zie Klassieke talen

Gymnasium

In de Vernieuwde Tweede Fase bestaat het verschil tussen een atheneumopleiding en een gymnasiumopleiding er uit dat voor het atheneum een tweede moderne vreemde taal (480 sl) en voor het gymnasium een klassieke taal (600 sl) in het gemeenschappelijk deel staat. Dat betekent dat de studielast voor de gymnasiumleerling 120 uur groter is dan voor de atheneumleerling. Overigens kunnen de verschillen in hoeveelheid studielast door keuzes in het profieldeel en vrije deel groter of kleiner worden.

Een ander verschil bestaat er uit dat in de gymnasiale opleiding klassieke culturele vorming (KCV) staat in plaats van culturele en kunstzinnige vorming (CKV), zowel in de

Tweede Fase Oude Regeling als in de Vernieuwde Tweede Fase. Overigens kan een atheneumleerling KCV in het pakket hebben: als de school dat mogelijk maakt, kan de atheneumleerling CKV inruilen voor KCV.

Het verschil tussen een gymnasium- en atheneumleerweg in de Tweede Fase Oude Regeling is wat studielast betreft groter dan in de Vernieuwde Tweede Fase: de voorschriften geven aan dat de gymnasiumleerling van het vrije deel 480 uur aan examenvakken moet besteden (gelijk aan de omvang van een klassieke taal) en de atheneumleerling 120 uur. Dat is een verschil van 360 uur. Door overige keuzes kunnen de verschillen groter of kleiner dan die 360 uur zijn.

Overigens geldt voor een gymnasiumleerling dat hij of zij in de onderbouw beide klassieke talen moet hebben gevolgd.

Ten slotte: een gymnasiumdiploma mag alleen uitgereikt worden door de school die daartoe gerechtigd is (zelfstandig gymnasium of school met officieel toegekende gymnasiale afdeling).

Bronnen:

- Inrichtingsbesluit W.V.O., uitgave van het PMVO, december 1999, artikel 21 lid 1, pagina 30.
- Regelgeving voor de Vernieuwde Tweede Fase, uitgave van het Tweede Fase Adviespunt, maart 2007, Inrichtingsbesluit artikel 26b lid 2, pagina 41.

Gymnastiek

Zie Lichamelijke opvoeding

Handelingsdeel

In de Tweede Fase Oude Regeling is een handelingsdeel bij veel vakken een in het examenprogramma voorgeschreven toetsvorm. De Verlichtingsmaatregelen hebben de handelingsdelen echter vanaf 2003/2004 facultatief gemaakt. Alleen het schrijfdossier bij het vak Nederlands is een verplicht handelingsdeel gebleven. Voor de handelingsdelen 'literatuur' bij de talen geldt dat niet per se een leesdossier aangelegd hoeft te worden.

Uiteraard moeten wel de boeken gelezen worden.

De examenprogramma's in de Vernieuwde Tweede Fase kennen geen vormvoorschriften en voorschriften voor de weging. Er worden dus ook geen handelingsdelen voorgeschreven, ook niet voor Nederlands.

Herkansingen en herexamen

Oorspronkelijk waren er in het Eindexamenbesluit voor de Tweede Fase Oude Regeling bepalingen opgenomen ten aanzien van het minimale en maximale aantal herkansingen van onderdelen van het schoolexamen. Achtergrond voor het bestaan van dit artikel was dat in verband met het toegenomen belang van het schoolexamen er naar gestreefd werd dat er tussen de scholen minder verschillen op dit gebied zouden bestaan en – daarmee samenhangend – dat de herkansingsmogelijkheden op de verschillende scholen meer gelijkens zouden vertonen. Veel scholen meldden echter onmiddellijk na de invoering van de Tweede Fase dat de uitvoering van deze bepalingen door hen als lastig werd ervaren. Daarom is al snel besloten de bepalingen in deze artikelen te laten vervallen. Een school kan nu zelf een regeling voor herkansing, voor herexamen of voor beide vaststellen. Deze regeling moet worden opgenomen in het eigen examenreglement (en in het programma van toetsing en afsluiting). Dit is vastgelegd in het Eindexamenbesluit (artikel 31, Examenreglement en programma van toetsing en afsluiting).

De regelingen voor de Vernieuwde Tweede Fase zijn op dit gebied niet anders dan die voor de Tweede Fase Oude Regeling.

Bronnen:

- *Wijziging Eindexamenbesluit, 15 november 1997, Staatsblad 588, te vinden in: PMVO-brochure Wijziging inrichtingsbesluit en examenbesluit havo/vwo, december 1997, Artikel 35a en 35b, pagina 48-51.*
- *Regeling herkansing in schoolexamen vwo/havo, 9 december 1998, VO/BOB-98/52312, Gele katern 30c (16 december 1998).*
- *Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o., uitgave van de VMBO-projectorganisatie en het Tweede Fase Adviespunt, december 2000, Artikel 31, pagina 45; Artikel 35a en 35b, pagina 50.*

Hulpmiddelen bij het examen

Zie Toegestane hulpmiddelen

Informatica

Zie Scholing

Inrichtings- en Eindexamenbesluit

De wijzigingen in het Inrichtingsbesluit in verband met de invoering van de Wet Profielen (ter keuze van de scholen in 1998 of 1999) zijn vastgelegd in 'Besluit houdende wijziging van het Inrichtingsbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o., het Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o. en enkele andere besluiten in verband met invoering van profielen in het voortgezet onderwijs' van 15 november 1997. Een en ander is gepubliceerd in het Staatsblad 588. Dit wijzigingsbesluit is door het PMVO als brochure uitgegeven onder de titel 'Wijziging inrichtingsbesluit en examenbesluit havo/vwo'.

In december 1999 werd door hetzelfde PMVO de integrale tekst van het Inrichtingsbesluit gepubliceerd. In deze tekst zijn alle wijzigingen in verband met de invoering van de Tweede Fase en het vmbo opgenomen. Een aantal latere tussentijdse wijzigingen is hierin niet opgenomen. Namelijk een wijziging waardoor een beperking van het met examenvakken te vullen deel van vrije deel ontstond en een wijziging waardoor de scholen volledige vrijheid wordt gegeven wat betreft de invulling van het geheel vrije deel. Het verplichte met examenvakken te vullen deel van het vrije deel voor havo en atheneum is vanaf die wijziging 120 uur en voor gymnasium 480 uur.

In het voorjaar van 2003 is er nog eens een wijziging van het Inrichtingsbesluit doorgevoerd, namelijk een wijziging van artikel 10 inzake de toelating van vmbo-gediplomeerden tot het vierde leerjaar van het havo (Staatsblad 106, jaargang 2003, 4 maart 2003). In het betreffende artikel 10, tweede lid, werd onderdeel b gewijzigd door na 'theoretische leerweg' alle beperkende voorwaarden (wiskunde, Frans en Duits, natuur- en scheikunde1 of biologie bij overstap naar een N-profiel) te schrappen. Een school kan overigens wel zelf (beperkende) voorwaarden stellen aan de toelating vanuit het vmbo theoretische leerweg

tot het vierde leerjaar van de havo. Uiteraard kunnen dit de voorwaarden zijn die in het oorspronkelijke artikel 10 werden genoemd.

De school die leerlingen uit de gemengde leerweg in 4havo wil laten instromen moet daarvoor om toestemming van de inspectie vragen. In de beleidsreactie van de minister op het advies ‘Voortvarend vmbo’ van 9 oktober 2006 staat echter te lezen: “Verder stelt de Adviesgroep vmbo voor om het vereiste van toestemming van de inspectie voor doorstroom van de gemengde leerweg naar de havo te laten vervallen. De inspectie geeft aan dat dit goed past bij de nieuwe bestuurlijke verhoudingen. Aanvragen in dit verband moeten steeds heel individueel worden gezien en het overgaan van deze bevoegdheid naar het bevoegd gezag is dan ook logisch. Ik wil daarom in deze zin het inrichtingsbesluit VO wijzigen.” Totdat het Inrichtingsbesluit is gewijzigd, blijft toestemming van de inspectie vereist.

Vanaf 2007 geldt de Vernieuwde Tweede Fase. Dat betekent dat een aantal artikelen in het Inrichtingsbesluit en het Eindexamenbesluit is gewijzigd voor hen die onder de Vernieuwde Tweede Fase vallen. De laatste groep leerlingen waarvoor het ‘oude Inrichtingsbesluit en het oude Eindexamenbesluit’ geldt, is de groep die in het schooljaar 2006-2007 in de 4e klas van havo of vwo is gestart. Uiteraard blijven de oude besluiten vervolgens gedurende de gehele havo- of vwo-leerweg van deze leerlingen gelden, tenzij een leerling door te doubleren in een ander ‘regime’ terechtkomt. Het is namelijk voor de hand liggend de leerlingen die in het schooljaar 2006-2007 zijn gestart in 4havo of 4vwo en vervolgens in de vierde klas blijven zitten, te beschouwen als leerlingen in de Vernieuwde Tweede Fase. Voor hen gelden dan de per 2007 gewijzigde artikelen in Inrichtings- en Eindexamenbesluit. Die wijzigingen zijn door het Tweede Fase Adviespunt in maart 2007 gepubliceerd in een brochure, getiteld ‘Regelgeving voor de Vernieuwde Tweede Fase, waarin opgenomen Wijzigingen in de Wet op het voortgezet onderwijs, Inrichtingsbesluit W.V.O., Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o. en het Besluit staatsexamens vwo-havo-mavo 2000, uitgave van het Tweede Fase Adviespunt, maart 2007’.

Korte tijd na de aanpassingen in het Eindexamenbesluit t.b.v. de Vernieuwde Tweede Fase zijn in dit besluit nog enkele wijzigingen aangebracht. Dit in verband met het mogelijk maken centraal examen in het voorlaatste leerjaar af te leggen. Dit zogenoemde vervroegd centraal examen geldt met ingang van het schooljaar 2007-2008 voor alle leerlingen in het vmbo, havo en vwo. En zowel in de Tweede Fase Oude Regeling als in de Vernieuwde Tweede Fase. In het besluit is tevens geregeld dat een leerling die tussentijds de school

verlaat een voorlopige cijferlijst ontvangt als hij één of meer vakken (in het voorlaatste leerjaar) heeft afgesloten.

Zie ook Vervroegd centraal examen

Zie ook Voorlopige cijferlijst

Bronnen:

- Wijziging inrichtingsbesluit en examenbesluit havo/vwo, PMVO, november 1997.
- Inrichtingsbesluit W.V.O., uitgave van het PMVO, december 1999.
- Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o., uitgave van de VMBO-projectorganisatie en het Tweede Fase Adviespunt, december 2000.
- Staatsblad 106, Besluit van 4 maart 2003, houdende wijziging van het Besluit staatsexamens vwo-havo-mavo 2000 en van het Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o. onder meer in verband met versoepeling van de uitslagregeling voor het v.m.b.o., alsmede van het Inrichtingsbesluit W.V.O. onder meer in verband met verruiming van de toelating tot het vierde leerjaar van het h.a.v.o., 18 maart 2003.
- Aanbieding van en reactie op de rapportage “Voortvarend vmbo” van de Adviesgroep vmbo, VO/OK/2006/39171 van 9 oktober 2006, pagina 5 (zie www.minocw.nl/vmbo/kamerstukken).
- Regelgeving voor de Vernieuwde Tweede Fase, uitgave van het Tweede Fase Adviespunt, maart 2007.
- Besluit van 17 februari 2007 houdende wijziging van het Inrichtingsbesluit W.V.O. en het Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o. onder meer in verband met het voorzien in de mogelijkheid van het afleggen van het centraal examen in het voorlaatste leerjaar, artikelen 37a en 52a, Staatsblad 94, 2007.

Inspanningsverplichting

Zie Onderwijstijd: 1000 uur per leerjaar

KCV en CKV

Zie CKV en KCV

KCV en de klassieke taal

Zie Klassieke talen

Klassieke talen

Een gymnasium moet de leerling een keuze uit Latijn en Grieks bieden. Dat geldt zowel voor de Vernieuwde Tweede Fase als ook voor de Tweede Fase Oude Regeling (zie voor de Tweede Fase Oude Regeling artikel 13, lid 6 van de wet: “Het onderwijs in het gymnasium omvat bovendien voor elke leerling Latijnse taal en letterkunde of Griekse taal en letterkunde, dan wel beide, ter keuze van de leerling.”). Het is dus niet toegestaan het aanbod tot één klassieke taal te beperken (zie voor dit onderwerp voor de Vernieuwde Tweede Fase artikel 13, lid 2 van de wet, waarin tevens de benaming is aangepast: taal en literatuur in plaats van taal en letterkunde).

Als de leerling voor een klassieke taal kiest, dan moet hij of zij ook klassieke culturele vorming (KCV) in het pakket opnemen. Dit geldt zowel voor Latijn als Grieks, ook als één van die talen op het atheneum wordt gekozen. Als een leerling overstapt van gymnasium naar atheneum en vervolgens wel Latijn of Grieks in het pakket houdt, moet hij ook het programma voor KCV in het pakket houden en afronden. De beoordeling voor KCV vindt plaats in de vorm van een cijfer.

Bij de invoering van de Tweede Fase was het niet toegestaan KCV op het atheneum als vervangend voor CKV te beschouwen. Met ingang van de Regeling profielen 2003 is dat wel toegestaan. Vanaf dat moment is het voor een atheneumleerling met een klassieke taal in het pakket niet meer nodig zowel KCV als CKV₁ te volgen: een atheneumdiploma met KCV in plaats van CKV is toegestaan.

Ook in de Vernieuwde Tweede Fase kan op het atheneum KCV als vervanger voor CKV (de vakbenaming heeft vanaf 2007 niet meer de toevoeging ‘1’) dienen. De school kan er zelf voor kiezen om KCV en de klassieke taal te integreren tot één vak of de klassieke taal en KCV als twee aparte vakken te programmeren. Voor KCV kan een apart cijfer gegeven worden (voor de hand liggend als het los van de klassieke taal geprogrammeerd wordt) en het cijfer voor het vak kan meegewogen worden bij de klassieke taal (voor de hand liggend als de klassieke taal en KCV geïntegreerd worden). Als KCV een apart cijfer krijgt, weegt het mee in

het combinatiecijfer. Deze beslissing moet terug te vinden zijn in het examenreglement en zichtbaar worden in het programma van toetsing en afsluiting (pta).

Zie ook CKV en KCV

Bronnen:

- Inrichtingsbesluit W.V.O., uitgave van het PMVO, december 1999, artikel 26b lid 7e en 8, pagina 42 en 47.
- Regeling profielen 2003, VO/BOB-2003/16475 van 15 mei 2003, Gele Katern 14 (28 mei 2003), pagina 15-17.
- Zie de ‘Wet van 27 april 2006 tot wijziging van de Wet op het voortgezet onderwijs ter aanpassing van de profielen in de tweede fase van het vwo en het havo’, in: Regelgeving voor de Vernieuwde Tweede Fase, uitgave van het Tweede Fase Adviespunt, maart 2007, Artikel 13 lid 2, pagina 12.
- Regelgeving voor de Vernieuwde Tweede Fase, uitgave van het Tweede Fase Adviespunt, maart 2007, Eindexamenbesluit artikel 49 lid 6b en 7, pagina 68.

Kunst (algemeen)

In de Vernieuwde Tweede Fase is het vak ‘kunst (algemeen)’ het algemeen theoretische gedeelte van de vier ‘nieuwe’ kunstvakken, te weten: kunst (beeldende vormgeving), kunst (muziek), kunst (drama) en kunst (dans). ‘Kunst (algemeen)’ is in naamgeving de opvolger van CKV₂.

In de Vernieuwde Tweede Fase kan de school haar leerlingen toestaan in het vrije deel kunst (algemeen) als zelfstandig vak te kiezen. De leerling volgt dan het examenprogramma van dat vak en legt vervolgens het daarbij horende centrale examen af. Het vak heeft geen schoolexamen. Het behaalde eindcijfer wordt als zelfstandig cijfer vermeld op de cijferlijst en kan als zodanig meewegen (en compensatie bieden) in de slaag/zakregeling. Het cijfer maakt dus geen deel uit van het combinatiecijfer.

Echter, omdat het vak kunst (algemeen) door zijn beperkte omvang (200 uur op vwo en 120 uur op havo) niet voldoet aan het criterium van ‘groot vak’ kan het voor een leerling nooit het enige examenvak zijn in zijn of haar vrije deel. In het vrije deel moet de leerling immers altijd een examenvak (een vak met een landelijk examenprogramma of een school-

eigen vak waarvoor toestemming van de minister is verkregen) hebben gekozen met de minimale omvang van 440 uur op vwo en 320 uur op havo.

Bronnen:

- Regelgeving voor de Vernieuwde Tweede Fase, uitgave van het Tweede Fase Adviespunt, maart 2007, Inrichtingsbesluit artikel 26b lid 7c en 26c lid 6c, pagina 44 en 49.
- Examenprogramma Kunst, www.tweedefase-loket.nl/examenprogramma.

Kunstvakken combineren

In de Tweede Fase Oude Regeling kan het voorkomen dat een leerling twee disciplines van CKV2,3 combineert. Bijvoorbeeld CKV2,3 muziek als onderdeel van het profieldeel in Cultuur en maatschappij en CKV3 beeldende vormgeving als vak in het vrije deel. Immers zowel CKV2 als elk van de disciplines CKV3 zijn op zichzelf staande deelvakken met eigen examenprogramma's.

In de Vernieuwde Tweede Fase bestaan er geen deelvakken meer. Het vak kunst (beeldende vormgeving/muziek/drama/dans) omvat zowel het algemeen theoretische gedeelte (kunst algemeen, in naamgeving de opvolger van CKV2), als ook één van de vier disciplines.

In de Vernieuwde Tweede Fase kan de school leerlingen toestaan in het vrije deel een tweede kunstvak uit bovengenoemde reeks te kiezen. Als leerlingen twee kunstvarianten in hun pakket kiezen, dan is er sprake van overlap in de programma's, namelijk de algemeen theoretische gedeeltes in beide programma's (dat wat in de Tweede Fase Oude Regeling CKV2 is). De school kiest in dat geval zelf voor vervangend programma dat in de geest is van het examenprogramma. Dat vervangend programma heeft een omvang van minimaal 160 uur op het vwo en minimaal 120 uur op de havo. Het vak in het vrije deel moet op het vwo immers minimaal 440 uur beslaan en op de havo 320 uur. Daarom hoeft het vervangende programma in omvang niet gelijk te zijn aan Kunst (algemeen) dat op vwo 200 uur omvat. Op de havo is het in omvang wel gelijk aan kunst (algemeen), dat 120 uur omvat. Het vervangend programma kan zowel praktisch als theoretisch van aard zijn of een mengvorm van beide.

Dit is geregeld in het examenprogramma Kunst. Daarin is de volgende passage opgenomen: "Indien de kandidaat met het profiel cultuur en maatschappij het eindexamen aflegt in

een van de vakken kunst (beeldende vormgeving, muziek, drama of dans) in het vrije deel om te voldoen aan de verplichting dat in dat vrije deel het eindexamen tenminste één vak omvat met een normatieve studielast van tenminste 440 (vwo)/320 (havo) studielasturen, en hij ook als onderdeel van het profieldeel reeds eindexamen aflegt in een van de vakken kunst (een andere variant), wordt het onderdeel kunst (algemeen) in het examen (en dus het centraal examen) vervangen door aanvullende verdiepende en/of verbredende onderdelen op het gebied van kunst in het schoolexamen met een normatieve studielast van tenminste 160 (vwo)/120 (havo) studielasturen, door het bevoegd gezag te bepalen. Er is dan dus geen centraal examen."

In de Vernieuwde Tweede Fase kan de school naast en in plaats van de vakken kunst (beeldende vormgeving), kunst (muziek), kunst (drama) en kunst (dans), ook één of meer van de 'oude' kunstvakken aanbieden, te weten muziek, tekenen, handvaardigheid en textiele vormgeving. Van de laatste drie kan er slechts één deel uitmaken van het profiel. De leerling kan dus wel muziek combineren met bijvoorbeeld tekenen, maar niet tekenen met handvaardigheid.

Tenslotte, de school kan ook een combinatie van 'oude' en 'nieuwe' kunstvakken aanbieden. Daarbij geldt echter dat kunst (beeldende vormgeving) door de leerling niet gekozen kan worden in combinatie met tekenen, handvaardigheid of textiele vormgeving, en dat kunst (muziek) niet gekozen kan worden in combinatie met het traditionele vak muziek.

Bronnen:

- Regelgeving voor de Vernieuwde Tweede Fase, uitgave van het Tweede Fase Adviespunt, maart 2007, Inrichtingsbesluit artikel 26b lid 7a en 26c lid 6a, pagina 43 en 48.
- Examenprogramma Kunst, www.tweedefase-loket.nl/examenprogramma.

Latijn

Zie Klassieke talen

Levensbeschouwelijke vorming

Zie Godsdienst/Levensbeschouwelijke vorming

Lichamelijke opvoeding

Tot 1 augustus 2007 ligt in artikel 23 van het Inrichtingsbesluit vast dat over de totale cursus havo 360 klokuren lichamelijke opvoeding moeten worden aangeboden en over de totale cursus vwo 400 klokuren. Bovendien ligt vast dat het examenprogramma LO op havo 120 slu omvat en op vwo 160 slu. Hoe dit over de leerjaren verdeeld wordt, wordt aan de scholen overgelaten.

Met ingang van de Vernieuwde Tweede Fase in 2007 is artikel 23 afgeschaft. Vanaf dat moment is de positie van het vak gegarandeerd in artikel 6d van de Wet op het Voortgezet Onderwijs. De tekst van dit artikel luidt: “Onderwijs in lichamelijke opvoeding, bestaande uit praktische bewegingsactiviteiten, wordt gespreid verzorgd over alle leerjaren van het voorbereidend wetenschappelijk onderwijs en het hoger algemeen voortgezet onderwijs. Dit onderwijs vindt plaats gespreid over de schoolweken, in zodanige substantiële omvang en schooltijd dat wordt voldaan aan de eisen op het gebied van kwaliteit, intensiteit en variëteit van de bewegingsactiviteiten neergelegd in kerndoelen en examenprogramma’s. Daarbij wordt uitgegaan van de situatie zoals die op 1 augustus 2005 voor het bewegingsonderwijs gold. In afwijking van de tweede volzin geldt voor het laatste leerjaar het voorschrift, dat het onderwijs in het eindexamenvak lichamelijke opvoeding niet eerder mag worden afgesloten dan in de maand december.”

Alle scholen voor voortgezet onderwijs moeten dus lichamelijke opvoeding geven in elk leerjaar en bovendien gespreid over de weken in het schooljaar. Ze moeten daar bovendien zoveel tijd aan besteden, dat aan de inhoudelijk gestelde eisen wordt voldaan. En bij deze inhoudelijke eisen wordt uitgegaan van de situatie zoals die op 1 augustus 2005 was. Als een school zich houdt aan dit geheel van regels, zal het resultaat zijn dat het aantal uren besteed aan bewegingsonderwijs op het niveau van schooljaar 2005-2006 blijft. Daar zijn dan wel de eisen bijgekomen dat het onderwijs verspreid moet worden verzorgd over de schoolweken en tot en met december van het laatste schooljaar. Net zo min als voor andere vakken bestaan er voorschriften voor de ‘vorm’ waarin de bewegingsactiviteiten hun plaats moeten krijgen. Dat hoeft dus niet per se (alleen maar) in de traditionele lesvorm te zijn. In de Vernieuwde Tweede Fase heet het vak lichamelijke opvoeding (LO), zonder toevoeging van een ‘1’ in de naam.

Bronnen:

- Inrichtingsbesluit W.V.O., uitgave van het PMVO, december 1999, artikel 23, pagina 30-31.
- Zie de ‘Wet van 27 april 2006 tot wijziging van de Wet op het voortgezet onderwijs ter aanpassing van de profielen in de tweede fase van het vwo en het havo’, in: Regelgeving voor de Vernieuwde Tweede Fase, uitgave van het Tweede Fase Adviespunt, maart 2007, artikel 6d, pagina 9.

Lichamelijke opvoeding 2

Zie Bewegen, sport en maatschappij

Literatuur

Vanaf de invoering van de Tweede Fase is het niet verplicht om literatuur als apart vak te beschouwen, maar wel moet op de cijferlijst één apart cijfer voor literatuur worden vermeld. Dit is voor de Tweede Fase Oude Regeling vastgelegd in lid 1a van de artikelen 11, 12 en 13 van het Eindexamenbesluit. De letterlijke tekst daar is: “(...) met dien verstande dat voor de bepaling van de eindcijfers de onderdelen letterkunde van alle afzonderlijke moderne talen in het profiel tezamen als vak van het gemeenschappelijk deel worden aangemerkt.” Dit literatuurcijfer telt als cijfer mee in de slaag/zakregeling die in artikel 49 van het Eindexamenbesluit is neergelegd. Overigens mag de school zelf beslissen of literatuur een zelfstandig vak is (het zogenaamde geïntegreerd literatuuronderwijs, GLO) of dat de literatuuronderdelen bij de talen gegeven worden. Literatuur is niet als apart vak geformuleerd, de literatuuronderdelen staan in de examenprogramma’s van de verschillende talen.

In de examenprogramma’s die behoren bij de Tweede Fase Oude Regeling staat – onder het kopje ‘weging’ – hoe het eindcijfer voor literatuur berekend moet worden. Op het vwo heeft het cijfer voor Nederlandse literatuur een wegingsfactor ‘3’ en het cijfer voor de literatuur van elke andere moderne vreemde taal de wegingsfactor ‘1’. Voor het vwo betekent dit dat het literatuurcijfer tenminste door Nederlands en Engels bepaald wordt. Voor het havo wordt het cijfer alleen door Nederlands bepaald, aangezien de onderdelen literatuur van de moderne vreemde talen als een soort handelingsdelen geformuleerd staan, waarvoor geen cijfers worden gegeven. Uiteraard dienen deze ‘literatuuronderdelen’ naar beho-

ren afgesloten te worden; er kan formeel immers geen cijfer voor literatuur worden vastgesteld als niet alle handelingsdelen zijn afgerond. Ook al is het aanleggen van een leesdossier niet verplicht, de boeken moeten wel worden gelezen. Wat dat betreft is er dus eigenlijk nog steeds sprake van een handelingsdeel.

In de examenprogramma's is niet vastgelegd hoeveel studielasturen gekoppeld zijn aan de verschillende onderdelen van een vak. Er is dus ook niet vastgelegd hoeveel uren er aan literatuur besteed zouden moeten worden. Scholen zijn vrij zelf het aantal uren te bepalen. Het netwerk geïntegreerd literatuuronderwijs (GLO) heeft hierover wel een advies gegeven, met name bedoeld voor scholen die overgaan tot samenwerking bij of samenvoeging van het literatuuronderwijs. Andere scholen kunnen dat advies als richtsnoer gebruiken: voor Nederlands op het havo 120 uur en op het vwo 160 uur, voor elke vreemde taal op het havo 40 uur en op het vwo 80 uur. De studielast die op het vwo het cijfer voor literatuur bepaalt, is – indien bovenstaand advies wordt gevolgd – dus 240 uur op

het vwo en 120 uur op het havo, en als meer talen dan alleen Engels en Nederlands zijn betrokken steeds 80 respectievelijk 40 uur hoger.

Het aantal werken dat gelezen moet worden is op het havo voor Nederlands 8 en voor de moderne vreemde talen 3. Op het vwo is dit voor Nederlands 12 (waaronder 3 werken van voor 1880) en voor de moderne vreemde talen 3.

Ook in de Vernieuwde Tweede Fase moet de school beslissen of literatuur onderdeel is van de verschillende talen of dat de literatuur van de verschillende moderne talen een geïntegreerd blok (GLO) vormt. Het verschil met de Tweede Fase Oude Regeling is dat de school er zelf voor mag kiezen één cijfer voor literatuur op de cijferlijst te plaatsen (voor de hand liggend bij de keuze voor GLO) of de cijfers voor literatuuronderdelen mee te wegen bij de berekening van een eindcijfer voor de verschillende talen (voor de hand liggend als er voor wordt gekozen de literatuur onderdeel te laten vormen van de verschillende talen). De school bepaalt zelf hoe zwaar de verschillende onderdelen meewegen.

Overigens, als er wordt gekozen voor een 'zelfstandig' cijfer voor literatuur dan wordt het cijfer voor het vak voor de uitslagbepaling opgenomen in het zogeheten combinatiecijfer. Deze beslissing moet terug te vinden zijn in het examenreglement en zichtbaar worden in het programma van toetsing en afsluiting (pta).

Er is niets gewijzigd aan het minimum aantal boeken dat gelezen moet worden.

In de wet en de besluiten wordt vanaf 2007 consequent de term 'literatuur' gebruikt waar eerst de term 'letterkunde' gangbaar was. Het betekent dat ook de officiële vakbenamingen veranderen. Ter illustratie: was het eerst 'Nederlandse taal en letterkunde', vanaf augustus 2007 heet hetzelfde vak 'Nederlandse taal en literatuur'.

Zie ook Combinatiecijfer

Bronnen:

- Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o., uitgave van de VMBO-projectorganisatie en het Tweede Fase Adviespunt, december 2000, lid 1a van de artikelen 11, 12 en 13, pagina 31, 34 en 36 en artikel 49, pagina 67-68.
- Regelgeving voor de Vernieuwde Tweede Fase, uitgave van het Tweede Fase Adviespunt, maart 2007, Eindexamenbesluit, artikel 49 lid 6a en 7, pagina 68.

LOOT-scholen

Zie Vrijstellingen

Loting

De regeling m.b.t. de 'loting' heet officieel 'Regeling aanmelding en selectie hoger onderwijs'. Het gemiddelde eindexamencijfer werd voor de leerlingen van vóór de Tweede Fase bepaald door het gemiddelde te nemen van de zes (havo) of zeven (vwo) hoogste cijfers. Voor de leerlingen met een Tweede Fase-diploma Oude Regeling wordt het gemiddelde eindexamencijfer berekend van zowel de cijfers uit het gemeenschappelijk deel, het profieldeel en het cijfer voor het vak in het vrije deel. Heeft een leerling meer vakken gevolgd in het vrije deel, dan telt alleen het hoogste cijfer mee bij de bepaling van het gemiddelde eindcijfer dat in de lotings- en plaatsingsprocedure wordt gebruikt.

Ter illustratie: bij een numerus-fixusopleiding waarvoor vwo Natuur en techniek is vereist, wordt het gemiddelde eindcijfer bepaald door twaalf vakken, namelijk acht uit het gemeenschappelijk deel, drie uit het profieldeel en één uit het vrije deel. Dat zou bijvoorbeeld bij een leerling tot de volgende lijst kunnen leiden: Nederlands 8, Engels 7, literatuur 6, Duits1 7, Frans1 7, ANW 8, maatschappijleer 5, geschiedenis 6, natuurkunde1,2 6, scheikunde1,2 7, wiskunde B1,2 8, informatica 9. Het totaal is 84 en het gemiddelde 7,0. Ook kan het zich voordoen dat een leerling geen apart vak in het vrije deel volgt, omdat één of meer deelvakken in het profieldeel zijn vervangen door het gehele vak. In Natuur en gezondheid zou een leerling natuurkunde1 vervangen kunnen hebben door natuurkunde1,2. Ook bij deze leerling wordt het gemiddelde eindcijfer bepaald door twaalf cijfers. Bij voorbeeld: Nederlands 8, Engels 7, literatuur 6, Duits1 7, Frans1 7, ANW 8, maatschappijleer 5, geschiedenis 6, natuurkunde1,2 6, scheikunde1 8, wiskunde B1 8 en biologie 4. Het totaal is 80 en het gemiddelde 6,7.

Vakken die beoordeeld worden met 'voldoende' of 'goed' tellen voor de loting niet mee: 'voldoende' wordt dus bij voorbeeld niet omgezet naar een 6 en 'goed' niet naar een 8. In de regelingen kan hierover weliswaar een passage gevonden worden, maar deze heeft slechts betrekking op het mbo/bve.

In de Vernieuwde Tweede Fase wordt per schoolsoort voor elke leerling de uitslag bepaald op in principe evenveel cijfers. Op de havo zijn dat acht cijfers, namelijk voor Nederlands,

Engels, vier profielvakken, één vak in het vrije deel en het combinatiecijfer (het gemiddelde van in ieder geval het profielwerkstuk en maatschappijleer). Op het vwo zijn dat negen cijfers, want in vergelijking met de havo bevat het pakket tevens een tweede moderne vreemde taal of klassieke taal. Door een of meer extra vakken in het pakket op te nemen kan het echter voorkomen dat een groter aantal vakken bij de uitslag betrokken wordt, bijvoorbeeld als een extra vak compensatie voor onvoldoendes in het gemeenschappelijk deel of profieldeel levert.

De veranderingen in de regeling m.b.t. de loting zijn bij het ter perse gaan van deze uitgave nog niet bekend. Waarschijnlijk geldt het gemiddelde van de acht cijfers voor havo en negen voor vwo. Als er extra vakken zijn gevolgd, telt waarschijnlijk ook alleen het vak met de hoogste beoordeling mee.

Bron:

- Regeling aanmelding en selectie hoger onderwijs, WJZ-1999/17155/4762 van 13 september 1999, Gele Katern 22 (29 september 1999), pagina 25-48.

Meerdere examenmomenten

Zie Centraal examen

Nascholing

Zie Scholing

Natuur, leven en technologie

Natuur, leven en technologie (ook wel afgekort tot NLT) is de naam voor het geïntegreerde bètavak in de Vernieuwde Tweede Fase. Vanaf 2007 kan in de profieldelen NT en NG van havo en vwo natuur, leven en technologie worden aangeboden als profielkeuzevak. Daarnaast kan het ook in het vrije deel als examenvak aangeboden worden. Het programma is opgebouwd uit verschillende modules die via uiteenlopende onderwerpen een beeld geven van de wereld van bèta en techniek. Zowel mono-, inter- als multidisciplinaire onderwerpen zijn mogelijk. Het programma wordt 'al doende' ontwikkeld door scholen in samenwerking met het hoger onderwijs en het bedrijfsleven. Om dit ontwikkelingsproces

in goede banen te leiden is er in maart 2006 een stuurgroep ingesteld waarin de vernieuwingscommissies voor biologie, scheikunde en natuurkunde een afgevaardigde hebben. Ook aardrijkskunde en wiskunde zijn in deze stuurgroep vertegenwoordigd. Het geïntegreerde bètavak wordt afgesloten met een schoolexamen.

Scholen hebben geen speciale toestemming nodig om dit vak aan te bieden. Wel moeten die scholen zich melden bij een landelijk ontwikkelpunt (dat gerelateerd is aan de eerder genoemde stuurgroep). Het ontwikkelpunt kan voorwaarden stellen. Het coördineert de ontwikkeling van het vak. Aanmelden bij dit ontwikkelpunt kan via info@betavak-nlt.nl.

Scholen die NLT willen aanbieden, moeten een docententeam formeren dat dit vak gaat geven. Dit team bestaat uit minimaal drie eerstegraads docenten uit verschillende secties/vakgebieden. De gezamenlijke kennis van dit docententeam omvat tenminste de inhoud van het Tweede Fase-curriculum voor de vakken biologie, fysische geografie, natuurkunde, scheikunde en wiskunde. Is dit niet zo, dan stelt de school het team in de gelegenheid zich de gezamenlijke kennis van deze inhoud eigen te maken. Bij voorbeeld door zich bij te scholen in deze vakgebieden of op een andere wijze de vereiste kennis aan te laten vullen. Eerstegraads leraren in de vakken biologie, aardrijkskunde, natuurkunde, scheikunde en wiskunde zijn bevoegd.

Voor meer informatie over het vak en voor downloadbare documenten: www.betavak-nlt.nl.

Bron:

- Begeleidende brief bij conceptwijziging Inrichtingsbesluit W.V.O., OCW, VO/OK/06/14162 10 april 2006.

Nieuwe vaknamen

Zie Vakbenamingen/vakcodes

NLT

Zie Natuur, leven en technologie

Onderwijstijd: 1000 uur per leerjaar

De omvang van het in schooltijd verzorgde onderwijsprogramma is minimaal 1000 klokuren in voorexamenjaren (4havo, 4 en 5 vwo) en minimaal 700 klokuren in het laatste leerjaar (5havo en 6vwo). Die 1000 uur staan vanaf de invoering van de Tweede Fase in de wet genoemd en de 700 uur in het Inrichtingsbesluit (artikel 26f). Vanaf de Vernieuwde Tweede Fase staan beide in de wet (in artikel 12, vijfde lid), waardoor de 700 uur niet meer in het Inrichtingsbesluit genoemd wordt.

Het voorschrift betekent dat scholen zich moeten kunnen verantwoorden over het leveren van een begeleidingsinspanning van 1000 uur in voorexamenjaren en 700 uur in het laatste jaar van de opleiding. De begeleidingsinspanning bestaat uit contacturen, begeleidingsuren, beschikbaar stellen van begeleiding op afroep en/of het beschikbaar stellen van faciliteiten ten dienste van het leerproces. Het betreft dus niet per se 1000 (respectievelijk 700) klokuren die in de vorm van 'lesuren' gegeven zouden moeten worden: ook andere vormen om het leerproces te organiseren en daar ondersteuning aan te bieden, tellen mee als 'in schooltijd verzorgd onderwijsprogramma'.

Een deel van het programma zou door externen verzorgd kunnen worden, bijvoorbeeld een hbo- of wo-instelling bij proefstuderen en andere vormen van oriëntatie op de loopbaan of de vervolgstudie.

Maar ook dan blijft gelden dat de school voor voortgezet onderwijs een programma van 1000 klokuren per jaar onder haar verantwoordelijkheid moet kunnen aantonen (dus met contacturen, begeleidingsuren, uren waarbij de leerling een beroep kan doen op begeleiding en/of faciliteiten). Wanneer de school dit programma voor een deel en gedurende een bepaalde tijd op andere locaties dan de school zelf laat verrichten, verwacht de inspectie dat daarover duidelijke afspraken zijn gemaakt. Daarbij gaat het er om dat de school aannemelijk maakt dat haar leerlingen elders hun tijd adequaat en in overeenstemming met de tijd die de school daarvoor heeft geprogrammeerd aan de opleiding besteden, terwijl ondersteuning beschikbaar is.

Zowel in de Tweede Fase Oude Regeling als in de Vernieuwde Tweede Fase kunnen vakken eerder dan in het laatste jaar worden afgesloten. Als een leerling doubleert, kan de school besluiten dat de afgesloten onderdelen niet nog eens gedaan hoeven te worden. En als een leerling zakt en het laatste leerjaar van de opleiding over gaat doen, kan de school ook besluiten dat niet alle onderdelen gedaan hoeven te worden.

Als leerlingen onderdelen waarvoor zij voldoende hadden, niet over hoeven te doen, zijn de programma's niet voor alle leerlingen gelijk. De school dient echter al haar leerlingen een volledig programma te bieden. Oftewel een 'in onderwijstijd verzorgd onderwijs-programma' van 1000 uur per jaar (700 uur in het eindjaar van de opleiding). Dus ook aan de zittenblijvers en gezakten. Dat kan door extra programma-onderdelen aan te bieden en/of door extra inspanningen te verrichten bij het resterende programma.

Bronnen:

- Inrichtingsbesluit W.V.O., uitgave van het PMVO, december 1999, artikel 26f, pagina 59.
- Regelgeving voor de Vernieuwde Tweede Fase, uitgave van het Tweede Fase Adviespunt, maart 2007, Wet artikel 12 vijfde lid, pagina 11.

Ontheffing

In het Inrichtingsbesluit en Eindexamenbesluit wordt vanaf 2007 een scherper onderscheid gemaakt tussen een *ontheffing* en een *vrijstelling*. De toelichting bij de besluiten maakt duidelijk dat de term *vrijstelling* wordt gebruikt voor een 'categorie van gevallen' (bijvoorbeeld vrijstellingen voor vakken bij de overstap van havo naar vwo) en de term *ontheffing* voor 'een individueel geval' (bijvoorbeeld ontheffing voor de tweede moderne vreemde taal, ontheffing voor lichamelijke opvoeding). Toegepast op de schoolpraktijk betekent dit dat de term *ontheffing* met name wordt gebruikt als er sprake is van iets niet hoeven doen op grond van 'belemmeringen' (bij voorbeeld op grond van afkomst of een handicap) en de school daar binnen de kaders van de regelgeving eigen beslissingen in kan nemen. De term *vrijstelling* is van toepassing in situaties waarin iets niet hoeft omdat al (ongeveer) aan de verplichtingen is voldaan (bij voorbeeld vrijstellingen voor vakken bij overstap van havo naar vwo). Er is vervolgens op grond van de regelgeving sprake van een '*recht van de leerling*'.

Nadere bepalingen betreffende ontheffing zijn in deze uitgave opgenomen onder Vrijstellingen (zie daar).

Zie ook Vrijstellingen

Bron:

- Regelgeving voor de Vernieuwde Tweede Fase, uitgave van het Tweede Fase Adviespunt, maart 2007, Inrichtingsbesluit, toelichting algemeen, pagina 39.

Opstroom havo-vwo

In de Tweede Fase Oude Regeling zijn leerlingen met een havo-diploma die doorstromen naar het atheneum (opstroom) vrijgesteld van de volgende vakken in het gemeenschappelijk deel: CKV1, geschiedenis, maatschappijleer en ANW. De doorstromer naar het gymnasium krijgt dezelfde vrijstellingen, maar is wel verplicht KCV te doen.

In de Vernieuwde Tweede Fase gelden bij opstroom van havo naar atheneum vrijstellingen voor de volgende vakken uit het gemeenschappelijk deel: CKV, maatschappijleer en ANW. Geschiedenis staat in de Vernieuwde Tweede Fase niet meer in het gemeenschappelijk deel. Havo-gediplomeerden die 'opstromen' naar het gymnasium (hetgeen zich incidenteel voor zou kunnen doen), moeten ook na 2007 KCV in het pakket opnemen. Leerlingen die met een havo-diploma doorstromen naar het vwo en een of meer vakken op vwo-niveau hebben afgelegd, worden vrijgesteld van het onderwijs in die vakken. Het behaalde eindcijfer blijft gehandhaafd. Het weegt mee in de bepaling van de uitslag van het vwo-examen.

Zie ook Overstappen

Bronnen:

- Inrichtingsbesluit W.V.O., uitgave van het PMVO, december 1999, artikel 26e lid 2, pagina 55.
- Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o., uitgave van de VMBO-projectorganisatie en het Tweede Fase Adviespunt, december 2000, artikel 11 lid 5, pagina 31 en artikel 12 lid 6, pagina 34.
- Regelgeving voor de Vernieuwde Tweede Fase, uitgave van het Tweede Fase Adviespunt, maart 2007, Inrichtingsbesluit artikel 26e lid 2, pagina 51; Eindexamenbesluit artikel 11 lid 4 en 5, pagina 60.

Opstroom vmbo-havo

Opstroom vanuit de theoretische leerweg van het vmbo naar de havo is mogelijk, in eerste instantie echter met enkele beperkende voorwaarden. In het voorjaar van 2003 zijn die beperkingen vervallen: er is een wijziging aangebracht in artikel 10 van het Inrichtingsbesluit inzake de toelating van vmbo-gediplomeerden tot het vierde leerjaar van het havo (Staatsblad 106, jaargang 2003 (maart 2003)). In het Inrichtingsbesluit is vanaf dat moment het tweede lid van dit artikel (onderdeel b) gewijzigd door na ‘theoretische leerweg’ alle beperkende voorwaarden te schrappen (wiskunde, Frans en Duits, natuur- en scheikunde¹ of biologie bij overstap naar een N-profiel). Een school kan wel zelf (beperkende) voorwaarden stellen aan de toelating vanuit het vmbo theoretische leerweg tot het vierde leerjaar havo. Uiteraard kunnen dit de voorwaarden zijn die in het oorspronkelijke artikel 10 werden genoemd.

De school die leerlingen uit de gemengde leerweg in 4havo wil laten instromen moet daarvoor om toestemming van de inspectie vragen. In de beleidsreactie van de minister op het advies ‘Voortvarend vmbo’ van 9 oktober 2006 staat echter te lezen: “Verder stelt de Adviesgroep vmbo voor om het vereiste van toestemming van de inspectie voor doorstroom van de gemengde leerweg naar de havo te laten vervallen. De inspectie geeft aan dat dit goed past bij de nieuwe bestuurlijke verhoudingen. Aanvragen in dit verband moeten steeds heel individueel worden gezien en het overgaan van deze bevoegdheid naar het bevoegd gezag is dan ook logisch. Ik wil daarom in deze zin het inrichtingsbesluit VO wijzigen.” Totdat het Inrichtingsbesluit is gewijzigd, blijft toestemming van de inspectie vereist.

Opstroom van vmbo naar havo is wellicht vanaf de Vernieuwde Tweede Fase eenvoudiger te realiseren. Immers, in het havo is geen tweede moderne vreemde taal verplicht en de leerlingen die voor CM kiezen, kunnen een pakket zonder wiskunde volgen.

Zie ook Overstappen

Bronnen:

- Inrichtingsbesluit W.V.O., uitgave van het PMVO, december 1999, artikel 10 lid 2b, pagina 22.

- Staatsblad 106, jaargang 2003 (maart 2003), artikel III A (wijziging van artikel 10, lid 2b).
- Aanbieding van en reactie op de rapportage ‘Voortvarend vmbo’ van de Adviesgroep vmbo, VO/OK/2006/39171 van 9 oktober 2006, pagina 5 (zie www.minocw.nl/vmbo/kamerstukken).

Overgangsbepalingen en overgangsregelingen

Bij iedere wetswijziging en bijbehorende wijzigingen via algemene maatregelen van bestuur (zoals het Inrichtingsbesluit en het Eindexamenbesluit) en ministeriële besluiten (zoals de Doorstroomregelingen) horen zogenaamde overgangsbepalingen en overgangsregelingen. Er is immers enige tijd sprake van een overgangsgebied: de ene wet geldt al voor de nieuwe cohorten, maar de oude wet geldt ook nog voor de oude cohorten. Bij de wetswijziging per 1 augustus 2007 is een artikel IV opgenomen met de titel ‘Geleidelijke invoering gewijzigde profielen’, waarin staat dat de artikelen 13, 14 en 15 per direct gelden voor de leerlingen die in 2007 in de vierde klas zitten en dat voor de groepen die reeds voor 2007 in de Tweede Fase zijn gestart nog de oude artikelen 13, 14 en 15 gelden.

Zie ook Overgangsprofiel Cultuur en maatschappij

Bron:

- Regelgeving voor de Vernieuwde Tweede Fase, uitgave van het Tweede Fase Adviespunt, maart 2007, Wet artikel IV en V, pagina 19 en 20 en Overgangsbepalingen, pagina 85-86.

Overgangsprofiel Cultuur en maatschappij

Bij de start van de Tweede Fase (Oude Regeling) stond in het profiel Cultuur en maatschappij een kunstvak. Dat zou het nieuwe kunstvak culturele en kunstzinnige vorming^{2,3} zijn. De verplichting daartoe werd echter uitgesteld. Voorlopig konden de scholen er voor kiezen om gebruik te maken van het zogenaamde ‘Overgangsprofiel Cultuur en maatschappij’. De keuzes die door de leerling in het Overgangsprofiel CM uit het aanbod van de school gemaakt kunnen worden, zijn uitgeschreven in de ‘Overgangsbepalingen’ (Artikel VI en Artikel VII). Binnen het overgangsprofiel is het mogelijk de kunstvakken oude stijl aan te bieden (tekenen, handvaardigheid I, handvaardigheid II en muziek) met

daaraan gekoppeld het aantal studielasturen dat voor CKV2,3 staat (360 voor havo en 480 voor vwo). De andere vakken die gekozen kunnen worden zijn de varianten van de moderne vreemde of klassieke talen, filosofie, maatschappijleer en aardrijkskunde. In de ‘Regeling profielen 2003’ is bepaald dat scholen die CKV2,3 hebben ingevoerd, ook ‘gebruik’ mogen maken van het zogenaamde overgangsprofiel met CKV2,3 daarin opgenomen als keuzevak.

Door bepaalde keuzes binnen het overgangsprofiel kan het aantal uren in het profieldeel lager zijn dan 1160 respectievelijk 1840 slu. In dat geval moet het ‘tekort’ worden aangevuld in het met examenvakken te vullen deel van het vrije deel (Overgangsbepaling, artikel VI en VII, lid 4).

Het profiel CM in de Vernieuwde Tweede Fase bevat twee verplichte profielvakken. Op de havo zijn dat geschiedenis en een moderne vreemde taal en op het vwo geschiedenis en wiskunde C. Daarnaast kiest de leerling (uit het aanbod van de school) één maatschappelijk en één cultureel vak. Dat zou een kunstvak kunnen zijn, maar dat hoeft niet. Oftewel: ook in de Vernieuwde Tweede Fase kan een leerling met het profiel CM een pakket samenstellen zonder dat zich daarin een kunstvak bevindt.

Door de veranderde opzet van de profielstructuur kan een *tekort* aan studielasturen door keuzes elders zich niet meer voordoen.

Zie ook Profieldeel

Bronnen:

- Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o., uitgave van de VMBO-projectorganisatie en het Tweede Fase Adviespunt, december 2000, Artikel VI en VII Overgangsbepalingen, pagina 87-90.
- Verplichting CKV2,3 en examen CKV2 in 2001 en volgende jaren, VO /BOB/2000-24871 van 7 september 2000, Gele Katern 21 van 20 september 2000, pagina 19 en 20.
- Regeling profielen 2003, VO/BOB-2003/16475 van 15 mei 2003, Gele Katern 14 (28 mei 2003), pagina 15-17.

Overstappen

Er zijn verschillende overstapmogelijkheden binnen de bovenbouw havo/vwo, zowel ‘omhoog’ als ‘omlaag’. De meest voorkomende overstap omhoog is die van 5havo met diploma naar 5vwo. Voor deze overstap zijn in de Tweede Fase Oude Regeling die vanaf 1998 geldt, vrijstellingen vastgelegd in artikel 26e van het Inrichtingsbesluit. De overstappers krijgen vrijstellingen voor CKV1 (voor atheneum), ANW, geschiedenis en maatschappijleer.

Aan de havo-gediplomeerden die in de Vernieuwde Tweede Fase een overstap naar het vwo maken, worden ook vrijstellingen verleend, namelijk voor CKV (voor atheneum), ANW en maatschappijleer (zie verder onder ‘Vrijstellingen’ en onder ‘Opstroom havo-vwo’).

Voor de ‘omgekeerde’ overstap, die van vwo naar havo, is zowel in de Tweede Fase Oude Regeling als in de Vernieuwde Tweede Fase op het gebied van vrijstellingen niets geregeld. Het is afhankelijk van de overlap tussen de havo- en vwo-examenprogramma’s, de pta’s, de gebruikte methodes en de afstemming binnen school in hoeverre hier vakken als afgesloten kunnen worden beschouwd en welke cijfers en beoordelingen kunnen worden overgenomen of welke toetsen en praktische opdrachten opnieuw beoordeeld kunnen worden. Er is minimaal één voor de hand liggende vrijstelling: als CKV op het vwo is afgesloten, kan de beoordeling voor dit vak (voldoende of goed) voor de havo overgenomen worden.

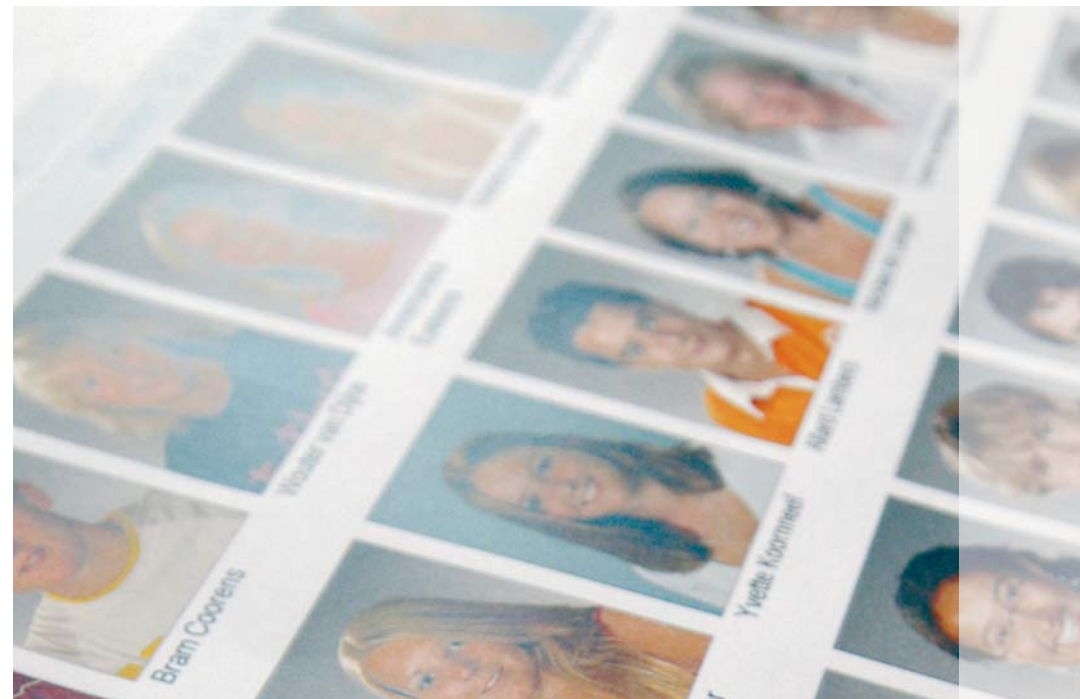
Als in de Vernieuwde Tweede Fase zo’n overstap van vwo naar havo wordt gemaakt, geldt voorgaande ook. Maar doordat de leerling één of meer van zijn vakken in zijn havo-pakket mag vervangen door overeenkomstige vwo-vakken zijn er aanvullende mogelijkheden. Immers, de leerling die overstapt kan de resultaten van de afgesloten vakken meenemen. Dat kunnen vakken zijn die alleen een schoolexamen hebben (zoals ckv en maatschappijleer) en vakken die (ook) een centraal examen hebben. Immers vanaf 2007 is het mogelijk voor één of meer vakken vervroegd centraal examen te doen. Het is mogelijk dat een overstapper daarvan gebruik heeft gemaakt. Hij mag vervolgens bij overstap naar de havo de eindresultaten voor overeenkomstige vakken behouden. Als hij slaagt voor zijn havo-diploma staat op de cijferlijst aangetekend welke vakken op vwo-niveau zijn afgesloten. De leerling is niet verplicht de resultaten mee te nemen (bij onvoldoendes zal hij dit waarschijnlijk niet willen). De school is wel verplicht de hier bedoelde vrijstellingen te verlenen.

In de Tweede Fase Oude Regeling kan voorgaande zich ook voordoen, maar de kans is veel kleiner. Immers, leerlingen die vallen onder de Oude Regeling mogen in het havo alleen in het vrije deel een vak op vwo-niveau in het pakket hebben. De vakken in het gemeenschappelijk deel en profieldeel moeten allemaal op havo-niveau worden afgesloten.

De vwo-leerlingen die binnen de Vernieuwde Tweede Fase overstappen van het vwo naar 5havo komen op de havo geen ANW meer tegen. Het vak hoeft dus niet ‘overgezet’ te worden van vwo naar havo. Maar het kan wel. Immers een school mag op de havo ANW voor (een deel van) de leerlingen verplicht stellen. De ruimte daarvoor is er in het geheel vrije deel. De school mag dan het eindcijfer voor het vak laten meewegen in het combinatiecijfer. Dat geldt dan voor alle leerlingen die ANW op de havo hebben moeten volgen. De school dient dit te regelen in het examenreglement en zichtbaar te laten worden in het programma van toetsing en afsluiting. Zodoende kan het vak ANW dat de leerling op het vwo heeft afgesloten bij overstap naar havo meegenomen worden en deel uitmaken van het vrije deel van de leerling. Voor hun voorgangers die binnen de Tweede Fase Oude Regeling overstappen zal voor dit vak bepaald moeten worden of het vak ‘overgezet’ kan worden naar de havo (door de toetsen opnieuw te beoordelen, door het behaalde eindcijfer mee te nemen o.i.d). Voor de overige vakken geldt dat voor overstappers (zowel binnen de Tweede Fase Oude Regeling als binnen de Vernieuwde Tweede Fase) bekeken zal moeten worden wat de werkelijke overlap met het havo-programma is en of de gemaakte toetsen op havo-niveau herbeoordeeld kunnen worden.

De leerling die binnen de Tweede Fase Oude Regeling de deeltalen Duits¹ en Frans¹ op het vwo heeft gevolgd en al heeft afgesloten, kan een cijfer meenemen naar de havo; de deeltaal hoeft op de havo niet opnieuw gevolgd en afgesloten te worden. Immers de ‘regeling deeltalen 2002’ maakt het de school mogelijk zelf te bepalen welke vaardigheid of vaardigheden in de deeltalen aan bod komen en getoetst worden. Dat kunnen op havo en vwo dezelfde zijn. Ook is hierbij maatwerk mogelijk.

Ter illustratie: op het vwo bestaat het officiële examenprogramma van de deeltaal uit leesvaardigheid en op havo uit luister- en spreekvaardigheid. Dus voor overstappers van vwo naar havo kan gelden dat andere vaardigheden getoetst zijn. De leerling zou dan logischerwijs het havo-programma moeten inhalen. Maar omdat door de ‘regeling deeltalen 2002’ ‘maatwerk’ mogelijk is, mag een school in zo’n geval de leerling tegemoetkomen en hoeft hem of haar niet het programma te verplichten dat geldt voor de andere havo-leerlingen: het vwo-cijfer kan worden meegenomen.

Daarnaast is het mogelijk om bij de overstap van vwo naar havo een op het vwo afgesloten deeltaal te beschouwen als afgesloten vak in het vrije deel op de havo. De overstapper heeft daarmee aan de verplichtingen voor het ‘met examenvakken te vullen deel van het vrije deel’ voldaan.

Bij elkaar opgeteld kunnen dus bij een overstap van vwo naar havo de twee afgesloten deeltalen ‘gebruikt’ worden om te voldoen aan ten eerste de verplichting van één deeltaal en ten tweede aan de verplichting m.b.t. het met examenvakken te vullen deel van het vrije deel (120 uur). Het is aan de school of zij dit wenselijk acht.

Dit verhaal gaat niet op voor de Vernieuwde Tweede Fase: er zijn immers geen deelvakken meer, ook geen deeltalen.

Omrekenen van behaalde vwo-cijfers naar een havo-niveau kan nooit. Er worden namelijk over het algemeen niet met elkaar overeenstemmende eindtermen en vaardigheden getoetst. Herbeoordeling – waarbij eventueel eindtermen/toetsonderdelen buiten

beschouwing worden gelaten – is wel een mogelijkheid. Het is de vraag of leerlingen altijd gediend zijn bij het overnemen van cijfers of bij herbeoordeling van toetsen. Misschien verdient het in sommige gevallen de voorkeur leerlingen de havo-toetsen voor te leggen om deze leerlingen in de gelegenheid te stellen ook daadwerkelijk aan de eisen van het havo-programma te voldoen.

Er bestaat in ieder geval geen officiële ‘omrekeningsformule’.

Een overstap die sinds het schooljaar 2003-2004 in beeld is, is die van vmbo-theoretisch (of gemengd) naar de havo. Deze overstappers krijgen voor geen enkel vak een vrijstelling. Ook niet voor CKV. Immers, de enige overeenkomst tussen het vak CKV op het vmbo en het vak CKV(1) op de havo is de naam. Aard en omvang van het programma zijn onvergelijkbaar. Organisatorisch doet zich bij deze overstap ook geen probleem voor: leerlingen die vanuit het vmbo komen, starten het programma in de vierde klas immers op hetzelfde moment als de leerlingen die uit de havo-onderbouw komen.

Een bijzondere overstap tenslotte is die van de ene naar de andere school, bij voorbeeld in verband met een verhuizing. Met ingang van het schooljaar 2007-2008 regelt het Eind-examenbesluit dat een tussentijds vertrekkende leerling een voorlopige cijferlijst krijgt uitgereikt waarop de eindbeoordelingen (in geval van CKV(1) en LO(1)) en/of eindcijfers van afgesloten vakken (in het voorlaatste leerjaar) worden vermeld. De ontvangende school is verplicht deze eindresultaten over te nemen, ook als het bijvoorbeeld een eindcijfer betreft voor een vak waarin de leerling in het voorlaatste leerjaar centraal examen heeft afgelegd (zie voor details Voorlopige cijferlijst).

Zie ook ANW op de havo

Zie ook Opstroom havo-vwo

Zie ook Opstroom vmbo-havo

Zie ook Veranderen van school

Zie ook Vervroegd centraal examen

Zie ook Voorlopige cijferlijst

Bronnen:

- Inrichtingsbesluit W.V.O., uitgave van het PMVO, december 1999, artikel 26e lid 2, pagina 55.

- Regeling deeltalen 2002, VO/BOB-2002/16895 van 7 mei 2002, Gele Katern 13 (29 mei 2002), pagina 17 en 18.
- Regelgeving voor de Vernieuwde Tweede Fase, uitgave van het Tweede Fase Adviespunt, maart 2007, Inrichtingsbesluit, artikel 26e, pagina 50.
- Besluit van 17 februari 2007 houdende wijziging van het Inrichtingsbesluit W.V.O. en het Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o. onder meer in verband met het voorzien in de mogelijkheid van het afleggen van het centraal examen in het voorlaatste leerjaar, artikel 52a, Staatsblad 94, 2007.

Praktische opdrachten

Een praktische opdracht toetst het kunnen toepassen van kennis en vaardigheden. Hij wordt als toetsingswijze expliciet onderscheiden in de examenprogramma's van de Tweede Fase-vakken (Oude Regeling) vanaf 1998. Deze wijze van toetsing is onderdeel van het schoolexamen. Per vak is in de afzonderlijke examenprogramma's het minimum aantal praktische opdrachten aangegeven. Echter, in de verlichtingsmaatregelen 2000 en de aanpassing verlichtingsmaatregelen 2001 is bepaald dat voor bijna alle vakken het minimum aantal verplichte praktische opdrachten teruggebracht is tot één. Beide verlichtingsmaatregelen zijn in de Regeling profielen 2003 verlengd tot de invoering van de aanpassingen Tweede Fase, kortom tot het moment van invoering van de Vernieuwde Tweede Fase (zie ook overzicht D op pagina 128). De school mag meer praktische opdrachten geven. De weging is met de aanpassing verlichtingsmaatregelen 2001 voor de meeste vakken vastgesteld op minimaal 20% en maximaal 40%. Zie hiervoor eveneens overzicht D op pagina 128. De omvang van een praktische opdracht bepaalt de school zelf.

De examenprogramma's in de Vernieuwde Tweede Fase bevatten geen vormvoorschriften en voorschriften voor de weging, hetgeen dus betekent dat er in de examenprogramma's ook geen praktische opdrachten worden voorgeschreven. Het blijft overigens wel verplicht het examenprogramma te toetsen, ook de daarin beschreven vaardigheden. Dan komt men al snel uit bij iets als praktische opdrachten of toetsvormen die daar veel gelijkenis mee vertonen.

Bronnen:

- Examenprogramma's profielen vwo/havo, Cfi/SDU, mei 1998 (afzonderlijk downloadbaar vanaf www.eindexamen.nl).
- Regeling aanpassing examens profielen vwo/havo, 7 december 1998, VO/BOB-98/52287, Gele Katern 30b (16 december 1998).
- Tijdelijke maatregelen profielen vwo/havo, 17 maart 2000, VO/BOB-2000/10.201, Gele Katern 9 (29 maart 2000), pagina 23–34.
- Aanpassing verlichtingsmaatregelen profielen havo/vwo, VO/BOB/2001/28277 van 5 juli 2001, Gele Katern 18a, deel 2 (25 juli 2001), pagina 82 –85.
- Examenprogramma's profielen Vernieuwde Tweede Fase: www.tweedefase-loket.nl/examenprogramma.

Profieldeel

De wijzigingen in de Tweede Fase per 2007 zijn onder andere bedoeld om het onderwijs beter organiseerbaar te maken. Daartoe zijn per 2007 de deelvakken afgeschaft en is de gemiddelde omvang van de vakken vergroot. De totale omvang van de profieldelen op de havo is hierdoor in de Vernieuwde Tweede Fase groter geworden dan de omvang van de profieldelen in de Tweede Fase Oude Regeling. Op het vwo is de omvang nagenoeg gelijk gebleven.

Een andere wijziging per 2007 betreft het aantal vakken in de profielen. In de Tweede Fase Oude Regeling varieert het aantal vakken in het profieldeel van drie (NT) tot vijf (CM). In de Vernieuwde Tweede Fase heeft elk profiel een profieldeel met vier vakken. Binnen die profieldelen zijn er vaste profielvakken en een keuzemogelijkheid: het zogeheten profielkeuzevak. CM heeft twee keuzemogelijkheden: er moet één maatschappelijk en één cultureel vak uit het aanbod van de school gekozen worden. Echt nieuw is zo'n keuzemogelijkheid in het profieldeel niet: in het profieldeel van CM komt dat ook al voor in de Tweede Fase Oude Regeling.

HAVO NATUUR EN TECHNIEK	TWEEDE FASE OUDE REGELING	VERNIEUWDE TWEEDE FASE
Wiskunde B1,2	440	-
Wiskunde B	-	360
Natuurkunde ^{1,2}	440	-
Natuurkunde	-	400
Scheikunde	280	320
Profielkeuzevak:		
Informatica		320
Biologie		400
Natuur, leven en technologie		320
Wiskunde D		320
Totaal	1160	1400 - 1480

HAVO NATUUR EN GEZONDHEID	TWEEDE FASE OUDE REGELING	VERNIEUWDE TWEEDE FASE
Wiskunde B1	320	-
Wiskunde A (of B naar keuze van de leerling)	-	320/360
Natuurkunde ¹	240	-
Scheikunde	280	320
Biologie	320	400
Profielkeuzevak:		
Natuurkunde		400
Aardrijkskunde		320
Natuur, leven en technologie		320
Totaal	1160	1360 - 1480

HAVO ECONOMIE EN MAATSCHAPPIJ	TWEEDE FASE OUDE REGELING	VERNIEUWDE TWEEDE FASE
Wiskunde A1,2	280	-
Wiskunde A (of B naar keuze van de leerling)	-	320/360
Economie1,2	440	-
Economie	-	400
Geschiedenis	240	320
Aardrijkskunde	200	-
Profielkeuzevak:		
Moderne vreemde taal		400
Aardrijkskunde		320
Management en organisatie		320
Maatschappijwetenschappen		320
Totaal	1160	1360 - 1480

HAVO CULTUUR EN MAATSCHAPPIJ	TWEEDE FASE OUDE REGELING	VERNIEUWDE TWEEDE FASE
Wiskunde A1	160	-
Moderne vreemde taal ² of moderne vreemde taal	200/360	400
Geschiedenis	240	320
Economie ¹	200	-
Culturele kunstzinnige vorming ^{2,3}	320	-
Maatschappelijk profielkeuzevak:		
Aardrijkskunde		320
Maatschappijwetenschappen		320
Economie		400
Cultureel profielkeuzevak:		
Kunstvak		320
Filosofie		320
Moderne vreemde taal		400
Totaal	1160 - 1240	1360 - 1520

VWO NATUUR EN TECHNIEK	TWEEDE FASE OUDE REGELING	VERNIEUWDE TWEEDE FASE
Wiskunde B1,2	760	-
Wiskunde B	-	600
Natuurkunde1,2	560	-
Natuurkunde	-	480
Scheikunde1,2	520	-
Scheikunde	-	440
Profielkeuzevak:		
Informatica		440
Biologie		480
Natuur, leven en technologie		440
Wiskunde D		440
Totaal	1840	1960 - 2000

VWO NATUUR EN GEZONDHEID	TWEEDE FASE OUDE REGELING	VERNIEUWDE TWEEDE FASE
Wiskunde B1	600	-
Wiskunde A (of B naar keuze van de leerling)	-	520/600
Natuurkunde ¹	360	-
Scheikunde ¹	400	-
Scheikunde	-	440
Biologie ^{1,2}	480	-
Biologie	-	480
Profielkeuzevak:		
Natuurkunde		480
Aardrijkskunde		440
Natuur, leven en technologie		440
Totaal	1840	1880 - 2000

VWO ECONOMIE EN MAATSCHAPPIJ	TWEEDE FASE OUDE REGELING	VERNIEUWDE TWEEDE FASE
Wiskunde A1,2	600	-
Wiskunde A (of B naar keuze van de leerling)	-	520/600
Economie ^{1,2}	520	-
Economie	-	480
Geschiedenis	360	440
Aardrijkskunde	360	-
Profielkeuzevak:		
Moderne vreemde taal		480
Aardrijkskunde		440
Management en organisatie		440
Maatschappijwetenschappen		440
Totaal	1840	1880 - 2000

VWO CULTUUR EN MAATSCHAPPIJ	TWEEDE FASE OUDE REGELING	VERNIEUWDE TWEEDE FASE
Wiskunde A1	360	-
Wiskunde C (of A of B naar keuze van de leerling)	-	480/520/600
Moderne vreemde taal ² of moderne vreemde taal	320/480	-
Filosofie of een moderne vreemde taal ² of een moderne vreemde taal	320/480	-
Geschiedenis	360	480
Culturele kunstzinnige vorming ^{2,3}	480	-
Maatschappelijk profielkeuzevak:		
Aardrijkskunde		440
Maatschappijwetenschappen		440
Economie		480
Cultureel profielkeuzevak:		
Kunstvak		480
Filosofie		480
Moderne vreemde taal		480
Klassieke taal		600
Totaal	1840 - 2160	1880 - 2160

Bronnen:

- Inrichtingsbesluit W.V.O., uitgave van het PMVO, december 1999, artikel 26b en 26c, pagina 40-52.
- Regelgeving voor de Vernieuwde Tweede Fase, uitgave van het Tweede Fase Adviespunt, maart 2007, Inrichtingsbesluit artikel 26b, pagina 41 en 26c, pagina 46.

Profielen aanbieden

Scholen zijn zowel in de Tweede Fase Oude Regeling als in de Vernieuwde Tweede Fase verplicht alle profielen aan te bieden. Als een school verschillende locaties heeft, kan zij besluiten op de ene locatie een profiel wel en op de andere locatie een profiel niet aan te bieden. Ter illustratie: de school met twee locaties (beide vallend onder brinnummer

ooAB) kan de ene locatie (ooABo1) bestemmen voor de maatschappelijke profielen en de andere (ooABo2) voor de natuurprofielen. Dit mag de school niet doen als de afstand tussen de verschillende locaties zo groot is dat een leerling in de praktijk feitelijk een beperkte keuze heeft.

Bron:

- *Wet op het voortgezet onderwijs, artikel 12 lid 3, tekstuitgave Kluwer, Alphen a/d Rijn, maart 2006, ISBN 90.13.03435-7, pagina 30.*

Profielkeuzevakken

In de Tweede Fase Oude Regeling staan de vakken in de profieldelen van NT, NG en EM vast. In CM heeft de leerling vaste vakken en daarnaast keuzemogelijkheden (zie ook Overgangsprofiel Cultuur en Maatschappij): hij of zij maakt een keuze uit de ‘profielkeuzevakken’ die de school aanbiedt.

In de Vernieuwde Tweede Fase heeft elk profiel naast verplichte vakken in het profieldeel profielkeuzevakken. In de profieldelen van NT, NG en EM staan drie vakken vast en kiest de leerling uit het aanbod van de school een vierde profielvak. In CM staan twee vakken vast en kiest de leerling uit het aanbod van de school een cultureel en een maatschappelijk profielvak. De school hoeft niet alle mogelijkheden aan te bieden. Zij kan ook vakken verplichten: de leerling heeft dan geen keuzemogelijkheden.

Zie ook Overgangsprofiel Cultuur en Maatschappij

Bron:

- *Regelgeving voor de Vernieuwde Tweede Fase, uitgave van het Tweede Fase Adviespunt, maart 2007, Inrichtingsbesluit artikel 26b lid 3 t/m 6, pagina 41 en 26c lid 2 t/m 5, pagina 47.*

Profielwerkstuk

In artikel 4, lid 2 van het Eindexamenbesluit is vastgelegd dat het profielwerkstuk onderdeel is van het schoolexamen. Het is een werkstuk waarin op geïntegreerde wijze kennis,

inzicht en vaardigheden aan de orde komen, die van betekenis zijn voor het desbetreffende profiel. Oorspronkelijk moest het betrekking hebben op twee vakken uit het profieldeel. In de Verlichtingsmaatregelen 2000 is bepaald dat het profielwerkstuk voor de Tweede Fase Oude Regeling (tijdelijk) geen betrekking hoeft te hebben op minimaal twee (deel)vakken. Dat geldt door verlenging van de Verlichtingsmaatregelen tot het moment dat de Vernieuwde Tweede Fase van start gaat. De school maakt zelf de keuze of zij het profielwerkstuk betrekking wil laten hebben op één of op meer vakken. Ze kan ook besluiten op dit terrein vrijheid aan de leerling te geven. Er moet echter wel altijd minimaal één vak uit het profieldeel bij betrokken zijn.

In de Vernieuwde Tweede Fase heeft het profielwerkstuk op één vak of – als de school daarvoor kiest – twee of meer vakken betrekking. Scholen kunnen op dat gebied dus net als in de Tweede Fase Oude Regeling een eigen keuze maken. Het vak of de vakken waarop het werkstuk betrekking heeft, maakt/maken onderdeel uit van het totale pakket of profiel van de leerling. Het profielwerkstuk hoeft dus niet per se op één of meer vakken uit het profieldeel betrekking te hebben. Wel moet altijd ten minste één groot vak betrokken zijn. Een groot vak heeft op de havo een omvang van minimaal 320 uur en op het vwo minimaal 440 uur.

De leerling die binnen de Tweede Fase Oude Regeling in één jaar examen wil doen in twee profielen hoeft niet twee profielwerkstukken te maken. Het is voldoende om voor één profiel een profielwerkstuk te hebben gemaakt. Als dat past in beide profielen wordt het op beide cijferlijsten vermeld. Als het in één profiel niet past, wordt in de desbetreffende ruimte vermeld: n.v.t.

In de Vernieuwde Tweede Fase kan de havo-leerling – als de school dat mogelijk maakt – één of meer vakken op vwo-niveau volgen. Als een leerling vervolgens een bij een vwo-vak horend profielwerkstuk maakt en dat profielwerkstuk wordt op vwo-niveau beoordeeld, kan de school die leerling bij overstap naar het vwo een vrijstelling (voor het vak én het profielwerkstuk) geven. Behaalde cijfers tellen mee in de uitslagbepaling voor het vwo-diploma. Het cijfer voor het profielwerkstuk telt mee binnen het combinatiecijfer.

In artikel 32 van het Eindexamenbesluit behorende bij de Tweede Fase Oude Regeling staat dat het schoolexamen moet zijn afgesloten voor aanvang van het eerste tijdvak van het centraal examen. Als onderdeel van het schoolexamen geldt dat dus ook voor het

profielwerkstuk. In artikel 35 lid 4 staat dat het profielwerkstuk als ‘voldoende’ of ‘goed’ wordt beoordeeld. Als het als onvoldoende wordt beoordeeld, is het formeel nog niet afgesloten en de uiterste consequentie is dan dat de betreffende leerling niet deel kan nemen aan het centraal examen.

De regelgeving is op dit punt echter inmiddels gewijzigd. In de regeling ‘Toelating centraal examen vwo en havo’ (april 2002) is geregeld dat leerlingen die het profielwerkstuk en/of CKV1 en/of LO1 niet hebben afgerond voor aanvang van het centraal examen, wel mogen deelnemen aan het centraal examen. De school kan hun in de gelegenheid stellen deze onderdelen alsnog af te sluiten *“na de aanvang van het eerste tijdvak van het centraal examen, doch uiterlijk een week voordat de uitslag wordt vastgesteld”*. De school bepaalt zelf wanneer de uitslag wordt vastgesteld. Dit kan nooit eerder zijn dan het moment dat de normen voor de afzonderlijke vakken door de CEVO bekend worden gemaakt. Wel later. Bovendien kan dit ook individueel gebeuren. M.a.w. deze bepaling biedt ruimte om leerlingen na het eerste tijdvak van het centraal examen alsnog het profielwerkstuk af te laten ronden. Het is wel verstandig er een duidelijke tijdslimiet aan te verbinden.

Als het onderdeel voor die datum alsnog is afgerond, kan (bij voldoen aan de slaag/zaknorm) een diploma verstrekt worden. De school kan weigeren een leerling alsnog in de gelegenheid te stellen een profielwerkstuk af te ronden na aanvang van het centraal examen. In dat geval kan die leerling dus niet slagen. Hij of zij krijgt wel een officiële cijferlijst, waarmee vrijstellingen verkregen kunnen worden op een school voor volwasseneneducatie of bij het staatsexamen.

In de Vernieuwde Tweede Fase doet voorgaande zich niet voor. Immers, het profielwerkstuk wordt becijferd. Dus stond in de Tweede Fase Oude Regeling een onvoldoende profielwerkstuk voor een ‘niet afgerond profielwerkstuk’, in de Vernieuwde Tweede Fase heeft een onvoldoende profielwerkstuk een cijfer. Daardoor kan het profielwerkstuk niet meer tijdens of na het eerste tijdvak van het centraal examen worden afgerond: als onderdeel van het schoolexamen moet het voor het eerste tijdvak worden afgerond en het cijfer moet in ‘BRON’ aangeleverd worden bij de IB-Groep.

Voor de vakken die ook in de Vernieuwde Tweede Fase met een beoordeling ‘voldoende’ of ‘goed’ worden afgerond (CKV en LO), blijft gelden dat ze ook tijdens of na het eerste tijdvak van het centraal examen kunnen worden afgerond, doch ze *“moeten zijn afgesloten uiterlijk een week voordat de uitslag van het centraal examen wordt vastgesteld”* (artikel 32 lid 3 van het Eindexamenbesluit). Met deze tijdsbepaling in artikel 32, lid 3

(meer nauwkeurig dan tijdens de Tweede Fase Oude Regeling) wordt bedoeld *‘een week voordat de CEVO-normen bekend zijn’*. Dit betekent dat voor de leerlingen die aan het tweede tijdvak meedoen, de uitslag van het centraal examen ook pas na het tweede tijdvak hoeft te worden vastgesteld. Daarmee kan dus de tijdslimiet voor het afronden van LO en CKV verder naar achteren worden geschoven. Aan het tweede tijdvak doen leerlingen mee die een vak willen herkansen en leerlingen die een vak in het eerste tijdvak om moverende redenen hebben gemist.

Zie ook Diploma en cijferlijst

Bronnen:

- Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o., uitgave van de VMBO-projectorganisatie en het Tweede Fase Adviespunt, december 2000, artikel 4 lid 2 en 3, pagina 21, artikel 32 lid 1, pagina 46, artikel 35 lid 4, pagina 49 en artikel 49 lid 4, pagina 68.
- Regeling modellen diploma’s vwo-havo profiel, VO/BOB/2001/10037 van 9 maart 2001, Gele katern 8 (21 maart 2001), pagina 5-29.
- Toelating centraal examen vwo en havo, VO/BOB-2002/12851 van 8 april 2002, Gele Katern 10 (17 april 2002), pagina 10.
- Regeling profielen 2003, VO/BOB-2003/16475 van 15 mei 2003, Gele Katern 14 (28 mei 2003), pagina 15-17.
- Regelgeving voor de Vernieuwde Tweede Fase, uitgave van het Tweede Fase Adviespunt, maart 2007, Eindexamenbesluit artikel 4 lid 3, pagina 55, artikel 32, lid 5, pagina 64 en artikel 49 lid 6, pagina 68.

Programma van toetsing en afsluiting (pta)

Het programma van toetsing en afsluiting moet jaarlijks voor 1 oktober worden vastgesteld en worden toegezonden aan de inspectie en uitgereikt aan de leerlingen (artikel 31 van het Eindexamenbesluit). Het programma van toetsing en afsluiting (pta) heeft in elk geval betrekking op het desbetreffende schooljaar. Het hoeft dus niet per se voor twee of drie jaar uitgeschreven te zijn. Beslissingen over het pta in het vierde leerjaar hebben uiteraard wel gevolgen voor het vijfde en zesde leerjaar.

Bij doubleren of zakken zal rekening gehouden moeten worden met eventuele verschillen in de programma's van toetsing en afsluiting zoals die gelden voor verschillende cohorten (zie voor dat onderwerp 'Bevorderingsregeling')

Zie ook Bevorderingsregeling

Bron:

- Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o., uitgave van de VMBO-projectorganisatie en het Tweede Fase Adviespunt, december 2000, artikel 31 lid 2 en 3, pagina 45.

Scholing

Met betrekking tot scholing worden verschillende termen gehanteerd, namelijk bijscholing, omscholing en nascholing. In deze publicatie worden de termen bij- en nascholing voor hetzelfde begrip gebruikt: scholing in het kader van het bijhouden van het vak/beroep.

Omscholing verschilt daar essentieel van, omdat daaraan een nieuwe bevoegdheid verbonden is. Zo is bijvoorbeeld voor het vak algemene natuurwetenschappen bij de start van de Tweede Fase een omscholingscursus opgezet waaraan eerstegraads bevoegde docenten voor biologie, natuurkunde en scheikunde (en in sommige gevallen aardrijkskunde) konden deelnemen en waaraan de bevoegdheid algemene natuurwetenschappen is verbonden. De bevoegdheid is nodig om het vak te mogen geven.

Ook informatica was bij de start van de Tweede Fase in 1998 een nieuw vak. Om snel de beschikking te krijgen over een voldoende aantal bekwame docenten – waardoor het vak een reële kans zou hebben – moesten docenten zich op korte termijn versneld kunnen scholen tot docent informatica. In het schooljaar 1998-1999 ging de eerste cursus van start, gefaciliteerd door het ministerie van OCenW. De totale omvang van de cursus was 1280 uur verspreid over twee cursusjaren en het geven van het vak informatica maakte deel uit van het cursusprogramma. Aan de cursus konden docenten deelnemen met een eerstegraads bevoegdheid in een ander vak. Ook docenten met een tweedegraads onderwijsbevoegdheid konden deelnemen, op voorwaarde dat zij reeds onderwijs hadden verzorgd in het vak informatiekunde in de basisvorming of in het vak informatica in de bovenbouw havo/vwo óf op voorwaarde dat zij beschikten over een aantoonbare verge-

lijkbare ervaring. Per school werd niet meer dan één cursist toegelaten. In september 2002 is de vierde en laatste tranche gestart. Die is in 2004 afgesloten. Vanaf het studiejaar 2006/2007 zijn er reguliere eerstegraads lerarenopleidingen informatica aan de technische universiteiten van Twente en Eindhoven en aan de Universiteit van Utrecht. Het zijn tweejarige master-opleidingen die gevolgd worden na een bachelor Informatica (of een aanverwant vak). Als afgeleide wordt ook een omscholingsopleiding voor eerste graadsdocenten met een ander vak georganiseerd.

In de Vernieuwde Tweede Fase is er één echt nieuw examenvak: natuur, leven en technologie. NLT heeft een vakoverstijgend programma. Het verzorgen van NLT dient door een team van docenten te geschieden. Voor het mogen verzorgen van NLT is geen nieuwe bevoegdheid noodzakelijk, dus is er ook geen omscholingsregeling in het leven geroepen.

Voor nascholing van docenten ontvingen de scholen tot en met halverwege het schooljaar 2005-2006 een geoormerkt bedrag. Vanaf het kalenderjaar 2006 is de financiële bijdrage voor de nascholing opgenomen in de lumpsumfinanciering. Ter indicatie: in het schooljaar 2005-2006 werd voor de eerste vijf maanden een bedrag van € 230 per formatieplaats beschikbaar gesteld. Per jaar is dit dus een bedrag van € 552.

In de CAO is vastgelegd dat 10% van de tijd waarvoor iemand is aangesteld beschikbaar moet zijn voor deskundigheidsbevordering. Per fulltime aanstelling is dit 166 uur (10% van 1659 uur). Hierbij gaat het uiteraard niet alleen om het volgen van cursussen en het bezoeken van conferenties, maar ook om het bijhouden van het vak door bij voorbeeld het lezen van vakliteratuur en het deelnemen aan bijeenkomsten van een vakinhoudelijke vereniging.

Bron:

- Regeling bekostiging nascholing voortgezet onderwijs 2005-2006, VO/OK-2005/8725 van 24 maart 2005, Gele Katern 6 van 20 april 2005, pagina 65-66.

Schooleigen vakken

Het vrije deel bestaat uit een deel dat met examenvakken gevuld wordt en een deel dat voor de school geheel vrij is. Met dat *geheel vrije deel* mag de school doen wat haar goeddunkt. In het *met examenvakken te vullen deel van het vrije deel* moet in de Tweede Fase

Oude Regeling voldaan worden aan de verplichting van minimaal 120 uur programma op de havo en het atheneum en minimaal 480 uur programma op het gymnasium. In de Vernieuwde Tweede Fase vervalt de urenaanduiding voor deze verplichting en wordt de verplichting aangeduid als ‘minimaal één examenvak’. Dat is een examenvak met een omvang van minstens 320 uur op de havo en 440 uur op het vwo.

Daarbij kan een school haar leerlingen ‘schooleigen vakken’ aanbieden. Of verplichten. De omvang daarvan én de inhoud wordt door de school bepaald. Met ‘schooleigen vakken’ worden vakken bedoeld waarvoor geen landelijk examenprogramma (door de wetgever) is vastgesteld. Schooleigen vakken kunnen officiële examenvakken worden: het vak moet dan een bepaalde minimumomvang hebben (320 uur op havo en 440 uur op vwo) en er is toestemming voor het vak van de minister vereist (Eindexamenbesluit lid 1c van artikel 11 voor atheneum, 12 voor gymnasium en 13 voor havo).

Bronnen:

- Inrichtingsbesluit W.V.O., PMVO, december 1999, artikel 26b lid 7f, pagina 42 en artikel 26c lid 7d, pagina 51.
- Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o., uitgave van de VMBO-projectorganisatie en het Tweede Fase Adviespunt, december 2000, lid 1c van de artikelen 11, 12 en 13, pagina 31, 34 en 36.
- Aanpassing verlichtingsmaatregelen profielen havo/vwo, VO/BOB/2001/28277 van 5 juli 2001, Gele Katern 18a, deel 2 (25 juli 2001), pagina 82-85.
- Regelgeving voor de Vernieuwde Tweede Fase, uitgave van het Tweede Fase Adviespunt, maart 2007, Inrichtingsbesluit artikel 26b lid 7d, pagina 44 en artikel 26c lid 6d, pagina 49 en Eindexamenbesluit lid 1c van de artikelen 11, 12 en 13, pagina 59, 61 en 63.

Slaag/zakregeling

De slaag/zakregeling is vastgelegd in artikel 49 van het Eindexamenbesluit. Deze ziet er voor de Tweede Fase Oude Regeling als volgt uit:

Een examenkandidaat is geslaagd als:

- alle eindcijfers 6 of hoger zijn, of
- er 1x5 of 1x4 is behaald en alle overige eindcijfers 6 of hoger zijn, of
- er 2x5 of 1x5 en 1x4 is behaald en alle overige eindcijfers 6 of hoger zijn en van de twee

onvoldoende eindcijfers er niet meer dan één onvoldoende een vak van het profieldeel betreft.

Een leerling met een eindcijfer drie of lager voor een vak is gezakt. Om te kunnen slagen moeten ook de vakken CKV1, LO1 en het profielwerkstuk zijn beoordeeld als ‘voldoende’ of ‘goed’.

Doordat er in de Tweede Fase Oude Regeling niet twee onvoldoendes in het profieldeel mogen staan, kan het in het profiel CM in het belang van de leerling zijn om een vak uit het profieldeel te ‘wisselen’ met een vak uit het vrije deel. Een gezakte leerling kan daardoor een geslaagde leerling worden. Sinds alle scholen gebruik kunnen maken van het overgangsprofiel (sinds de ‘Regeling profielen 2003’ uit mei 2003), kan dit op alle scholen spelen.

In de Vernieuwde Tweede Fase hebben de vakken uit het profieldeel geen aparte positie meer in de slaag/zakregeling. Bovendien geldt er een compensatieregeling. Een havo-leerling heeft acht cijfers die meewegen in de slaag/zakregeling: voor Nederlands, Engels, vier profielvakken, één vak in het vrije deel en een combinatiecijfer. Een vwo-leerling negen: dezelfde als op de havo en daarnaast een tweede moderne vreemde taal. Deze acht – respectievelijk negen – cijfers maken uit of de leerling geslaagd of gezakt is.

Een examenkandidaat vallend onder de Vernieuwde Tweede Fase is geslaagd als:

- alle eindcijfers 6 of hoger zijn, of
- er 1x5 is behaald en voor de overige vakken een 6 of hoger, of
- er 1x4 of 2x5 of 1x5 en 1x4 is behaald en voor de overige vakken een 6 of hoger, waarbij het gemiddelde tenminste 6.0 is.

Daarnaast moeten CKV en LO zijn beoordeeld als ‘voldoende’ of ‘goed’. Cijfers voor maatschappijleer, het profielwerkstuk en – op het vwo – ANW maken deel uit van het combinatiecijfer. Door eigen schoolkeuzes kunnen ook andere beoordelingen in het combinatiecijfer opgenomen worden (zie ook Combinatiecijfer).

Een eindcijfer van een drie of lager op de cijferlijst betekent dat de leerling niet geslaagd is. Dit geldt ook voor de verschillende onderdelen die meewegen in het combinatiecijfer. Voor alle duidelijkheid: als één van de onderdelen van het combinatiecijfer een drie of lager is, is de leerling niet geslaagd, zelfs als het gemiddelde (oftewel: het combinatiecijfer) een zes of hoger is.

Een bijzondere bepaling regelt de rol van een extra vak, zowel voor de uitslagbepaling in de Tweede Fase Oude Regeling als voor die van de Vernieuwde Tweede Fase. Artikel 48 lid 3 in het Eindexamenbesluit bepaalt dat een of meer eindexamens van de vakken niet bij de bepaling van de definitieve uitslag worden betrokken, indien dat nodig is om de kandidaat te laten slagen. De overgebleven vakken dienen wel een eindexamen te vormen. De wetgever heeft hiermee willen regelen dat een leerling het diploma niet mag worden onthouden op grond van extra leerstof als de leerling voor het overige (een volledig eindexamen) wél aan de eisen heeft voldaan. Artikel 48 lid 3 voorkomt dus dat een leerling zakt als gevolg van het resultaat behaald bij een extra vak. In de Vernieuwde Tweede Fase is hierop één nadere bepaling. Vanaf het moment dat de eindexamens zijn vastgesteld (ook de eindexamens voor de onderdelen van het combinatiecijfer) en aan de IB-Groep in BRON zijn aangeleverd, kunnen deze gegevens niet meer worden gewijzigd. Eindexamens van bijvoorbeeld ANW (havo) en godsdienst kunnen dus niet achteraf worden ‘ingetrokken’, ook al zijn het eigenlijk extra onderdelen.

Overigens, ook als een vak niet betrokken wordt bij de uitslag, wordt dat vak vermeld op de cijferlijst, tenzij de leerling daar bedenkingen tegen heeft geuit (artikel 52 lid 3 van het Eindexamenbesluit).

Zowel in de Tweede Fase Oude Regeling als in de Vernieuwde Tweede Fase kunnen vakken eerder dan in het laatste jaar worden afgesloten. Als een leerling blijft zitten, kan de school besluiten dat de afgesloten onderdelen niet nog eens gedaan hoeven te worden. En als een leerling zakt en het laatste leerjaar van de opleiding over gaat doen, kan de school ook besluiten dat dat niet voor alle onderdelen van het schoolexamen hoeft. Als leerlingen onderdelen waarvoor zij voldoende hadden, niet over hoeven te doen, zijn de programma's niet voor alle leerlingen gelijk. De school dient echter al haar leerlingen een volledig programma te bieden. Oftewel een ‘in schooltijd verzorgd onderwijsprogramma’ van 1000 uur per jaar (700 uur in het eindjaar van de opleiding). Dus ook aan de zittenblijvers en gezakten. Dat kan door extra programma-onderdelen aan te bieden en/of door extra inspanningen te verrichten bij het resterende programma.

Zie ook Combinatiecijfer

Zie ook Onderwijstijd: 1000 uur per leerjaar

Zie ook Tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten

Bronnen:

- Afwijking profielen vwo/havo voor leerlingen 1998, VO/BOB-2000/10.203 van 17 maart 2000, Gele Katern 9 (29 maart 2000), pagina 35-37.
- Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o., uitgave van de VMBO-projectorganisatie en het Tweede Fase Adviespunt, december 2000, artikel 48 lid 3, pagina 66, artikel 49 lid 3 t/m 5, pagina 67-68 en artikel 52 lid 3, pagina 72.
- Regeling profielen 2003, VO/BOB-2003/16475 van 15 mei 2003, Gele Katern 14 (28 mei 2003), pagina 15-17.
- Regelgeving voor de Vernieuwde Tweede Fase, uitgave van het Tweede Fase Adviespunt, maart 2007, Eindexamenbesluit artikel 49 lid 5 en 6, pagina 67.

Starterstalen

De moderne vreemde talen die een leerling niet in de onderbouw heeft gevolgd, kunnen zowel in de Tweede Fase Oude Regeling als in de Vernieuwde Tweede Fase in de bovenbouw van havo en vwo als ‘startersvak’ aan een leerling worden aangeboden. Zo'n taal heet officieel ‘moderne vreemde taal (elementair)’. Er zijn startersvarianten voor Arabisch, Italiaans, Russisch, Spaans en Turks.

Starterstalen kunnen alleen in het vrije deel worden gekozen als keuze-examenvak. Een starterstaal kan geen profielkeuzevak zijn. Het zijn reguliere examenvakken met een omvang van 320 sl u op de havo en 480 sl u op het vwo (in de Tweede Fase Oude Regeling op havo 360 uur en op vwo 480 sl u). Er is een landelijk examenprogramma voor geformuleerd, waarin de domeinen leesvaardigheid, luistervaardigheid en gespreksvaardigheid (en bij sommige vakken de schrijfvaardigheid) worden onderscheiden. Ze worden afgesloten met een schoolexamen.

De starterstalen kunnen alleen gekozen worden door leerlingen die die taal niet in de onderbouw hebben gevolgd. Heeft een leerling bij voorbeeld Spaans in de onderbouw gevolgd, dan kan hij of zij niet in de bovenbouw Spaans elementair kiezen. Het gaat hierbij niet om bij voorbeeld een serie proeflessen in de derde klas, maar om een regulier aanbod, met een niveau dat min of meer vergelijkbaar is met dat van Frans.

Bronnen:

- Inrichtingsbesluit W.V.O., uitgave van het PMVO, december 1999, artikel 26b lid 7b, pagina 42 en artikel 26c lid 7b, pagina 50.
- Regelgeving voor de Vernieuwde Tweede Fase, uitgave van het Tweede Fase Adviespunt, maart 2007, Inrichtingsbesluit artikel 26b lid 7b, pagina 44 en artikel 26c lid 6b, pagina 49.
- Examenprogramma Arabisch/Russisch (elementair) en Italiaans/Spaans/Turks (elementair), www.tweedefase-loket.nl/examenprogramma.

Studiefinanciering

Zie Tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten

Taal elementair

Zie Starterstalen

Tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten

Het kan voorkomen dat een leerling die doubleert of zakt het jaar daarop niet voor de volle 100% hetzelfde programma volgt als een klasgenoot met hetzelfde ‘pakket’. Immers de school kan de leerling toestaan bepaalde onderdelen niet over te doen (zie ook Slaag/zakregeling). De school dient echter wel al haar leerlingen, dus ook de zittenblijvers en de gezakten, een volledig programma te bieden. Oftewel een ‘in onderwijstijd verzorgd onderwijsprogramma’ van 1000 uur per jaar (en van 700 uur in het eindjaar van de opleiding). Doordat leerlingen de onderdelen waarvoor zij voldoende hadden, niet over hoeven te doen, is het mogelijk dat er verschillen tussen leerlingen optreden.

Vanuit deze achtergrond dringt zich de vraag op hoe een en ander zich verhoudt tot de Wet tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten. Hierin worden twee leeftijdscategorieën onderscheiden, waarbij er in beide gevallen vanuit wordt gegaan dat de leerlingen een voltijdsopleiding aan het voortgezet onderwijs of binnen het vavo volgen. Als norm wordt daarvoor 850 klokuren per schooljaar gehanteerd:

- Voor schooljaar 2007-2008 geldt voor leerlingen jonger dan 18 jaar dat ouders met een jaarinkomen lager dan € 30.249,72 in het peiljaar 2006 een maximale tegemoetkoming

in de schoolkosten ontvangen van € 666,94. Bij een inkomen hoger dan € 30.429,72 neemt met elke meer verdiende euro de tegemoetkoming langzaam af. Op de website van de IB-Groep (www.ib-groep.nl) is een rekenprogramma opgenomen, waarmee snel berekend kan worden wat de bijdrage bij een bepaald inkomen is.

- Leerlingen van 18 jaar en ouder kunnen zelf een tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten aanvragen. De basistoelage is ongeacht het inkomen van de ouders voor thuiswonende leerlingen € 98,51 per maand en voor uitwonende leerlingen € 229,67 per maand. Daarnaast kunnen zij de onderwijsbijdrage vergoed krijgen alsmede een bijdrage in de schoolkosten; ook hierbij speelt het inkomen van de ouders een rol.

De ondergrens van 850 uur voor een voltijdsopleiding wordt als volgt omschreven in de wet: “(...) indien de opleiding een studielast heeft van tenminste 850 klokuren per schooljaar die worden besteed aan het volgen van lessen, stages of beroepspraktijkvorming, overeenkomstig de onderwijs- en examenregeling of de daarmee overeenkomende

regeling voor de desbetreffende opleiding”. Ook als een leerling niet volledig is ingeroosterd, vult hij of zij op jaarbasis doorgaans wel een programma van 850 klokuren.

Daarnaast wordt er nog een derde categorie onderscheiden, namelijk leerlingen van 18 jaar en ouder die een deeltijdopleiding aan bijvoorbeeld een vavo volgen. Ook zij kunnen een tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten aanvragen. Het inkomen van de ouders speelt daarbij geen rol. Het inkomen van de cursist zelf en zijn/haar eventuele partner speelt wel een rol. De minimale tijd die per week onderwijs gevolgd moet worden is 270 minuten (4,5 klokuren; twee vakken). De hoogte van de bijdrage is aan het aantal uren onderwijs gekoppeld. De tegemoetkoming schoolkosten is bij 270-540 minuten in schooljaar 2006-2007 maximaal € 184,44 en bij meer dan 540 minuten maximaal € 273,75. Ook voor het cursusgeld kan een tegemoetkoming worden verstrekt, waarbij de hoogte afhankelijk is van het aantal minuten onderwijs.

Zie ook Onderwijstijd: 1000 uur per leerjaar

Zie ook Slaag/zakregeling

Bronnen:

- Website van de IB-Groep: www.ib-groep.nl » ouders, leerlingen, deeltijders.
- Wet tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten, Staatsblad 225, 26 april 2001.
- Regeling normbedragen tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten 2007, SFB-2006/45189 van 11 december 2006.

Toegestane hulpmiddelen

Naast eigen schrijfmateriaal mogen leerlingen bij de centrale examens gebruik maken van diverse hulpmiddelen. Sommige hulpmiddelen mogen bij alle vakken gebruikt worden, andere alleen bij bepaalde vakken. Vanaf 2007 publiceert de CEVO jaarlijks een – eventueel geactualiseerde – complete lijst toegestane hulpmiddelen. De regeling wordt gepubliceerd in de Staatscourant en is onder meer te vinden op www.examenblad.nl.

Bron:

- www.examenblad.nl

Toelatingseisen

Zie Doorstroomrechten

Uitslagregeling

Zie Slaag/zakregeling

Vakbenamingen/vakcodes

De Tweede Fase Oude Regeling kent in de bovenbouw van havo en vwo een structuur met heelvakken en deelvakken. De wettelijke vakbenamingen van deze (deel)vakken voor gebruik op diploma's en cijferlijsten zijn vastgelegd in de 'Regeling modellen diploma's v.w.o.-h.a.v.o. profiel', die in maart 2001 in Uitleg Gele Katern is gepubliceerd. Zeker in verband met de geautomatiseerde gegevensuitwisseling is het handig dat ieder een dezelfde afkortingen en codes hanteert. In juli 1999 heeft het ministerie daartoe een lijst met namen, afkortingen en codes vastgesteld en deze in Uitleg Gele Katern gepubliceerd. Deze lijst is inclusief komende aanvullingen permanent beschikbaar op het Examenblad op Internet (www.eindexamen.nl » zoek: vakcodes). Bij het ter perse gaan van dit Zakboek was de conceptlijst afkortingen, elementcode- en vakcodetabellen voor de Vernieuwde Tweede Fase beschikbaar bij de IB-Groep op www.ibgroep.nl. De Vernieuwde Tweede Fase kent geen structuur met heelvakken en deelvakken meer. Dat betekent dat er in de benamingen geen cijferaanduidingen (bij voorbeeld natuurkunde1 en natuurkunde1,2) voorkomen.

Sommige overeenkomstige vakken hebben in de Tweede Fase Oude Regeling en Vernieuwde Tweede Fase verschillende benamingen. Het betreft de volgende vakken:

- Maatschappijleer (voor profieldeel of vrij deel, in de dagelijkse praktijk doorgaans maatschappijleer2 genoemd, Tweede Fase Oude Regeling) komt overeen met *maatschappijwetenschappen* (Vernieuwde Tweede Fase).
- LO2 (Tweede Fase Oude Regeling) komt overeen met *bewegen, sport en maatschappij* (Vernieuwde Tweede Fase).
- CKV2 (Tweede Fase Oude Regeling) komt overeen met *kunst (algemeen)* (Vernieuwde Tweede Fase).

- De CKV2,3-varianten (Tweede Fase Oude Regeling) komen overeen met *kunst (beeldende vormgeving)*, *kunst (muziek)*, *kunst (dans)* en *kunst (drama)* (Vernieuwde Tweede Fase).
- Handenarbeid en textiele werkvormen (Tweede Fase Oude Regeling) komen overeen met *handvaardigheid* en *textiele vormgeving* (Vernieuwde Tweede Fase).
- Het geïntegreerde bètavak *natuur, leven en technologie* (Vernieuwde Tweede Fase) kent geen equivalent in de Tweede Fase Oude Regeling.
- De wiskundeprogramma's Tweede Fase Oude Regeling (wiskunde A1, A1,2, B1, B1,2) zijn herordend en anders benoemd. In de Vernieuwde Tweede Fase heten de wiskundeprogramma's *wiskunde A, B, C en D* (zie Wiskunde voor de bepalingen betreffende dit vak).

Zie ook *Wiskunde*

Bronnen:

- Vaknamen en vakcodes voor havo/vwo, VO/BOB-99/31304 van 19 juli 1999, Gele Katern 18c (28 juli 1999), pagina 29 e.v.
- Regeling modellen diploma's v.w.o.-h.a.v.o. profiel, VO/BOB/2001/10037 van 9 maart 2001, Gele Katern 8 (21 maart 2001), pagina 5- 29.
- Regeling elementcodetabel vo, opleidingentabel volwasseneneducatie en vakcodetabel vo en volwasseneneducatie schooljaar 2007-2008, CFI/BVO-2007/5846 van 19 maart 2007.
- www.eindexamen.nl >> zoek: vakcodes.
- www.ibgroep.nl >> vo.

Vavo

Vavo is de afkorting voor Voortgezet Algemeen Volwassenen Onderwijs. Doorgaans wordt het verzorgd door de afdeling Educatie binnen een Regionaal Opleidingen Centrum (ROC). Particuliere opleidingsinstellingen die erkend worden als 'niet bekostigde educatie' (Luzac College, Stichting De Nieuwe School, instituut De Boer, Instituut Notenboom, Instituut B.O.S., Dag/Avondschool Drs. R.R. Vrijbergen, STEBO, VAVO Onderwijs Nieuw Blankensteijn en Algara Holland), vallen qua regelgeving ook onder het vavo.

Het totale programma voor iemand die start met een havo- of vwo-opleiding aan een vavo is minder omvangrijk dan het programma aan een school voor voortgezet onderwijs. Zo

zijn de vavo-examenkandidaten in de Vernieuwde Tweede Fase vrijgesteld van LO en CKV (en hun voorgangers voor LO1 en CKV1). Ook kent het vavo geen geheel vrij deel.

Het totale havo-programma in de Vernieuwde Tweede Fase op een vavo omvat circa 2700 uur (gemeenschappelijk deel 880, profieldeel circa 1400, vrij deel circa 400). Voor het havo-programma Tweede Fase Oude Regeling is dat 2520 uur (1240 sl u in het gemeenschappelijk deel, 1160 sl u in het profieldeel en 120 sl u in het vrije deel). Door keuzes in het vrije deel zal dat voor leerlingen in de Tweede Fase Oude Regeling in de meeste gevallen tot een wat hogere totale studielast leiden, die daarmee ook op ongeveer 2700 uur zal uitkomen. Het totale vwo-programma in de Vernieuwde Tweede Fase omvat circa 4000 uur (1600 sl u in het gemeenschappelijk deel op atheneum en 1720 uur op het gymnasium, 1840 uur in het profieldeel en circa 520 uur in het vrije deel). Voor hun voorgangers is dat 3560 uur (1600 sl u in het gemeenschappelijk deel, circa 1880 uur in het profieldeel en 120 uur in het vrije deel). Ook hier geldt: door keuzes in het vrije deel zal dat in de meeste gevallen tot een wat hogere totale studielast leiden (ongeveer 3800 uur).

Ooit moesten voor een diploma via het vavo alle vakken voldoende afgesloten worden. Dat is niet meer noodzakelijk. Daarmee is het voor niet geslaagde leerlingen in het reguliere dagonderwijs wellicht aantrekkelijk geworden om over te stappen naar een vavo. Dit kan echter niet zo maar. Zo'n overstap is namelijk in principe alleen mogelijk voor leerlingen die 18 jaar of ouder zijn. Sinds 1 januari 2006 is echter de wetgeving 'Samenwerking vo-bve' van kracht, ook wel bekend als de Rutte-regeling. Die houdt in dat scholen voor vo en ROC's, waaraan een vavo is verbonden, een overeenkomst kunnen afsluiten waarin zij vastleggen dat leerlingen uit het vo, ook jonger dan 18 jaar, hun opleiding (deels) op het vavo afmaken. Hetzij onder verantwoordelijkheid van het vo, hetzij onder verantwoordelijkheid van het vavo. De school voor vo betaalt de school voor vavo voor haar inspanningen uit de financiering die de school voor vo voor de leerling ontvangt, zodat dubbelfinanciering is uitgesloten. Deze regeling geldt alleen voor leerlingen die direct overstappen van de school voor vo naar het vavo. Leerlingen die er een jaar tussen-uit zijn geweest en inmiddels 18 jaar of ouder zijn, kunnen zichzelf wel inschrijven op het vavo, maar zijn gewoon cursusgeld verschuldigd en zijn verder afhankelijk van de vraag in hoeverre de gemeente waar ze wonen het vavo bekostigt. De gemeenten hebben de eindverantwoordelijkheid voor de bekostiging van de vavo's.

Ter illustratie het volgende. Er zijn drie gemeenten: A, B en C. Alleen B en C hebben vavo-mogelijkheden binnen de gemeentegrenzen. Leerlingen die in A wonen en die altijd in B op het vo zaten, kunnen niet zonder meer naar het vavo in B. Als in dit voorbeeld gemeen-

te A meebetaalt aan het vavo in C en niet van dat in B, zullen ze zeer waarschijnlijk zijn aangewezen op de opleiding in C.

Bronnen:

- Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o., uitgave van de VMBO-projectorganisatie en het Tweede Fase Adviespunt, december 2000, artikel 9, pagina 28.
- Vrijstellingsregeling overgang examen vwo/havo nieuw naar oud, VO/BOB/00/27127 van 25 augustus 2000, Gele Katern 19 (6 september 2000), pagina 27-29.
- Vrijstellingsregeling examen oud vwo/havo naar nieuw, VO/BO/00/48114 van 24 november 2000, Gele Katern 30 (13 december 2000), pagina 34-37.
- Wetgeving samenwerking VO-BVE, (Rutte-regeling): Besluit van 1 december 2005, houdende nadere voorschriften in verband met samenwerking tussen scholen voor voortgezet onderwijs en instellingen voor educatie en beroepsonderwijs (Besluit samenwerking VO-BVE), Staatsblad 2005, nummer 642; Wijziging van de Wet op het voortgezet onderwijs en de Wet educatie en beroepsonderwijs om meer ruimte te scheppen voor samenwerking tussen in die wetten geregelde onderwijsinstellingen (wijziging van artikel 10d en invoeging van artikel 25a in de WVO).
- Register “niet bekostigde educatie” van instellingen met diploma-erkenning, CFI/BHV-2006/108719 van 21 september 2006.
- www.cfi.nl » VO » samenwerking VO-BVE.

Veranderen van school

Voor leerlingen die van school veranderen is tot het schooljaar 2007-2008 niets geregeld in het Eindexamenbesluit. De ontvangende school bepaalt hoe omgegaan wordt met de eventueel behaalde schoolexamenresultaten en met het eventueel nog in te halen programma. Het uitgangspunt daarbij is dat de leerling uiteindelijk na de gehele schoolloopbaan (school)examen heeft afgelegd in de volledige examenprogramma's.

Met ingang van het schooljaar 2007-2008 regelt het Eindexamenbesluit hoe de school dient om te gaan met afgesloten vakken. Dit hangt samen met de invoering van de mogelijkheid centraal examen af te leggen in het voorexamenjaar (vervroegd centraal examen).

Het Eindexamenbesluit regelt in artikel 52a dat de school aan een tussentijds vertrekkende leerling een voorlopige cijferlijst verstrekt waarop de eindbeoordelingen (in geval van CKV(1) en LO(1)) en/of eindresultaten van (in het voorlaatste leerjaar) afgesloten vakken

worden vermeld. Deze resultaten dienen tevens te worden aangeleverd in BRON aan de IB-Groep. De regeling geldt zowel voor leerlingen die vallen onder de Tweede Fase Oude Regeling als voor leerlingen in de Vernieuwde Tweede Fase. De ontvangende school is verplicht deze resultaten over te nemen.

Zie ook Vervroegd centraal examen

Zie ook Voorlopige cijferlijst

Bron:

- Besluit van 17 februari 2007 houdende wijziging van het Inrichtingsbesluit W.V.O. en het Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o. onder meer in verband met het voorzien in de mogelijkheid van het afleggen van het centraal examen in het voorlaatste leerjaar, artikel 52a, Staatsblad 94, 2007.

Verlichtingsmaatregelen

In 1998 startte een deel van het scholenveld met de Tweede Fase, de rest volgde in 1999. Zowel aan het eind van 1998 als in het begin van 2000 is er ingegrepen in het programma voor de bovenbouw van havo en vwo. Daarmee werd beoogd het programma voor leerlingen beter studeerbaar te maken en de werkdruk voor docenten te verlichten.

Bij de maatregelen in 1998 ging het om permanente aanpassingen van examenprogramma's en Inrichtings- en Eindexamenbesluit. Bij de maatregelen van januari 2000 ging het om tijdelijke afwijkingen van de examenprogramma's en het Inrichtings- en Eindexamenbesluit. In juli 2001 zijn deze tijdelijke maatregelen verlengd en vervolgens is in mei 2003 de 'Regeling profielen 2003' gepubliceerd, waarmee de toen bestaande verlichtingsmaatregelen nogmaals werden verlengd en wel voor de periode tot de Vernieuwde Tweede Fase ingaat (dus voor alle cohorten leerlingen die in 2006 of eerder in de 4e klas van havo of vwo start(t)en).

Enkele van deze verlichtingsmaatregelen zijn al opgenomen in het Inrichtingsbesluit of het Eindexamenbesluit. De officiële examenprogramma's zijn echter nooit aangepast, terwijl een groot deel van de verlichtingsmaatregelen juist op de examenprogramma's betrekking heeft. In het overzicht Examenprogramma per vak (te vinden op www.tweedefase-loket.nl/zakboek) is alfabetisch terug te vinden of er iets is veranderd na de publicatie van het examenprogramma als gevolg van de verlichtingsmaatregelen, en zo ja wat er is veranderd.

In overzicht D op pagina 128 is aangegeven welke minimumaantallen praktische opdrachten per vak verplicht zijn en hoe deze in het schoolexamencijfer worden gewogen.

Bronnen:

- Aanpassing examens profielen vwo/havo, 7 december 1998, VO/BOB-98/52287, Gele Katern 30b (16 december 1998).
- Regeling herkansing in schoolexamen vwo/havo, 9 december 1998, VO/BOB-98/52312, Gele katern 30c (16 december 1998).
- Tijdelijke maatregelen profielen vwo/havo, 17 maart 2000, VO/BOB-2000/10.201, Gele Katern 9 (29 maart 2000), pagina 23-34.
- Afwijking profielen vwo/havo voor leerlingen 1998, VO/BOB-2000/10.203 van 17 maart 2000, Gele Katern 9 (29 maart 2000), pagina 35-37.
- Aanpassing verlichtingsmaatregelen profielen havo/vwo, VO/BOB/2001/28277 van 5 juli 2001, Gele Katern 18a, deel 2 (25 juli 2001), pagina 82-85.
- Regeling profielen 2003, VO/BOB-2003/16475 van 15 mei 2003, Gele Katern 14 (28 mei 2003), pagina 15-17.

Vernieuwing examenprogramma's

Tegelijk met de invoering van de Vernieuwde Tweede Fase zijn examenprogramma's in geringe of sterke mate aangepast. Volledig nieuw vanaf de Vernieuwde Tweede Fase zijn de examenprogramma's voor geschiedenis, aardrijkskunde en maatschappijleer (niet te verwarren met maatschappijwetenschappen). De wiskundevakken zijn anders geordend en door het verdwijnen van de deel-/heelvakkenstructuur zijn ook biologie, natuurkunde, scheikunde en economie aangepast. Bij de overige vakken is er meestal sprake van kleinere aanpassingen als gevolg van veranderingen in omvang of de nieuwe opzet van de examenprogramma's (zie ook Examenprogramma's: aanpassingen t.b.v. Vernieuwde Tweede Fase).

Ook na de invoering van de Vernieuwde Tweede Fase zal actualisering van examenprogramma's voortgaan. Op het moment van publicatie van dit Zakboek wordt een ingrijpende vernieuwing voorzien voor wiskunde, scheikunde, natuurkunde, biologie en economie. Voor de vier genoemde bètavakken zijn vernieuwingscommissies actief. De verwachting is dat per 2010 of 2011 voor deze vakken een nieuw geactualiseerd examenprogramma gaat gelden. Ook voor economie geldt dat waarschijnlijk per 2010 een nieuw geactua-

liseerd examenprogramma van kracht wordt. Voor dit vak is door de Commissie Teulings een voorstel voor een nieuw programma gedaan.

Het is het voornemen om steeds bij ingrijpende vernieuwingsvoorstellen eerst het nieuwe examenprogramma in een pilot te beproeven. In een dergelijke pilot wordt één gehele programmadoorloop volbracht, waarna het besluit tot invoering, al dan niet met aanpassingen, kan worden genomen.

Zie ook Examenprogramma's: aanpassingen t.b.v. Vernieuwde Tweede Fase

Vervangen tweede moderne vreemde taal

Zie Vrijstellingen

Vervroegd centraal examen

De school mag leerlingen in het voorlaatste leerjaar in een of meer vakken deel laten nemen aan het centraal examen. Echter niet in alle vakken. Het Eindexamenbesluit regelt dit vervroegd centraal examen met de nieuwe artikelen 37a en 52a. De regeling geldt voor alle leerlingen met ingang van het schooljaar 2007-2008, dus zowel voor degenen die vallen onder de Tweede Fase Oude Regeling als voor leerlingen in de Vernieuwde Tweede Fase. De school mag leerlingen in de gelegenheid stellen deel te nemen aan het vervroegd centraal examen, maar is daartoe niet verplicht. Er is dus geen sprake van een afdwingbaar recht van een leerling.

Het vervroegd centraal examen is mogelijk voor leerlingen in 4havo of 5vwo, maar niet voor 4vwo-ers. Leerlingen kunnen voor een of meer vakken aan het vervroegd centraal examen deelnemen, maar niet voor alle vakken. Omdat de wettelijke cursusduur voor havo vijf jaar en voor vwo zes jaar is, mag de school namelijk geen verkorte cursusduur aanbieden. Voordat een leerling gaat deelnemen aan het vervroegd centraal examen moet het schoolexamen voor het betreffende vak zijn afgerond. Het schoolexamencijfer staat voor dat vak (of die vakken) zodoende vast. De aanmelding van de leerlingen voor het vervroegd centraal examen verloopt op dezelfde wijze als bij reguliere examenkandidaten. Dat geldt ook voor het doorgeven van de behaalde resultaten. De behaalde schoolexamencijfers

worden zodoende voor de aanvang van het centraal examen aangeleverd bij de IB-Groep in BRON, en later ook de behaalde cijfers voor het centraal examen en de eindcijfers voor de vakken. De leerling neemt op hetzelfde moment als reguliere examenkandidaten deel aan het centraal examen in mei en legt hetzelfde examen af.

Het principe van één ondeelbaar eindexamen in het voortgezet onderwijs wordt door de invoering van het vervroegd centraal examen niet aangetast. De leerling heeft zodoende recht op eenzelfde aantal herkansingen als reguliere kandidaten, te weten één. De leerling kan echter dat recht op meer momenten uitoefenen, namelijk op het eerstkomende herkansingsmoment (in de maand juni in zijn voorexamenjaar) of op het herkansingsmoment in juni van zijn examenjaar. Ook deelname aan een herkansing moet op de gebruikelijke manier worden aangemeld en het behaalde resultaat moet in BRON worden aangeleverd. De leerling legt een eventuele herkansing dus niet in het eerste tijdvak af.

Voor alle duidelijkheid: als een leerling gaat deelnemen aan een vervroegd centraal examen en het cijfer voor het schoolexamen van het betreffende vak aan de IB-Groep in BRON is aangeleverd, staat het schoolexamencijfer vast. Dat blijft zo totdat alle vakken zijn afgerond en er een volledig examen is afgelegd. Het zou dus kunnen gebeuren dat een leerling ontevreden is over het eindresultaat bij een vak waarin hij vervroegd centraal examen heeft afgelegd en het examen in dat vak wil herkansen. Dan kan alleen het centraal examen herkanst worden, bijvoorbeeld in juni van het examenjaar. Het school-examen kan niet worden overgedaan, ook niet als de herkansing van het centraal examen een jaar later plaatsvindt. Dat schoolexamencijfer blijft staan en wordt vermeld op de uiteindelijke cijferlijst.

In tegenstelling tot de gang van zaken bij reguliere kandidaten krijgt de leerling die vervroegd centraal examen aflegt geen (voorlopige) cijferlijst. De school dient het eindcijfer echter wel schriftelijk aan de leerling bekend te maken. Artikel 52a van het Eindexamenbesluit regelt dat de leerling die de school tussentijds verlaat na het afronden van een vak in het voorlaatste leerjaar wél een voorlopige cijferlijst krijgt. Dit om er voor te zorgen dat de tussentijdse vertrekkers een waardedocument meekrijgt waaraan deze rechten kan ontlenen, en om te voorkomen dat een nieuwe school een leerling ten onrechte in staat stelt deel te nemen aan een al afgelegd centraal examen of een herkansing (zie voor details Voorlopige cijferlijst).

Als een leerling vervroegd centraal examen heeft afgelegd, betekent dit dat de betrokken vakken afgesloten zijn. De bepalingen met betrekking tot de wettelijk voorgeschreven onderwijstijd (1000 klokuren per leerjaar en 700 in het laatste leerjaar) blijven echter gewoon van toepassing. In overleg met de leerling kunnen de vrijgevallen uren bijvoorbeeld ingevuld worden met een extra vak, extra onderwijs in de overgebleven vakken en modules van het vervolgonderwijs.

Zie ook Onderwijstijd

Zie ook Veranderen van school

Zie ook Voorlopige cijferlijst

Bron:

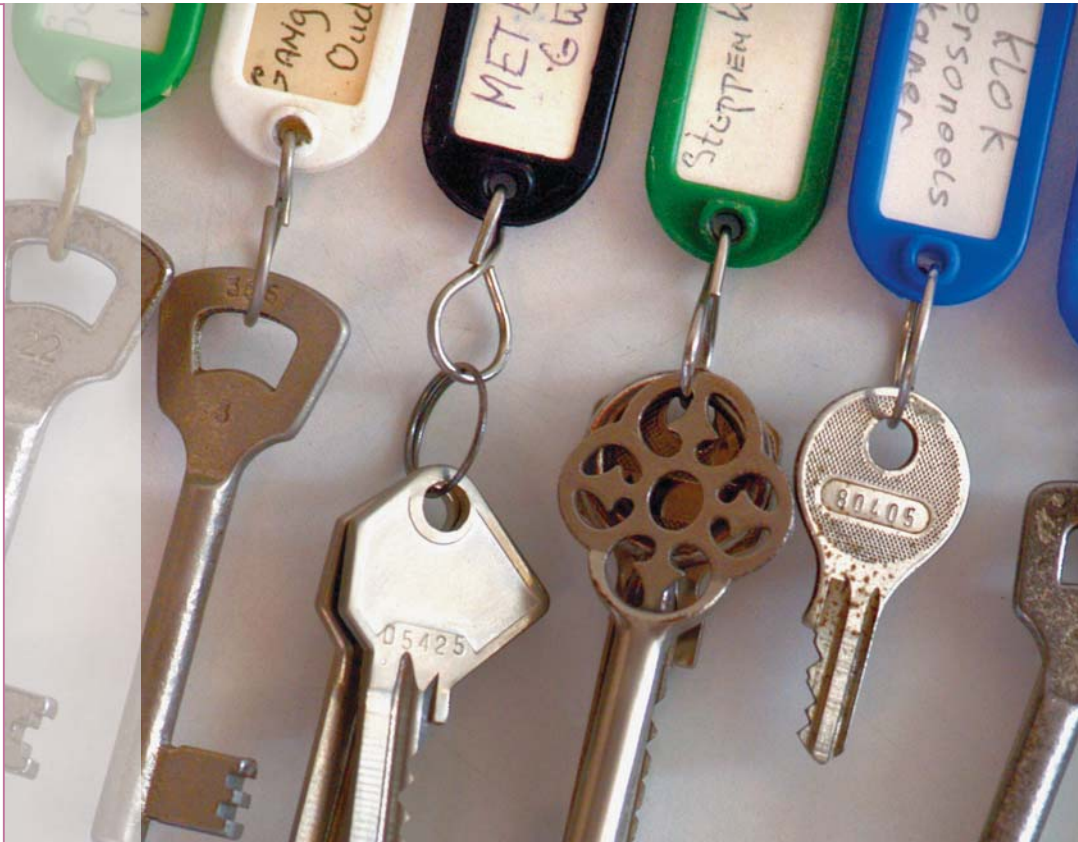
- Besluit van 17 februari 2007 houdende wijziging van het Inrichtingsbesluit W.V.O. en het Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o. onder meer in verband met het voorzien in de mogelijkheid van het afleggen van het centraal examen in het voorlaatste leerjaar, artikelen 37a en 52a, Staatsblad 94, 2007.

Voorbeeldexamens

De examenopgaven en antwoorden van zowel het eerste als het tweede tijdvak van de twee voorafgaande jaren worden op de website van het Cito gepubliceerd (www.cito.nl » vo » centraal examen). Via www.eindexamen.nl kunnen alleen de antwoordsleutels c.q. correctievoorschriften en normeringtabellen gevonden worden. Oudere examens kunnen worden gedownload vanaf www.examenbundel.nl » trainen.

Gedrukte papieren voorbeeldexamens en correctievoorschriften van voorgaande jaren kunnen ook worden verkregen bij de Informatie Beheer Groep. Ze kunnen telefonisch besteld worden bij de medewerkers Examediensten, telefoonnummer (050) 599 88 69. Per bestelling wordt een bedrag in rekening gebracht, daarbij geldt een minimum.

Het examenprogramma geschiedenis voor de Vernieuwde Tweede Fase is t.o.v. het programma in de Tweede Fase Oude Regeling volledig herzien. Bij dit herziene examenprogramma behoort een nieuw centraal examen. Documenten behorend bij de experimentele centrale examens die op zes havo-scholen in het kader van een pilot zijn afgenomen,

zijn te vinden op de website van het Instituut voor Geschiedenisdidactiek: www.ivgd.nl. Het gaat om opgavenboekjes, bronnenboekjes en correctievoorschriften van deze experimentele examens.

Voorlopige cijferlijst

Het komt voor dat een Tweede Fase-leerling gedurende zijn schoolloopbaan van school verandert, bijvoorbeeld als gevolg van verhuizing. Zo'n leerling heeft nog niet een volledig eindexamen afgelegd, maar kan wel in één of meer vakken een eindcijfer hebben behaald. Dat kan het geval zijn voor vakken met alleen een schoolexamen, zoals bijvoorbeeld maat-

schappijleer, en met ingang van schooljaar 2007-2008 ook gelden voor vakken met een centraal examen waarin de leerling in het voorlaatste leerjaar het zogeheten vervroegd centraal examen heeft afgelegd.

De school dient zo'n tussentijds vertrekkende leerling een voorlopige cijferlijst mee te geven volgens een voorgeschreven model. Op de voorlopige cijferlijst worden vermeld:

- 1 de eindbeoordelingen (in geval van CKV(1) en LO(1)) en/of de eindcijfers van de afgesloten vakken met alleen een schoolexamen;
- 2 van de vakken waarin de leerling in het voorlaatste leerjaar centraal examen heeft afgelegd het cijfer van het schoolexamen, het cijfer van het centraal examen en het eindcijfer; bovendien de aantekening of de leerling gebruik heeft gemaakt van de herkansingsmogelijkheid voor het centraal examen (dus alleen bij leerlingen die in het voorlaatste leerjaar vervroegd centraal examen hebben afgelegd).

Alle vermelde cijfers en/of beoordelingen moeten tevens aangeleverd zijn in BRON bij de IB-Groep.

Als de tussentijds vertrekkende leerling geen vakken (in het voorlaatste leerjaar) heeft afgesloten wordt er geen voorlopige cijferlijst verstrekt. En de leerling die niet van school verandert krijgt eveneens geen voorlopige cijferlijst, ook niet als deze in het voorlaatste leerjaar centraal examen in een vak heeft afgelegd.

De verplichting een voorlopige cijferlijst te verstrekken is geregeld in artikel 52a van het Eindexamenbesluit. Dit artikel is niet 'meegenomen' met de wijzigingen in het Eindexamenbesluit t.b.v. de Vernieuwde Tweede Fase, maar met de wijzigingen i.v.m. de introductie van de mogelijkheid centraal examen af te leggen in het voorlaatste leerjaar. De regeling geldt zodoende voor alle leerlingen met ingang van schooljaar 2007-2008, ongeacht of zij vallen onder de Tweede Fase Oude Regeling of onder de Vernieuwde Tweede Fase.

De regeling is bedoeld om de tussentijds vertrekkende leerling een waardedocument mee te geven waar deze rechten aan kan ontlenen, de ontvangende school inzicht te geven in de behaalde resultaten (de ontvangende school is verplicht de behaalde eindcijfers over te nemen), en om te verhinderen dat een leerling vaker centraal examen aflegt dan tot het vaststellen van de uitslag is toegestaan.

Als de leerling het eindexamen volledig heeft afgelegd worden cijfers en/of beoordelingen van de voorlopige cijferlijst overgenomen op de 'gewone' cijferlijst. Daarmee vervalt dan de betekenis van de voorlopige cijferlijst.

Zie ook Diploma en cijferlijst

Zie ook Vervroegd centraal examen

Bron:

- Besluit van 17 februari 2007 houdende wijziging van het Inrichtingsbesluit W.V.O. en het Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o. onder meer in verband met het voorzien in de mogelijkheid van het afleggen van het centraal examen in het voorlaatste leerjaar, artikel 52a, Staatsblad 94, 2007.

Vooropleidingseisen

Zie Doorstroomrechten

Vouchers CKV(1)/KCV

Als tegemoetkoming in de kosten die gemaakt worden voor de vakken CKV(1) en KCV ontvangen de scholen sinds de invoering van de Tweede Fase voor iedere leerling in 4havo en 4 of 5vwo zogenaamde ‘cultuurvouchers’. Deze vouchers worden op aanvraag verstrekt. De aanvraag voor havo/vwo moet worden ingediend voor 6 oktober bij het Cjp-bureau. Het Cjp verstrekt de vouchers en de passen vervolgens voor 1 november daaropvolgend.

Als peildatum geldt 1 oktober van het voorafgaande schooljaar. De bonnen kunnen in combinatie met een speciale cjp/ckv-pas worden besteed aan buitenschoolse culturele evenementen (voorstellingen, tentoonstellingen, concerten enz.). Daarnaast geeft de cjp/ckv-pas recht op de normale cjp-kortingen. De vouchers (en de bijbehorende cjp/ckv-pas) zijn geldig van november tot november, zodat ze in twee schooljaren besteed kunnen worden.

In mei 2002 is een regeling gepubliceerd die betrekking heeft op het gehele voortgezet onderwijs, de ‘Regeling cultuurvouchers voortgezet onderwijs 2002’. De waarde van de vouchers is € 22,50 (zomer 2006). Per school worden tevens vier ckv-docentenpassen plus per pas voor € 22,50 aan vouchers verstrekt. De regeling heeft in principe een onbeperkte looptijd onder voorbehoud van goedkeuring van de begrotingswetgever. In het schooljaar 2006-2007 is aangekondigd dat de Vouchers op termijn vervangen zullen

worden door een pas: de Cultuurpas. Bij het ter perse gaan van deze publicatie was nog niet bekend met ingang van welk schooljaar dit geregeld zal zijn.

Bron:

- Regeling cultuurvouchers voortgezet onderwijs 2002, VO/TAB-2002/17641 van 7 mei 2002, Gele Katern 12 (22 mei 2002), pagina 52-55.

Vrij deel

De Tweede Fase havo/vwo kent een structuur met een gemeenschappelijk deel, een profieldeel en een vrij deel. Dat geldt zowel voor de Tweede Fase Oude Regeling als voor de Vernieuwde Tweede Fase. Het vrije deel bestaat uit twee componenten: een deel dat met examenvakken gevuld moet worden en een deel waarover de school geheel zelf beslist. Aan welke regels het vrije deel is gebonden, is vastgelegd in het Inrichtingsbesluit artikel 26b lid 7 (vwo), artikel 26c lid 7 (voor havo Oude Regeling), artikel 26c lid 6 (voor havo Vernieuwde Tweede Fase) en artikel 26d.

In lid 1c van de artikelen 11, 12 en 13 van het Eindexamenbesluit is vastgelegd welk deel van het vrije deel onderdeel uitmaakt van het eindexamen. Dit wordt ook wel aangeduid met het ‘verplichte deel van het vrije deel’ of het ‘met examenvakken te vullen deel van het vrije deel’. In eerste instantie was dit voor havo 320 uur en voor vwo 480 uur. Via twee ronden verlichtingsmaatregelen is deze verplichting verlaagd – zowel voor havo als atheneum – naar 120 uur. Voor het gymnasium naar 480 uur.

In de praktijk van de Tweede Fase Oude Regeling zullen de meeste leerlingen die één of meer deelvakken in het profieldeel hebben vervangen door het gehele vak, geen vak in het vrije deel hebben staan. Dit is toegestaan, er is immers elders voldaan aan de eis een bepaalde hoeveelheid programma in het pakket te hebben (Eindexamenbesluit artikel 11 lid 2, 12 lid 3 en 13 lid 2).

Andersom is ook mogelijk: door bepaalde keuzes in het overgangsprofiel Cultuur en maatschappij is het mogelijk dat een leerling minder dan 1160 (havo) of 1840 (vwo) uur in het profieldeel heeft staan. Het ontbrekende aantal uren moet worden aangevuld via het vrije deel (Artikel IV Overgangsbepaling inrichting vwo, lid 4, Artikel VII Overgangsbepaling inrichting havo lid 4). Het totaal aantal uren dat aan examenvakken besteed moet worden

is op de havo minimaal 2760 (1480 plus 1160 plus 120) en op het vwo minimaal 3920 (1960 plus 1840 plus 120).

Voor de Vernieuwde Tweede Fase staat in het Examenbesluit in lid 1c van de artikelen 11, 12 en 13 dat op het vwo (gymnasium en atheneum) in het vrije deel minimaal één vak met een normatieve studielast van tenminste 440 uur verplicht deel uitmaakt van het pakket en op de havo minimaal één vak met een omvang van tenminste 320 uur.

De rest van het vrije deel wordt wel aangeduid als ‘het geheel vrije deel’ of het ‘school-eigen vrije deel’. Met de inrichting van dit deel van het programma bemoeit de wetgever zich in het geheel niet: scholen kunnen daar zelf hun eisen aan stellen. Het wel of niet voldoen aan die eisen heeft echter geen invloed op de slaag/zakbeslissing. Wel kan de school deze onderdelen meewegen in haar beslissing om een leerling over te laten gaan of te laten doubleren.

Ter illustratie: de school die het onderdeel ‘Maatschappelijke stage’ in het vrije deel opneemt, kan zelf eisen formuleren waaraan leerlingen moeten voldoen. Het niet voldoen van een leerling aan deze eisen kan echter niet leiden tot het niet laten deelnemen van deze leerling aan het centraal examen of het laten zakken van deze leerling voor het examen. Wel kan de school eigen interne maatregelen nemen, zoals de leerling uren laten inhalen of de toegang tot een volgend leerjaar ontzeggen.

In de Tweede Fase Oude Regeling moesten schooleigen vakken of andere programma-onderdelen een omvang van 40 uur of een veelvoud daarvan hebben. Deze bepaling had al geen functie meer door de Verlichtingsmaatregelen (dat de invulling van het school-eigen vrije deel in feite geheel aan de school overlaat) en is voor de Vernieuwde Tweede Fase dan ook daadwerkelijk vervallen (lid 1 van artikel 26d van het Inrichtingsbesluit is geschrapt).

Met de Vernieuwde Tweede Fase komt er voor de bijzondere scholen de mogelijkheid om godsdienst of levensbeschouwelijke vorming deel te laten uitmaken van het examenpakket. Zie daarvoor artikel 49, lid 6d van het Eindexamenbesluit. Wat in dit artikel bedoeld wordt is dat het ‘kleine’ vak godsdienst dat de school aanbiedt in het geheel vrije deel becijferd mag worden. Het kan vervolgens deel uitmaken van het combinatiecijfer (zie ook Combinatiecijfer). Godsdienst kan ook een examenvak zijn dat in het met examenvakken te vullen deel van het vrije deel zijn plek krijgt. Dan gaat het echter om een vak met een omvang van minimaal 320 uur op de havo en 440 uur op het vwo waarvoor de minister

goedkeuring heeft verleend op grond van lid 1c van de artikelen 11 (voor atheneum), 12 (voor gymnasium) en 13 (voor havo) van het Eindexamenbesluit. Het betreft dan een ‘schooleigen vak’ dat in de plaats komt van een vak met een landelijk examenprogramma.

Uiteraard is het ook mogelijk dat een leerling extra examenvakken kiest (dus één of meer vakken kiest waarvoor een landelijk examenprogramma is vastgesteld). Dit geeft de leerling o.a. de mogelijkheid om op een later moment te beslissen in welke vakken werkelijk examens worden gedaan en welke vakken mee gaan tellen voor de slaag/zakbeslissing. Indien de leerling een extra vak afsluit (en dus ook deelneemt aan het centraal examen als er voor het betreffende vak een centraal examen geldt), wordt het behaalde cijfer op de cijferlijst vermeld, tenzij de leerling daartegen bedenkingen heeft geuit. Dit is vastgelegd in het Eindexamenbesluit, artikel 52, lid 3. Er hoeft pas na het bekend worden van de eindcijfers beslist te worden welk vak in het vrije deel meetelt voor de slaag/zakbepaling. In artikel 48, lid 3 van het Eindexamenbesluit is bepaald dat altijd de voor de kandidaat meest gunstige oplossing wordt gekozen.

Extra examenvakken maken in feite onderdeel uit van het geheel vrije deel.

Zie ook Combinatiecijfer

Zie ook ANW op de havo

Zie ook Godsdienst/Levensbeschouwelijke vorming

Bronnen:

- Regeling aanpassing examens profielen vwo/havo, 7 december 1998, VO/BOB-98/52287, Gele Katern 30b, 16 december 1998.
- Wijziging inrichtingsbesluit en examenbesluit havo/vwo, PMVO, november 1997, ISBN 90-74723-29-1 (Inclusief Overgangsbepalingen).
- Tijdelijke maatregelen profielen vwo/havo, 17 maart 2000, VO/BOB-2000/10.201, Gele Katern 9 (29 maart 2000), pagina 25.
- Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o., uitgave van de VMBO-projectorganisatie en het Tweede Fase Adviespunt, december 2000, Examenbesluit lid 1c van de artikelen 11, 12 en 13, pagina 31, 34 en 36; artikel 52 lid 3, pagina 72.
- Regelgeving voor de Vernieuwde Tweede Fase, uitgave van het Tweede Fase Adviespunt, maart 2007, Inrichtingsbesluit artikel 26d lid 1, pagina 50; Eindexamenbesluit lid 1c van de artikelen 11, 12 en 13, pagina 59, 61 en 63; Eindexamenbesluit artikel 49 lid 6d, pagina 68.

Vrijstellingen

In artikel 26e van het Inrichtingsbesluit wordt een aantal vrijstellingen/ontheffingen geregeld. Die vrijstellings- en ontheffingsmogelijkheden zijn voor de leerlingen die vanaf 2007 in de 4e klas havo of vwo starten (Vernieuwde Tweede Fase) enigszins anders dan voor eerdere Tweede Fase-leerlingen (Oude Regeling).

Sowieso wordt in het Inrichtings- en Eindexamenbesluit voor de Vernieuwde Tweede Fase een scherper onderscheid gemaakt tussen een ontheffing en een vrijstelling. Voor een categorie van gevallen wordt de term 'vrijstelling' gebruikt (bijvoorbeeld vrijstellingen voor vakken bij overstap van havo naar vwo) en voor een individueel geval de term 'ontheffing' (bijvoorbeeld ontheffing voor de tweede moderne vreemde taal, ontheffing voor lichamelijke opvoeding).

Voor de groepen leerlingen die vallen onder de Tweede Fase Oude Regeling geldt het volgende:

- De school kan leerlingen ontheffing verlenen ('vrijstelling' in de termen van de besluiten 'Oude Regeling') van het volgen van onderwijs in LO1. Voor de uren die hierdoor voor de leerling vrijkomen hoeft geen vervangend onderwijs te worden gevolgd.
- Leerlingen die van havo doorstromen naar atheneum zijn vrijgesteld van de volgende vakken uit het gemeenschappelijk deel: CKV1, geschiedenis, maatschappijleer en ANW. De doorstromer naar het gymnasium krijgt dezelfde vrijstellingen, maar moet wel KCV in het pakket opnemen.
- De school kan leerlingen ontheffing verlenen ('vrijstellen' in de termen van de besluiten 'Oude Regeling') van de deeltalen Frans en/of Duits in het gemeenschappelijk deel als ze in de eerste drie jaar vrijgesteld waren van die talen, omdat ze voor het eerst op een havo of vwo school zijn geplaatst in een hoger leerjaar dan het derde en voordien in het buitenland onderwijs hebben gevolgd en geen of te weinig onderwijs in Frans en/of Duits hebben gehad óf omdat ze van havo naar vwo doorstromen en op de havo vrijgesteld waren van Frans1 en/of Duits1 (artikel 26e lid 3 en 4 van het Inrichtingsbesluit respectievelijk artikel 11 lid 6, 12 lid 7 en 13 lid 5 van het Eindexamenbesluit). Deze ontheffing ('vrijstelling') kan in bijzondere gevallen ook verleend worden aan leerlingen die niet voldoen aan de genoemde criteria. Tot de zomer van 2003 was daarvoor toestemming van de inspectie nodig en die toestemming werd niet licht verleend. Echter, op 2 juli 2003 heeft de inspectie in een brief aan

de scholen gemeld dat scholen voor deze vrijstelling geen toestemming meer hoeven te vragen en dat ook hun meldingsplicht vervalt.

Het Inrichtingsbesluit dat vrijstellingen en ontheffingen voor de Vernieuwde Tweede Fase regelt, maakt zoals eerder gezegd onderscheid tussen 'ontheffingen' en 'vrijstellingen'. De term vrijstelling wordt gebruikt voor een categorie van leerlingen, met name toegepast als iets niet hoeft, omdat al (ongeveer) door de leerling aan de verplichtingen is voldaan. Vrijstellingen zijn door de wetgever bepaald: de school mag niet zelf beslissen wel of geen vrijstelling te verlenen.

De term 'ontheffing' wordt gebruikt voor individuele gevallen, met name als er sprake van is dat een leerling iets niet hoeft te doen op grond van 'belemmeringen'. Ontheffing kán door de school worden verleend, op individuele basis, overigens wel binnen de door de regelgeving bepaalde kaders. Voor alle categorieën die in aanmerking kunnen komen voor een ontheffing geldt nadrukkelijk dat de school bepaalt of en aan wie ontheffing wordt gegeven; het is dus geen recht waarop de leerling aanspraak kan maken.

Artikel 26e van het Inrichtingsbesluit (met regelgeving over vrijstellingen/ontheffingen) luidt voor de leerlingen die vallen onder de Vernieuwde Tweede Fase op een aantal punten anders dan voor hen die vallen onder de Tweede Fase Oude Regeling. Een vergelijking:

- De ontheffing voor LO op grond van de lichamelijke gesteldheid van de leerling luidt niet anders dan voor eerdere cohorten.
- Leerlingen die van havo doorstromen naar atheneum krijgen ook in de Vernieuwde Tweede Fase vrijstellingen. Ze zijn vrijgesteld van de volgende vakken uit het gemeenschappelijk deel: CKV, maatschappijleer en ANW. De doorstromer naar het gymnasium krijgt dezelfde vrijstellingen, maar moet wel KCV in het pakket opnemen.
- Leerlingen die van havo doorstromen naar atheneum en op de havo één of meer vakken op vwo-niveau hebben afgesloten krijgen voor dat vak of die vakken een vrijstelling op het vwo.
- Het bevoegd gezag krijgt de ruimte om een leerling op het atheneum ontheffing te verlenen voor het volgen van onderwijs in de tweede moderne (vreemde) taal in de volgende gevallen:
 - de leerling heeft een stoornis die specifiek betrekking heeft op taal of een zintuiglijke stoornis die effect heeft op taal;
 - de leerling heeft een andere moedertaal dan de Nederlandse taal of de Friese taal;
 - de leerling volgt onderwijs in het profiel Natuur en techniek of het profiel Natuur en

gezondheid en het onderwijs in de taal verhindert naar verwachting een succesvolle afronding van de opleiding.

De voorwaarden lijken nogal wat ruimte te laten voor eigen interpretatie. Reden voor het Tweede Fase Adviespunt om het thema te behandelen in zijn ‘Dilemmareeks’ (zie www.tweedefase-loket.nl » files downloaden » Dilemma: Ontheffing voor de 2e moderne (vreemde) taal).

Voor leerlingen in het vavo gelden vrijstellingen voor CKV1 en LO1 en voor de cohorten die vallen onder de Vernieuwde Tweede Fase dus voor CKV en LO. Dit is geregeld in het Eindexamenbesluit artikel 11 (atheneum), artikel 12 (gymnasium) en artikel 13 (havo).

Leerlingen die van een dagschool zonder diploma overstappen naar een school voor volwasseneneducatie (vavo), krijgen op grond van hun cijferlijst vrijstelling voor de vakken die met een voldoende zijn afgesloten en kunnen eventueel vrijstelling krijgen voor vakken die met een onvoldoende (een 4 of een 5) zijn afgesloten. Het is immers ook op het vavo niet nodig om voor alle vakken een voldoende te halen; de slaag/zakregeling van het reguliere onderwijs voor havo/vwo geldt ook voor het vavo.

Scholen voor voortgezet onderwijs geven hun gezakte leerlingen een cijferlijst mee. Deze cijferlijst geeft bij overstap naar een vavo of bij het staatsexamen dezelfde rechten als in het verleden de certificaten gaven. Een en ander is geregeld in artikel 9 van het Eindexamenbesluit. Op grond van dit artikel geven ook certificaten van voor de invoering van de Tweede Fase vrijstelling voor de overeenkomstige vakken in de Tweede Fase. Welke vakken ‘overeenkomstig’ zijn, is vastgelegd in een ministeriële regeling van december 2000. Die ministeriële regeling was er bij het ter perse gaan van deze uitgave nog niet voor de vakken in de Vernieuwde Tweede Fase. De ‘houdbaarheidsdatum’ voor de bedoelde certificaten is 10 jaar.

Naast bovengenoemde vrijstellingen binnen het vavo (vrijstellingen van rechtswege) zijn er binnen het vavo ook nog vrijstellingen op verzoek mogelijk (artikel 10 van het Eindexamenbesluit). Dit is mogelijk indien een kandidaat “(...) op grond van eerder gevolgd onderwijs aantoonbaar in het bezit is van voldoende kennis en vaardigheden ter zake van het desbetreffende vak.” Wel moet dan een bewijsstuk worden geleverd.

Er bestaat ook een ‘beschikking’ waardoor voor bepaalde leerlingen bijzondere vrijstellingen mogelijk zijn. Deze beschikking heeft betrekking op leerlingen uit topsportprojecten op LOOT-scholen, op leerlingen die na het voortgezet onderwijs in het kunstonderwijs

terecht komen etc. De vrijstellingen zijn gebonden aan de school voor vo: als de leerling het ingezette traject op die school verlaat en de opleiding vervolgt aan een andere school voor voortgezet onderwijs, vervallen de vrijstellingen.

Zie ook Certificaten

Zie ook Dyslexie

Zie ook Ontheffing

Bronnen:

- Inrichtingsbesluit W.V.O., uitgave van het PMVO, december 1999, artikel 26e, pagina 55-56.
- Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o., uitgave van de VMBO-projectorganisatie en het Tweede Fase Adviespunt, december 2000, artikel 9, 10 en 11, pagina 28-32 en artikel 13, pagina 36-37.
- Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o., uitgave van de VMBO-projectorganisatie en het Tweede Fase Adviespunt, december 2000, artikel VIII Overgangsbepaling eindexamens, pagina 91-93.
- Vrijstellingsregeling examen oud vwo/havo naar nieuw, VO/BOB/00/48114 van 24 november 2000, Gele Katern 30 (13 december 2000), pagina 34-37.
- Brief van inspectie van het onderwijs aan bevoegde gezagen van de scholen voor voortgezet onderwijs met havo/vwo afdeling, kenmerk UTR03.25723, 2 juli 2003. Downloadbaar vanaf: www.tweedefase-loket.nl/downloaden.
- Regelgeving voor de Vernieuwde Tweede Fase, uitgave van het Tweede Fase Adviespunt, maart 2007, Inrichtingsbesluit, toelichting algemeen, pagina 39.

VWO-vakken op het havo

In de Tweede Fase Oude Regeling kan – als de school dat mogelijk maakt – een havo-leerling in het (met examenvakken te vullen deel van het) vrije deel van zijn of haar pakket (deel)vakken op vwo-niveau kiezen. Althans, voorzover die niet geheel of gedeeltelijk inhoudelijk overeenkomen met een van de andere (deel)vakken in het profiel van de leerling (bij voorbeeld het vwo-vak scheikunde kiezen terwijl het havo-vak scheikunde ook al in het pakket aanwezig is, is niet toegestaan).

In de Vernieuwde Tweede Fase is de mogelijkheid voor havo-leerlingen om vwo-vakken te volgen en daar examens in af te leggen verruimd. De school mag de havo-leerling voor elk van de vakken uit zijn of haar pakket de gelegenheid bieden om het vak te vervangen door het overeenkomstige vwo-vak. Ze mag een dergelijke vervanging echter niet verplichten. De havo-leerling die in de gelegenheid gesteld wordt het overeenkomstige vwo-vak te volgen, volgt het vwo-examenprogramma, legt examens af volgens de vwo-eisen en wordt op een vwo-niveau beoordeeld. Er kan niet achteraf worden 'omgerekend' naar een havo-cijfer. Ook is het niet mogelijk om zowel op havo- als op vwo-niveau examens te doen, bij voorbeeld in verband met twijfel over de slaagkans op vwo-niveau. Er moet worden gekozen. Wel kunnen 'veiligheidskleppen' worden ingebouwd door een havo-leerling die een vak op vwo-niveau wil doen, ook alle havo-schoolexamens te laten doen. Dan kan vlak voor het centraal examen definitief worden besloten op welk niveau het examen wordt afgelegd.

De leerling die als havo-leerling examens heeft afgelegd in één of meer vakken op vwo-niveau krijgt als hij of zij slaagt te allen tijde een havo-diploma. Havo-leerlingen die overstappen naar het vwo en in één of meer vakken examens op vwo-niveau hebben afgelegd, hebben vrijstellingen in deze vakken. Het cijfer nemen zij mee naar de eindlijst vwo. Overigens worden deze overstappers sowieso vrijgesteld van het onderwijs en het examen in de volgende vakken uit het gemeenschappelijk deel: ANW, maatschappijleer en CKV.

Nota bene: klassieke culturele vorming (KCV) wordt als overeenkomstig vwo-vak voor culturele en kunstzinnige vorming (CKV) beschouwd. Op de havo kan derhalve – als de school dat mogelijk maakt – ook KCV in plaats van CKV worden gekozen. KCV en CKV kunnen echter niet beide deel uitmaken van het eindexamen van een havo-leerling.

Zie ook Overstappen

Bronnen:

- Inrichtingsbesluit W.V.O., uitgave van het PMVO, december 1999, artikel 26c lid 7f, pagina 51.
- Regelgeving voor de Vernieuwde Tweede Fase, uitgave van het Tweede Fase Adviespunt, maart 2007, Inrichtingsbesluit artikel 26e lid 3, pagina 51, Eindexamenbesluit lid 5 van de artikelen 11 en 12, pagina 60 en 62.

Wiskunde

In de Vernieuwde Tweede Fase zijn er op de havo drie (A, B en D) en op het vwo vier wiskundeprogramma's (A, B, C en D). Rekenvaardigheden en algebraïsche vaardigheden hebben een plek in de nieuwe wiskundeprogramma's gekregen.

De school moet de wiskunde aanbieden die bij het profiel hoort: ze biedt dus in ieder geval wiskunde A aan als onderdeel van de profielen Economie en maatschappij en Natuur en gezondheid (zowel op de havo als op het vwo) en wiskunde C als onderdeel van het profiel Cultuur en maatschappij (op het vwo).

De school kan de leerling aanbieden wiskunde A te vervangen door wiskunde B. De school mag leerlingen in de profielen NG en EM echter niet verplichten wiskunde B te volgen. Wellicht wil een school aan de leerling die natuurkunde in het pakket kiest, de eis stellen

wiskunde B te doen (in plaats van A). Zo'n eis kan de school stellen. Ongeacht het profiel van de leerling is de omvang van wiskunde B altijd 360 op havo en 600 op vwo.

De school kan de vwo-leerling in het profiel CM aanbieden Wiskunde C te vervangen door wiskunde A of B.

Wiskunde D tenslotte mag door de leerling alleen gevolgd worden als deze ook wiskunde B in het profiel heeft opgenomen. Andere combinaties van wiskundeprogramma's zijn niet toegestaan: dus A, B en C mogen niet gecombineerd worden.

Bronnen:

- Regelgeving voor de Vernieuwde Tweede Fase, uitgave van het Tweede Fase Adviespunt, maart 2007, Inrichtingsbesluit artikel 26b lid 7a 1°, pagina 43 en 26c lid 6a 1°, pagina 48.
- Begeleidende brief bij conceptwijziging Inrichtingsbesluit W.V.O., OCW, april 2006.

Zakken en niet alles overdoen

Zie Slaag/zakregeling

Zak/slaagregeling

Zie Slaag/zakregeling

Zittenblijven

Zie Bevorderingsregeling

- A Schema's studielast Tweede Fase Oude Regeling
- B Schema's studielast Vernieuwde Tweede Fase
- C Studielast Tweede Fase Oude Regeling en Vernieuwde Tweede Fase en wel/geen centraal examen
- D Wegingsvoorschriften Tweede Fase Oude Regeling
- E Cijfermatige gegevens Tweede Fase
- F Internetadressen
- G Vindplaats digitale adressen

A Schema's studielast Tweede Fase Oude Regeling

Havo

GEMEENSCHAPPELIJK DEEL	STUDIELAST
Nederlands	400
Engels	360
2e moderne vreemde taal ^a	160
Algemene natuurwetenschappen	160
Maatschappijleer	160
Culturele en kunstzinnige vorming ¹	120
Lichamelijke opvoeding ¹	120
Totaal	1480 uur

a in het havo is het mogelijk voor deelvak¹ van de tweede moderne vreemde taal te kiezen uit: Frans, Duits, Spaans, Russisch, Italiaans, Arabisch, Turks en Fries; de school bepaalt of er keuzemogelijkheden worden geboden, en zo ja welk keuzeaanbod wordt gedaan

Cultuur en maatschappij

Bij de invoering van de Tweede Fase is om een aantal redenen besloten scholen tot een nader te bepalen tijdstip de keuze te laten uit twee varianten voor het profiel Cultuur en maatschappij. In de ene variant kiest de school voor invoering van CKV2,3 en daarmee voor een profielinvulling zonder keuzemogelijkheden, in de andere variant kiest de school voor (voorlopige) handhaving van de kunstvakken oude stijl of voor het (nog) niet aanbieden van een kunstvak binnen CM. Deze laatste variant – ook wel het ‘overgangsprofiel’ genoemd – geeft de leerling keuzemogelijkheden, maar wel binnen het aanbod van de school. Die kan één of meer vakken verplicht stellen of de keuze geheel en al overlaten aan haar leerlingen.

Vanaf 2003 mogen ook de scholen die CKV2,3 aanbieden de leerlingen in CM keuzemogelijkheden bieden.

Hierna is zowel de invulling met keuzemogelijkheden weergegeven (overgangsprofiel) als de invulling van het ‘definitieve’ profiel met CKV2,3.

CULTUUR EN MAATSCHAPPIJ ZONDER CKV2,3: OVERGANGSPROFIEL	STUDIELAST
Taal ^a	200 (of 360)
Geschiedenis	240
Wiskunde A1 ^b	160
Economie ^{1 c}	200
Eén vak te kiezen uit: - taal (200/360) ^a - filosofie (360) - maatschappijleer (200) - aardrijkskunde (200) - muziek/tekenen/handenarbeid/textiele werkvormen (360) - CKV2,3 (beeldend, muziek, dans, drama) (360)	200 of 360
Totaal	1000 (tot 1320) uur^d

CULTUUR EN MAATSCHAPPIJ MET CKV2,3: DEFINITIEF PROFIEL	STUDIELAST
Taal ^a	200 (of 360)
Geschiedenis	240
Wiskunde A1 ^b	160
Economie ^{1 c}	200
Culturele en kunstzinnige vorming ^{2,3}	360
Totaal	1160 (tot 1320) uur

a bij een invulling van de ‘taal’ is het mogelijk te kiezen uit:

- deelvak² van een moderne vreemde taal (kan alleen als het bijbehorende deelvak¹ in het gemeenschappelijk deel gekozen is): 200 uur
- een gehele taal: 360 uur

b wiskunde A1 mag vervangen worden door wiskunde A1,2 (280), B1 (320) of B1,2 (440)

c economie¹ mag vervangen worden door economie^{1,2} (440)

d indien het profieldeel een studielast heeft van minder dan 1160 uur, moet dit ‘tekort’ worden aangevuld met examenvakken in het vrije deel

ECONOMIE EN MAATSCHAPPIJ	STUDIELAST
Economie ^{1,2}	440
Wiskunde A _{1,2} ^a	280
Aardrijkskunde	200
Geschiedenis	240
Totaal	1160 uur

a wiskunde A_{1,2} mag vervangen worden door wiskunde B₁ (320) of B_{1,2} (440)

NATUUR EN GEZONDHEID	STUDIELAST
Biologie	320
Natuurkunde ₁ ^a	240
Scheikunde	280
Wiskunde B ₁ ^b	320
Totaal	1160 uur

a natuurkunde₁ mag vervangen worden door het volledige vak natuurkunde_{1,2} (440)

b wiskunde B₁ mag vervangen worden door wiskunde B_{1,2} (440)

NATUUR EN TECHNIEK	STUDIELAST
Natuurkunde _{1,2}	440
Scheikunde	280
Wiskunde B _{1,2}	440
Totaal	1160 uur

Vwo

GEMEENSCHAPPELIJK DEEL	STUDIELAST
Nederlands	480
Engels	400
Duits ₁	160
Frans ₁	160
Algemene natuurwetenschappen	200
Geschiedenis	80
Maatschappijleer	120
Culturele en kunstzinnige vorming ₁ ^a	200
Lichamelijke opvoeding ₁	160
Totaal	1960 uur

a voor gymnasiasten wordt culturele en kunstzinnige vorming₁ (CKV₁) vervangen door het vak klassieke en culturele vorming (KCV), een vak met dezelfde omvang van 200 uur

Cultuur en maatschappij

Bij de invoering van de Tweede Fase is om een aantal redenen besloten scholen tot een nader te bepalen tijdstip de keuze te laten uit twee varianten voor het profiel Cultuur en maatschappij. In de ene variant kiest de school voor invoering van CKV_{2,3} en daarmee voor een profielinvulling zonder keuzemogelijkheden, in de andere variant kiest de school voor (voorlopige) handhaving van de kunstvakken oude stijl of voor het (nog) niet aanbieden van een kunstvak binnen CM. Deze laatste variant – ook wel het ‘overgangsprofiel’ genoemd – geeft de leerling keuzemogelijkheden, maar wel binnen het aanbod van de school. Die kan één of meer vakken verplicht stellen of de keuze geheel en al overlaten aan haar leerlingen.

Vanaf 2003 mogen ook de scholen die CKV_{2,3} aanbieden de leerlingen in CM keuzemogelijkheden bieden.

Hierna is zowel de invulling met keuzemogelijkheden weergegeven (overgangsprofiel) als de invulling van het ‘definitieve’ profiel met CKV_{2,3}.

CULTUUR EN MAATSCHAPPIJ ZONDER CKV2,3: OVERGANGSPROFIEL	STUDIELAST
Taal ^a	320 (of 480)
Geschiedenis	360
Wiskunde A1 ^b	360
Twee vakken te kiezen uit: - taal ^a (320 ... 480) - filosofie (320) - maatschappijleer (360) - aardrijkskunde (360) - muziek/CKV2,3 (muziek) (480) - tekenen/handenaarbeid/textiele werkvormen (480) - CKV2,3 (beeldend) (480) - CKV2,3 (dans) (480) - CKV2,3 (drama) (480)	640 (tot 960)
Totaal	1680 (tot 2160 uur)

CULTUUR EN MAATSCHAPPIJ MET CKV2,3: DEFINITIEF PROFIEL	STUDIELAST
Taal ^a	320 (of 480)
Geschiedenis	360
Culturele en kunstzinnige vorming _{2,3}	480
Wiskunde A1 ^b	360
Taal ^a (320 ... 480) of filosofie (320)	320 (of 480)
Totaal	1840 (tot 2160 uur)

a bij een invulling van de taal is het mogelijk te kiezen uit:

- Frans2, Duits2 (een aanvulling van het gemeenschappelijk deel tot een hele taal): 320 uur
- Spaans, Russisch, Italiaans, Arabisch, Turks: 480 uur
- Fries: 400 uur
- Grieks, Latijn: 480 uur (ook mogelijk voor atheneumleerlingen)

b wiskunde A1 mag vervangen worden door wiskunde A1,2 (600), B1 (600) of B1,2 (760)

ECONOMIE EN MAATSCHAPPIJ	STUDIELAST
Economie _{1,2}	520
Wiskunde A1,2 ^a	600
Aardrijkskunde	360
Geschiedenis	360
Totaal	1840 uur

a wiskunde A1,2 mag vervangen worden door wiskunde B1 (600) of B1,2 (760)

NATUUR EN GEZONDHEID	STUDIELAST
Biologie _{1,2}	480
Natuurkunde ₁ ^a	360
Scheikunde ₁ ^b	400
Wiskunde B1 ^c	600
Totaal	1840 uur

a natuurkunde₁ mag vervangen worden door natuurkunde_{1,2} (560)

b scheikunde₁ mag vervangen worden door scheikunde_{1,2} (520)

c wiskunde B1 mag vervangen worden door wiskunde B1,2 (760)

NATUUR EN TECHNIEK	STUDIELAST
Natuurkunde _{1,2}	560
Scheikunde _{1,2}	520
Wiskunde B1,2	760
Totaal	1840 uur

Het vrije deel

Eigenlijk bestaat het vrije deel uit twee onderdelen:

- Verplicht vrije deel/met examenvakken te vullen deel van het vrije deel: dit gedeelte dient gevuld te worden met vakken met een landelijk examenprogramma (een volledige lijst volgt hierna). Havo-leerlingen kunnen in het vrije deel ook een (deel)vak kiezen op vwo-niveau, voorzover dat inhoudelijk niet overeenkomt met een van de andere (deel)vakken die het profiel omvat; een voorbeeld is klassieke en culturele vorming (KCV). Na alle verlichtingsmaatregelen is het verplichte vrije deel voor het havo en atheneum 120 uur en voor het gymnasium 480 uur. De meeste leerlingen gaan, doordat ze een heel vak kiezen in het verplichte vrije deel, over de minimumverplichting heen. Dat geldt zeker voor het havo en atheneum.
- Geheel vrije deel: dit gedeelte kan gevuld worden met een programma waarmee de school zich wil profileren (bijvoorbeeld godsdienst of oriëntatie op studie en beroep), met activiteiten die los staan van de vakken, zoals bijvoorbeeld een stage of het lidmaatschap van de medezeggenschapsraad en met extra examenvakken.

De omvang van het vrije deel:

	VERPLICHT VRIJE DEEL	GEHEEL VRIJE DEEL	TOTALE OMVANG VRIJE DEEL
Havo	120	440	560
Atheneum	120	880	1000
Gymnasium ^a	480	520	1000

a Om een gymnasiast te zijn dient de leerling aan een aantal voorwaarden te voldoen:

- hij of zij moet beide klassieke talen in de onderbouw gevolgd hebben;
- minimaal één van deze talen in de bovenbouw volgen;
- ter vervanging van CKV1 KCV in het gemeenschappelijk deel volgen;
- en tenslotte een verplicht vrij deel ter grootte van minimaal 480 uur ingevuld hebben.

De school mag de leerling die aan bovenstaande voorwaarden voldoet en geslaagd is, een gymnasium-diploma uitreiken. Daartoe moet de school wel gemachtigd zijn (een zelfstandig gymnasium zijn of toestemming voor een gymnasiale afdeling hebben).

Nb. Een atheneumleerling die één van de klassieke talen volgt, is ook verplicht klassieke en culturele vorming (KCV) te volgen. Hij/zij mag CKV1 inruilen voor KCV.

VAKKEN DIE IN HET VRIJE DEEL GEKOZEN KUNNEN WORDEN	HAVO	VWO
Moderne vreemde taal1	160	-
Moderne vreemde taal2 (alleen mogelijk in combinatie met deelvak1 in het gemeenschappelijk deel)	200	320
Moderne vreemde taal1,2	360	480
Moderne vreemde taal als startersvak	360	480
Fries	360	400
Latijn		480
Grieks		480
Economie1	200	280
Economie1,2	440	520
Management en organisatie	280	360
Aardrijkskunde	200	360
Geschiedenis	240	360
Maatschappijleer	200	360
Wiskunde A1 ^a	160	360
Wiskunde A1,2 ^a	280	600
Wiskunde B1 ^a	320	600
Wiskunde B1,2 ^a	440	760
Natuurkunde1	240	360
Natuurkunde1,2	440	560
Scheikunde	280	
Scheikunde1		400
Scheikunde1,2		520
Biologie	320	
Biologie1		160
Biologie1,2		480
Culturele en kunstzinnige vorming1	-	200
Culturele en kunstzinnige vorming2	120	200
Culturele en kunstzinnige vorming3 (beeldende vormgeving/muziek/drama/dans)	240	280
Klassieke culturele vorming		200
Filosofie	360	320
Lichamelijke opvoeding2	240	280
Informatica	240	280

a wiskunde A en B mogen met elkaar gecombineerd worden, maar op de havo wordt dan de normatieve studielast van het in het vrije deel gekozen (deel)vak verminderd met 160 uur en op het vwo met 280 uur

B Schema's studielast Vernieuwde Tweede Fase

VERNIEUWDE TWEEDE FASE HAVO								
	NT		NG		EM		CM	
Gemeenschap- pelijk deel Havo	Nederlands	400	Nederlands	400	Nederlands	400	Nederlands	400
	Engels	360	Engels	360	Engels	360	Engels	360
	Maatschappijleer	120	Maatschappijleer	120	Maatschappijleer	120	Maatschappijleer	120
	Lich. opvoeding	120	Lich. opvoeding	120	Lich. opvoeding	120	Lich. opvoeding	120
	CKV	120	CKV	120	CKV	120	CKV	120
	Profielvakken verplicht	Wiskunde B	360	Wiskunde A ¹	320	Wiskunde A ¹	320	Geschiedenis
	Natuurkunde	400	Biologie	400	Economie	400	Mod. vreemde taal	400
	Scheikunde	320	Scheikunde	320	Geschiedenis	320		
Profielkeuzevak :							Aardrijkskunde	320 maatsch.
NT 1 uit 4;							Maatschappijwet.	320 maatsch.
NG 1 uit 3;	NLT	320			M&O	320	Economie	400 maatsch.
EM 1 uit 4;	Wiskunde D	320	NLT	320	Aardrijkskunde	320	Kunstvak	320 cultuur
CM 1 maatsch. + 1 cultuur	Informatica	320	Aardrijkskunde	320	Maatschappijwet.	320	Filosofie	320 cultuur
	Biologie	400	Natuurkunde	400	Mod. vreemde taal	400	Mod. vreemde taal	400 cultuur
Profielwerkstuk	Profielwerkstuk	80	Profielwerkstuk	80	Profielwerkstuk	80	Profielwerkstuk	80
Het vrije deel	Keuze-examenvak	320	Keuze-examenvak	320	Keuze-examenvak	320	Keuze-examenvak	320
	Geheel vrij deel	280	Geheel vrij deel	320	Geheel vrij deel	320	Geheel vrij deel	320
	Totaal	3200	Totaal	3200	Totaal	3200	Totaal	3200

1 wiskunde A mag als de school dat toestaat door de leerling vervangen worden door wiskunde B met de bijbehorende studielast van 360 slv

VERNIEUWDE TWEEDE FASE VWO								
	NT		NG		EM		CM	
Gemeenschap- pelijk deel Atheneum	Nederlands	480	Nederlands	480	Nederlands	480	Nederlands	480
	Engels	400	Engels	400	Engels	400	Engels	400
	2e Mod. vr. taal	480	2e Mod. vr. taal	480	2e Mod. vr. taal	480	2e Mod. vr. taal	480
	Maatschappijleer	120	Maatschappijleer	120	Maatschappijleer	120	Maatschappijleer	120
	Lich. opvoeding	160	Lich. opvoeding	160	Lich. opvoeding	160	Lich. opvoeding	160
	CKV (of KCV)	160	CKV (of KCV)	160	CKV (of KCV)	160	CKV (of KCV)	160
	ANW	120	ANW	120	ANW	120	ANW	120
Gemeenschap- pelijk deel Gymnasium	Nederlands	480	Nederlands	480	Nederlands	480	Nederlands	480
	Engels	400	Engels	400	Engels	400	Engels	400
	Klassieke taal	600	Klassieke taal	600	Klassieke taal	600	Klassieke taal	600
	Maatschappijleer	120	Maatschappijleer	120	Maatschappijleer	120	Maatschappijleer	120
	Lich. opvoeding	160	Lich. opvoeding	160	Lich. opvoeding	160	Lich. opvoeding	160
	KCV	160	KCV	160	KCV	160	KCV	160
	ANW	120	ANW	120	ANW	120	ANW	120
Profielvakken Verplicht	Wiskunde B	600	Wiskunde A ¹	520	Wiskunde A ¹	520	Wiskunde C ²	480
	Natuurkunde	480	Biologie	480	Geschiedenis	440	Geschiedenis	480
	Scheikunde	440	Scheikunde	440	Economie	480		
Profielkeuzevak:							Aardrijkskunde	440 maatsch.
NT 1 uit 4;							Maatschappijwet.	440 maatsch.
NG 1 uit 3	NLT	440			M&O	440	Economie	480 maatsch.
EM 1 uit 4;	Wiskunde D	440	NLT	440	Aardrijkskunde	440	Kunstvak	480 cultuur
CM 1 maatsch. + 1 cultuur	Informatica	440	Aardrijkskunde	440	Maatschappijwet.	440	Filosofie	480 cultuur
	Biologie	480	Natuurkunde	480	Mod. vreemde taal	480	MVT of KT	480/600 cultuur
Profielwerkstuk	Profielwerkstuk	80	Profielwerkstuk	80	Profielwerkstuk	80	Profielwerkstuk	80
Het vrije deel	Keuze-examenvak	440	Keuze-examenvak	440	Keuze-examenvak	440	Keuze-examenvak	440
	Geheel vrij deel	400	Geheel vrij deel	480	Geheel vrij deel	480	Geheel vrij deel	480
	Totaal	4800	Totaal	4800	Totaal	4800	Totaal	4800

1 wiskunde A mag als de school dat toestaat door de leerling vervangen worden door wiskunde B met de bijbehorende studielast van 600 slv

2 wiskunde C mag als de school dat toestaat door de leerling vervangen worden door wiskunde A of B met de bijbehorende studielast van resp. 500 en 600 slv

C Studielast Tweede Fase Oude Regeling en Vernieuwde Tweede Fase en wel/geen centraal examen

se = schoolexamen

ce = schoolexamen en centraal examen

geen se = alleen centraal examen, geen schoolexamen

VAK	AANTAL SLU HAVO		AANTAL SLU VWO	
	TF Oude Regeling	Vernieuwde TF	TF Oude Regeling	Vernieuwde TF
Aardrijkskunde	200 ce	320 ce	360 ce	440 ce
ANW	160 se	120 se	200 se	120 se
Biologie ¹	-	-	160 se	-
Biologie ^{1,2}	-	-	480 ce	-
Biologie	320 ce	400 ce	-	480 ce
CKV ¹ /CKV	120 se	120 se	200 se	160 se
CKV ²	120 se	-	200 se	-
CKV ³	240 se	-	280 se	-
Duits ¹	160 se	-	160 se	-
Duits ^{1,2}	360 ce	-	480 ce	-
Duits	-	400 ce	-	480 ce
Economie ¹	200 ce	-	280 ce	-
Economie ^{1,2}	440 ce	-	520 ce	-
Economie	-	400 ce	-	480 ce
Engels	360 ce	360 ce	400 ce	400 ce
Filosofie	360 ce	320 ce	320 ce	480 ce
Frans ¹	160 se	-	160 se	-
Frans ^{1,2}	360 ce	-	480 ce	-
Frans	-	400 ce	-	480 ce
Fries ¹	160 ce	-	-	-
Fries ^{1,2}	360 ce	-	-	-
Fries	-	400 ce	480 ce	480 ce
Geschiedenis (gemeenschappelijk deel)	-	-	80 se	-
Geschiedenis	240 ce	320 ce	360 ce	440/480 ce
Grieks	-	-	480 ce	600 ce
Handenarbeid/handvaardigheid	360 ce	320 ce	480 ce	480 ce
Informatica	240 se	320 se	280 se	440 se
KCV	-	-	200 se	160 se

VAK	AANTAL SLU HAVO		AANTAL SLU VWO	
	TF Oude Regeling	Vernieuwde TF	TF Oude Regeling	Vernieuwde TF
Kunst (algemeen)	-	120 geen se	-	200 geen se
Kunst (beeldende vormgeving), Kunst (muziek), Kunst (dans), Kunst (drama)	-	320 ce	-	480 ce
Latijn	-	-	480 ce	600 ce
Lichamelijke opvoeding ¹ /LO	120 se	120 se	160 se	160 se
LO ² /Bewegen, sport en maatschappij	240 se	320 se	280 se	440 se
Maatschappijleer (gemeenschappelijk deel)	160 se	120 se	120 se	120 se
Maatschappijleer/ -wetenschappen	200 ce	320 ce	360 ce	440 ce
Management en organisatie	280 ce	320 ce	360 ce	440 ce
Moderne vreemde talen (Arabisch, Italiaans, Spaans, Russisch en Turks) ¹	160 se	-	-	-
Moderne vreemde talen (Arabisch, Spaans, Russisch en Turks) ^{1,2}	360 ce	-	-	-
Moderne vreemde talen (Italiaans) ^{1,2}	360 se	-	-	-
Moderne vreemde talen (Arabisch, Spaans, Russisch en Turks)	-	400 ce	480 ce	480 ce
Moderne vreemde talen (Italiaans)	-	400 se	480 se	480 se
Moderne vreemde talen (elementair)	360 se	320 se	480 se	480 se
Muziek	360 ce	320 ce	480 ce	480 ce
Natuurkunde ¹	240 ce	-	360 ce	-
Natuurkunde ^{1,2}	440 ce	-	560 ce	-
Natuurkunde	-	400 ce	-	480 ce
Natuur, leven en technologie	-	320 se	-	440 se
Nederlands	400 ce	400 ce	480 ce	480 ce
Scheikunde ¹	-	-	400 ce	-
Scheikunde ^{1,2}	-	-	520 ce	-
Scheikunde	280 ce	320 ce	-	440 ce
Tekenen	360 ce	320 ce	480 ce	480 ce
Textiele werkvormen/textiele vormgeving	360 ce	320 ce	480 ce	480 ce
Wiskunde A ¹	160 se	-	360 ce	-
Wiskunde A ^{1,2}	280 ce	-	600 ce	-
Wiskunde B ¹	320 ce	-	600 ce	-
Wiskunde B ^{1,2}	440 ce	-	760 ce	-
Wiskunde A	-	320 ce	-	520 ce
Wiskunde B	-	360 ce	-	600 ce
Wiskunde C	-	-	-	480 ce
Wiskunde D	-	320 se	-	440 se

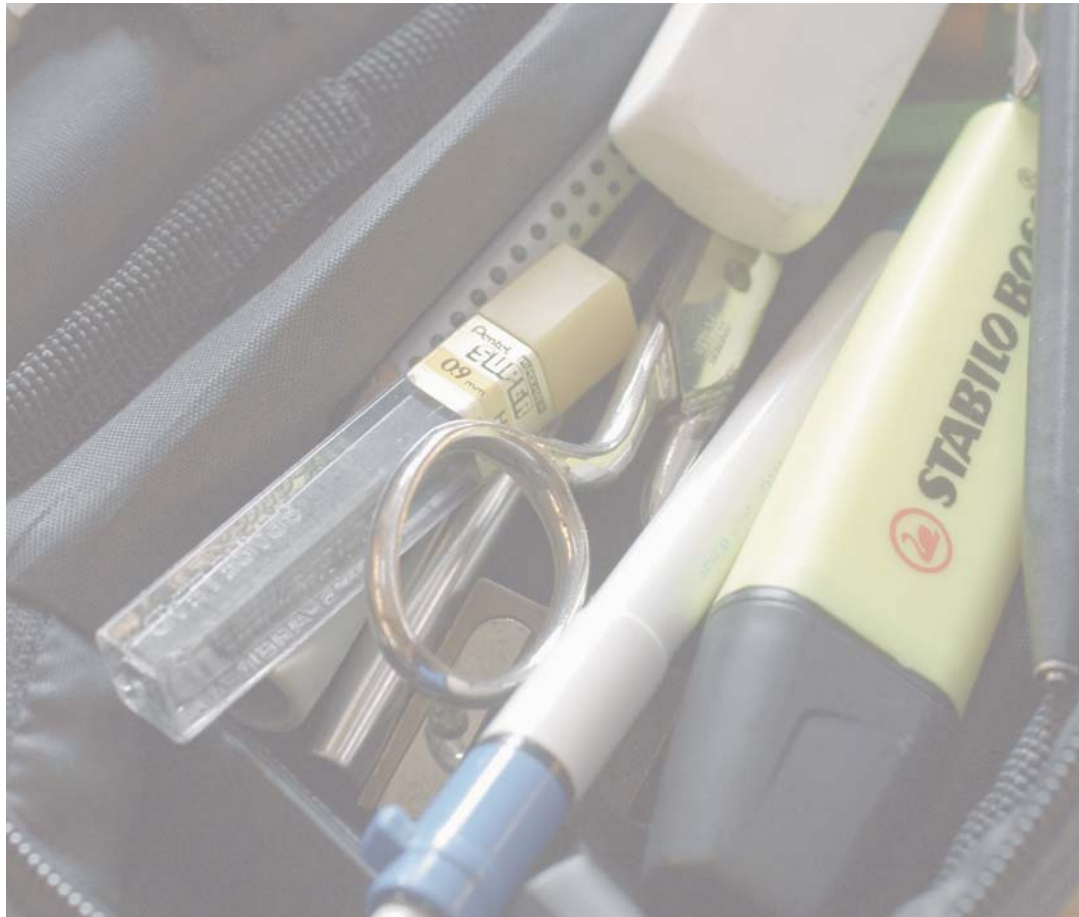
Bronnen:

- examenprogramma's havo/vwo Tweede Fase Oude Regeling (www.cfi.nl » vo » thema's » examenprogramma's havo/vwo)
- examenprogramma's havo/vwo Vernieuwde Tweede Fase (www.tweedefase-loket.nl/examenprogramma)

D Wegingsvoorschriften Tweede Fase Oude Regeling

De examenprogramma's voor de Tweede Fase Oude Regeling bevatten voorschriften voor de weging van de verschillende onderdelen van de vakken. Zo staat er in de meeste programma's dat de toetsen voor 40% het cijfer uitmaken en de praktische opdrachten voor 60% en dat "(...) die verhouding tijdelijk is omgedraaid".

Dit is na diverse rondes verlichtingsmaatregelen niet meer correct. Sindsdien geldt in de Tweede Fase Oude Regeling voor de meeste vakken dat de praktische opdrachten voor

minimaal 20% en maximaal 40% meewegen bij de bepaling van het eindcijfer van het schoolexamen. En dat de overige toetsen dus voor minimaal 60% en maximaal 80% het eindcijfer van het schoolexamen bepalen. Voor enkele vakken zijn de percentages licht afwijkend.

Hierna volgt een overzicht van de wegingvoorschriften voor de verschillende vakken in de Tweede Fase Oude Regeling (met in 2009 de laatste ronde reguliere examens in het havo en in 2010 in het vwo). Het overzicht is in tweeën gesplitst: vakken die de vaardigheden wel (zoals de maatschappelijke vakken) en niet (zoals de talen) toetsen door middel van praktische opdrachten. Als voor een vak praktische opdrachten zijn voorgeschreven, is dit altijd minimaal. Het overzicht is in tweeën gesplitst: vakken die de vaardigheden wel (zoals de maatschappelijke vakken) en niet (zoals de talen) toetsen door middel van praktische opdrachten. Als voor een vak praktische opdrachten zijn voorgeschreven, is dit altijd minimaal.

In de oorspronkelijke versie van de Tweede Fase Oude Regeling werden de toetsen voor de deeltalen en taalvaardigheden niet meegewogen.

De examenprogramma's voor de Tweede Fase Oude Regeling bevatten voorschriften voor de weging van de verschillende onderdelen van de vakken. Zo staat er in de meeste programma's dat de toetsen voor 40% het cijfer uitmaken en de praktische opdrachten voor 60% en dat "(...) die verhouding tijdelijk is omgedraaid".

Havo

VAKKEN MET PRAKTISCHE OPDRACHTEN

	Weging praktische opdrachten		Weging toetsen	
	minimaal	maximaal	minimaal	maximaal
Geschiedenis				
Aardrijkskunde				
Maatschappijleer (pd/vd)				
Economie ¹				
Economie ^{1,2}				
M&O				
Filosofie				
Wiskunde A ^{1,2}	20%	40%	60%	80%
Wiskunde B ¹				
Wiskunde B ^{1,2}				
Natuurkunde ¹				
Natuurkunde ^{1,2}				
Scheikunde				
Biologie				
Maatschappijleer (gd)	20%	30%	70%	80%
Wiskunde A ¹				
Informatica	50%	100%	0%	50%
ANW	25%	50%	50%	75%
Lichamelijke opvoeding 2	70%, waarvan opdracht 1 35%, opdracht 2 28% en opdracht 3 7%		30%	

VAKKEN ZONDER PRAKTISCHE OPDRACHTEN

Nederlands	mondelinge taalvaardigheid	40%
Fries ^{1,2}	schrijfvaardigheid	60%
Fries ¹	schrijfvaardigheid	100%
Frans ¹		
Duits ¹		
Spaans ¹	vrij aan de school: luistervaardigheid en/of gespreksvaardigheid en/of schrijfvaardigheid en/of leesvaardigheid	
Italiaans ¹		
Russisch ¹		
Arabisch ¹		
Turks ¹		
Engels		
Frans ^{1,2}	luistervaardigheid, gespreksvaardigheid, schrijfvaardigheid	ieder 1/3
Duits ^{1,2}		
Spaans ^{1,2}		
Russisch ^{1,2}		
Arabisch ^{1,2}		
Turks ^{1,2}		
Russisch (elementair)	luistervaardigheid, gespreksvaardigheid, leesvaardigheid	ieder 1/3
Arabisch (elementair)		
Spaans (elementair)		
Italiaans ^{1,2}	luistervaardigheid, gespreksvaardigheid, schrijfvaardigheid, leesvaardigheid	ieder 1/4
Italiaans (elementair)		
Turks (elementair)		
CKV ²	niets voorgeschreven	
CKV ³	reflectie op beeldend werk	1/3
(beeldende vormgeving)	beeldend werk van de kandidaat	2/3
CKV ³	vaktheorie (domein A)	1/3
(muziek, drama, dans)	praktijk (domein B)	2/3

Vwo

VAKKEN MET PRAKTISCHE OPDRACHTEN

	Weging praktische opdrachten		Weging toetsen	
	minimaal	maximaal	minimaal	maximaal
Geschiedenis (pd/vd)				
Aardrijkskunde				
Maatschappijleer (pd/vd)				
Economie ¹				
Economie ^{1,2}				
M&O				
Filosofie				
Wiskunde A ¹	20%	40%	60%	80%
Wiskunde A ^{1,2}				
Wiskunde B ¹				
Wiskunde B ^{1,2}				
Natuurkunde ¹				
Natuurkunde ^{1,2}				
Scheikunde				
Biologie ^{1,2}				
KCV				
Geschiedenis (gd)				
Maatschappijleer (gd)	20%	30%	70%	80%
Biologie ¹				
Latijn	0%	40%	60%	100%
Grieks				
Informatica	50%	100%	0%	50%
ANW	25%	50%	50%	75%
Lichamelijke opvoeding 2	70%, waarvan opdracht 1 35%, opdracht 2 28% en opdracht 3 7%		30%	

VAKKEN ZONDER PRAKTISCHE OPDRACHTEN

Nederlands	mondelinge taalvaardigheid	40%
Fries	schrijfvaardigheid	60%
Frans ¹	vrij aan de school: luistervaardigheid en/of gespreksvaardigheid en/of	
Duits ¹	schrijfvaardigheid en/of leesvaardigheid	
Engels		
Frans ^{1,2}		
Duits ^{1,2}		
Spaans	luistervaardigheid, gespreksvaardigheid, schrijfvaardigheid	ieder 1/3
Russisch		
Arabisch		
Turks		
Arabisch (elementair)	luistervaardigheid, gespreksvaardigheid, leesvaardigheid	ieder 1/3
Russisch (elementair)		
Italiaans		
Italiaans (elementair)	luistervaardigheid, gespreksvaardigheid, schrijfvaardigheid,	
Spaans (elementair)	leesvaardigheid	ieder 1/4
Turks (elementair)		
CKV ²	niets voorgeschreven	
CKV ³	reflectie op beeldend werk	40%
(beeldende vormgeving)	beeldend werk van de kandidaat	60%
CKV ³	vaktheorie (domein A)	40%
(muziek, drama, dans)	praktijk (domein B)	60%

E Cijfermatige gegevens Tweede Fase

Kerncijfers onderwijs

OCW publiceert elk jaar kerncijfers onderwijs. Op de site van OCW (www.minocw.nl) kan met de functie 'zoeken' op de openingspagina gezocht worden naar de kerncijfers van een bepaald jaar/een bepaalde reeks van jaren (bij voorbeeld 'Kerncijfers 2001-2005'). U treft gegevens aan over:

- Stelsel en financiën vo
- Financiën van instellingen vo
- Leerlingen vo
- Stroom en rendement vo
- Instellingen en personeel vo
- Profielkeuze in het vo

Ook het CBS publiceert jaarlijks kerncijfers voor onderwijs. Op de site van het CBS (www.cbs.nl) zijn mede cijfers te vinden die betrekking hebben op de Tweede Fase. U vindt ze onder: thema's » onderwijs » cijfers. Met betrekking tot het secundair onderwijs worden gegevens voor onder andere de volgende onderwerpen opgenomen:

- Profielen vo
- Deelname vo
- Slagingspercentage vo

Met betrekking tot het hoger onderwijs worden onder andere de volgende onderwerpen opgenomen:

- Geslaagden
- Eerstejaars
- Ingeschrevenen
- Rendement hbo en wo
- Wo en hbo naar herkomst

Evaluatie Tweede Fase

In 2005 werd in 'Zeven jaar Tweede Fase, een balans' door het Tweede Fase Adviespunt verslag gedaan van een eerste evaluatie van de Tweede Fase. Dat rapport en de belangrijkste onderliggende gegevens en rapporten zijn te vinden via de site van het Adviespunt (www.tweedefase-loket.nl » evaluatie tweede fase).

Als onderliggende rapporten treft u onder andere aan:

- rendementsgegevens voor het voortgezet onderwijs in de jaren 1998-2004 ('Evaluatie tweede fase, tabellenboek')
- verslagen van onderzoek onder 1^e jaars studenten ('Brug of kloof', 'Instroommonitor')
- een verslag van onderzoek onder opleiders ('Met een tweede fase-diploma naar het hoger onderwijs').

Hoger onderwijs

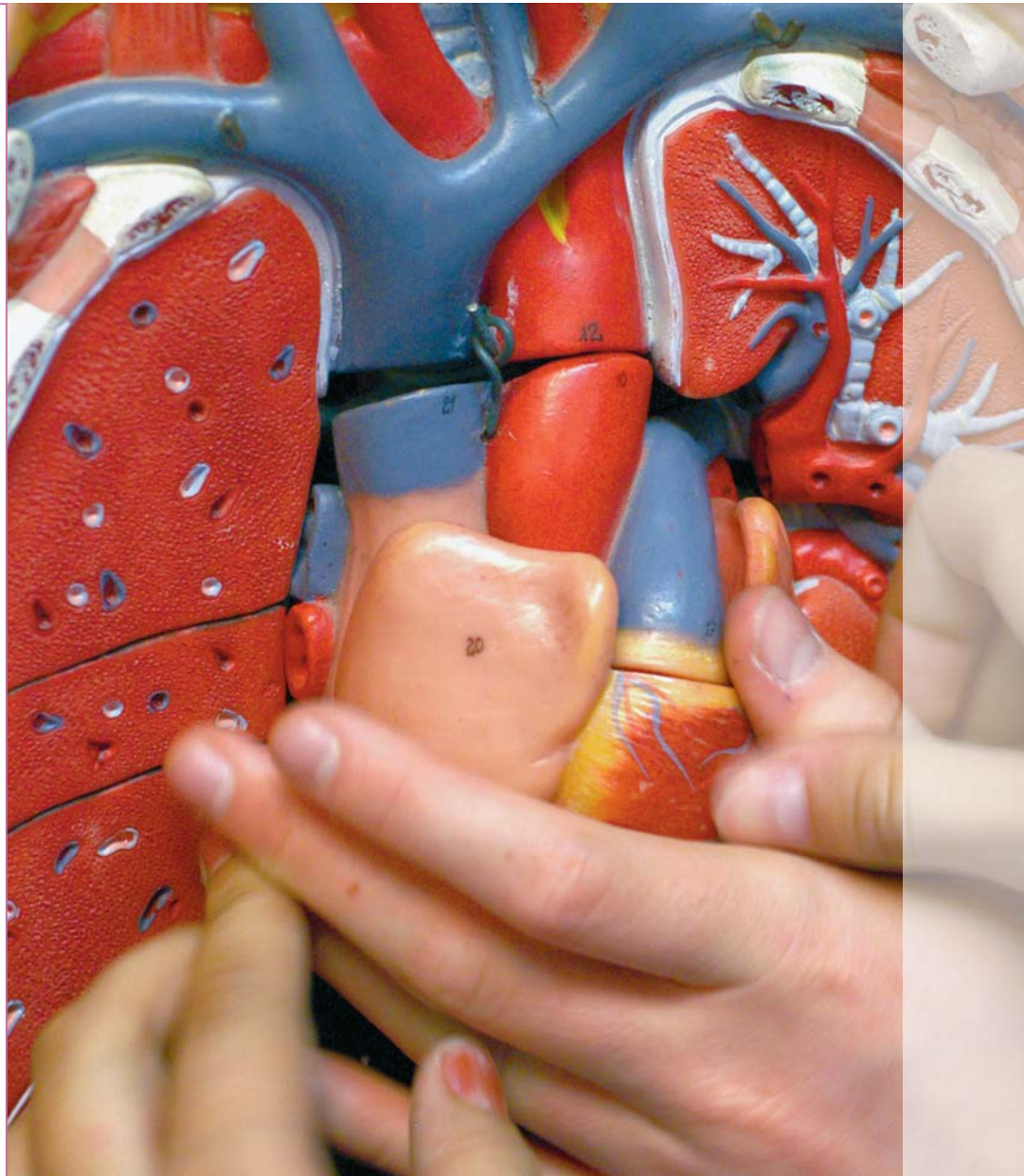
- Op www.hbo-raad.nl » feiten en cijfers » tabellen: onder andere informatie over diploma's, inschrijvingen, instroom, rendement, studieduur, studiesucces, uitval en vooraanmeldingen.
- Op www.vsnu.nl » cijfers » onderwijs: onder andere informatie over instroom(ontwikkelingen) in het wo (op instelling en HOOP-sectoren).
- Op www.aansluitingvoho.nl staat informatie over de aansluiting tussen het voortgezet en het hoger onderwijs die door het IOWO is verzameld: voor iedereen beschikbare overall informatie en informatie per school die via een inlogcode bereikt kan worden.

Monitor

De invoering van de Tweede Fase is vanaf 1998 gevolgd via de 'Monitor Tweede Fase'. Via de site van het Adviespunt (www.tweedefase-loket.nl » monitoring 1998-2002) zijn verslagen van schoolbezoeken, onderzoeksgegevens en verslagen van de peilingen te vinden.

Inspectiegegevens

De Inspectie doet geregeld verslag van e.e.a. met betrekking tot de Tweede Fase. In elk geval meldt zij jaarlijks in het Onderwijsverslag (De staat van het onderwijs) hoe het onderwijs er voor staat. Deze en andere publicaties zijn op de site van de inspectie te vinden (www.owinsp.nl » publicaties).

F Internetadressen

Op internet is er op diverse plaatsen informatie beschikbaar over de Tweede Fase. Hieronder volgt een – niet uitputtend – overzicht van handige en interessante internet-adressen:

Tweede Fase: algemeen, de vakken en het examen

- tweedefase.startpagina.nl:

Dochter van Startpagina.nl, met links naar allerlei websites m.b.t. de Tweede Fase en directe links naar relevante documenten.

- www.tweedefase-loket.nl:

Zowel actuele informatie over de Tweede Fase als Tweede Fase-archieven op het gebied van o.a. de monitoring, evaluatie en voortgangsjournals. Ook voor informatie over vakken. Alles downloadbaar en met links naar andere voor de Tweede Fase relevante sites. Ook voor onderwerpen waarnaar in dit Zakboek wordt verwezen bij Overzicht G.

- www.cfi.nl:

De website waar de regelingen van OCW, die eerder in het gele katern werden afgedrukt, te vinden zijn. Ook de examenprogramma's zijn op deze site te vinden (vo » thema's » examenprogramma's havo/vwo).

- www.minocw.nl:

Op de website van OCW staan onder 'actueel' onder andere de nieuwste ontwikkelingen en beleidsmaatregelen vermeld. Ook zijn er de door het ministerie uitgegeven persberichten te vinden. Voor informatie over de Tweede Fase: ga naar 'dossiers » voortgezet onderwijs » tweede fase'. Officiële stukken staan vaak onder 'Actueel » kamerstukken'.

- www.eindexamen.nl:

Het Examenblad is een officiële internetsite van het ministerie. Informatie rond alle examens in het voortgezet onderwijs is hier terug te vinden, zowel regelgeving als actuele mededelingen, evenals de nu geldende examenprogramma's.

- www.vo-raad.nl:

Site van de VO-raad. Met actualiteiten en onder de knop 'dossiers' ook een lemma 'Tweede Fase'.

- www.vo-project.nl

Site van VO-project. Met informatie over onder meer de pilot meerdere examenmomenten, examenprotocollen, innovatie en kwaliteitszorg.

- www.platformvvo.nl:

Website van het platform van vakinhoudelijke verenigingen in het voortgezet onderwijs met links naar alle aangesloten verenigingen.

- www.platformbetatechniek.nl:

Het Platform Bèta Techniek wil zorgen voor goede beschikbaarheid van bètatechnici. Het doel is structureel meer leerlingen en studenten in bètatechnisch onderwijs en een betere benutting van bestaand talent in bedrijven en onderzoeksinstellingen. Ook wil het Platform kennis en waardering op dit gebied ontsluiten en stimuleren door onderzoek, cijfers, nieuws en opinie.

- www.betavak-nlt.nl:

De website van het Ontwikkelpunt Natuur, leven en technologie met het laatste nieuws en downloadbare documenten.

- www.cjp.nl:

Website van het cultureel jongerenpaspoort met speciale CKV-pagina's. Met zoekprogramma waarmee instellingen gevonden kunnen worden waar de ckv-vouchers besteed kunnen worden.

- www.owinsp.nl:

De website van de inspectie, met onder meer alle informatie over de kwaliteitskaart.

- toetswijzer.kennisnet.nl:

Portalsite over toetsing, examinering en evaluatie. Ontwikkeld door de Citogroep in opdracht van het ministerie van OCW. In de gele tab Voortgezet onderwijs en vervolgens 2e fase havo/vwo staat informatie over schoolexamens en centrale examens.

- www.aps.nl:

Vooral gevuld met aanbod aan diensten en producten rond de op dat moment actuele thema's binnen het onderwijs, waaronder de Tweede Fase. Ook met conferentieaanbod en overzicht van publicaties.

- www.cps.nl:

Vooral gevuld met aanbod aan diensten en producten rond de op dat moment actuele thema's binnen het onderwijs, waaronder de Tweede Fase. Ook met conferentieaanbod en overzicht van publicaties.

- www.kpcgroep.nl:

Vooral gevuld met aanbod aan diensten en producten rond de op dat moment actuele thema's binnen het onderwijs, waaronder de Tweede Fase. Ook met conferentieaanbod en overzicht van publicaties.

- www.slo.nl:

Vooral gevuld met aanbod aan diensten en producten rond de op dat moment actuele thema's binnen het onderwijs, waaronder de Tweede Fase. Ook met conferentieaanbod en overzicht van publicaties.

- www.cito.nl:

Informatie over toetsing, zowel m.b.t. schoolexamen als centraal examen. Ook over cursusaanbod en voorlichting.

- www.ibgroep.nl:

Informatie over centrale examens, aanmelding en loting hoger onderwijs, staatsexamens etc.

Tweede Fase: aansluiting

- www.aansluitingvoho.nl:

Website van het IOWO met informatie (per school) over de resultaten van schoolverlaters in het hoger onderwijs.

- www.roa.unimaas.nl:

Via <http://www.roa.unimaas.nl/sis/> is informatie te vinden over onderzoeken onder schoolverlaters (rubs) van het ROA.

- www.nvs-nvl.nl:

De website van de Nederlandse Vereniging van Schooldecanen en leerlingbegeleiders (NVS-NVL), met veel links naar andere nuttige websites.

- www.vsnu.nl:

De VSNU is de vereniging van de veertien universiteiten in Nederland. Zij behartigt de belangen van haar leden naar kabinet, politiek, overheid en maatschappelijke organisaties en is daarnaast een werkgeversvereniging. Via doorklikken op 'studeren' vindt u veel informatie over de aansluiting vwo-wo en informatie voor aanstaande studenten.

- www.hbo-raad.nl:

De HBO-raad is de belangen- en werkgeversvereniging van het hoger beroepsonderwijs. Op de website is veel informatie te vinden over actuele beleidsonderwerpen zoals aansluiting en bachelor-masterstructuur.

- www.lica.nl:

Website van het LICA, het Landelijk InformatieCentrum Aansluiting vo-hbo. Het LICA verstrekt informatie over de aansluiting vo-hbo (feiten en cijfers), is betrokken bij aansluitingsnetwerken, ondersteunt activiteiten gericht op de verbetering van de aansluiting vo-hbo en initieert onderzoek gericht op de mogelijkheden van verbetering van de aansluiting en naar de effecten van school- en overheidsbeleid.

- www.onderbouwvo.nl:

Website van Onderbouw-VO, dé vraagbaak voor iedereen werkzaam in de eerste leerjaren van het voortgezet onderwijs en bezig met de vernieuwing van de onderbouw. Ook interessant i.v.m. de aansluiting naar de tweede fase van havo/vwo.

- www.adviesgroepvmbo.nl

De Adviesgroep vmbo heeft als opdracht om samen met scholen, het vervolgonderwijs en het bedrijfsleven te zoeken naar een nieuwe, ruimere begrenzing van de mogelijkheden van vmbo-scholen om het eigen onderwijsaanbod te bepalen. Dit om meer mogelijkheden te bieden om in hun onderwijsaanbod maatwerk aan te brengen en voor alle leerlingen

een aantrekkelijke en doorlopende leerlijn te realiseren. Ook interessant i.v.m. de aansluiting naar de tweede fase van havo/vwo.

Adressen van scholen

- www.scholenlijst.nl:

Op deze site van Kennisnet kan het (www-)adres worden gevonden van een specifieke school. Ook kunnen hier de adressen gevonden worden van verschillende scholen in één plaats.

- <http://bri-cfi.nl>:

Door bij 'onderwijssector' 'vo-school' en daarna 'zoek' aan te klikken, wordt er een overzicht gegenereerd van alle scholen voor voortgezet onderwijs. Vaak is uit het e-mailadres het www-adres af te leiden.

- www.bzik.nl:

Een site gericht op (ouders van) basisschoolleerlingen, bedoeld als ondersteuning bij het zoeken van een school voor vervolgonderwijs. Ook bruikbaar om overzichten van scholen te genereren of een specifieke school te zoeken.

G. Vindplaats digitale documenten

Examenprogramma's per vak:

Programma's Tweede Fase Oude Regeling:

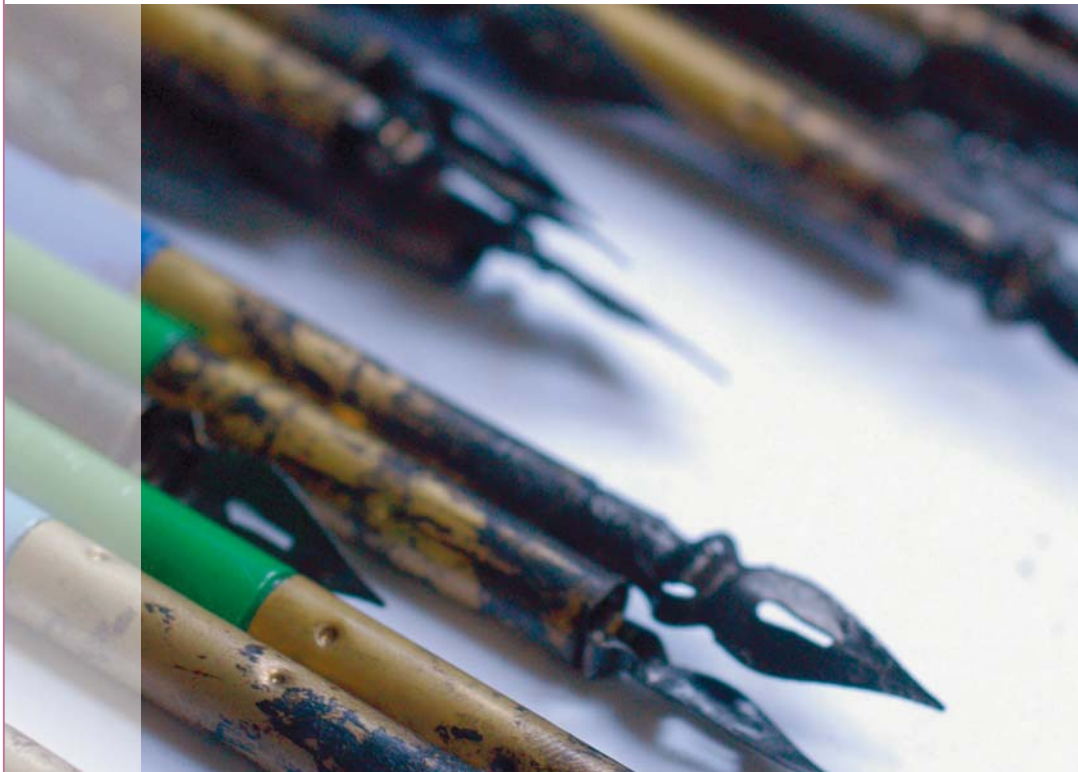
www.eindexamen.nl » havo of vwo.

www.cfi.nl » vo » thema's » examenprogramma's havo/vwo.

Programma's Vernieuwde Tweede Fase:

www.tweedefase-loket.nl » examenprogramma

www.slo.nl » sectoren » VO Tweede Fase

Beschrijvingen examenprogramma's per vak (tussentijdse wijzigingen, onderwerpen centraal examen):

www.tweedefase-loket.nl » zakboek » Examenprogramma's per vak

Syllabi bij de examenprogramma's (centraal examengedeelte):

www.eindexamen.nl » [zoeken per vak]

Handreikingen bij de examenprogramma's (schoolexamengedeelte):

www.slo.nl » sectoren » VO Tweede Fase

Overzicht wet- en regelgeving

www.tweedefase-loket.nl » zakboek » Overzicht wet- en regelgeving Tweede Fase

Checklist centrale examens

www.tweedefase-loket.nl » downloaden » Checklist centrale examens

Gegevens uit de monitor 1998-2002

www.tweedefase-loket.nl » monitoring

Evaluatie Tweede Fase

www.tweedefase-loket.nl » evaluatie

Colofon

Dit is een uitgave van het Tweede Fase Adviespunt

Koninginnegracht 63

2514 AG Den Haag

Postbus 85518

2508 CE Den Haag

T (070) 302 82 40

F (070) 346 24 09

E tweedefaseadvies@sopo.nl

S www.tweedefase-loket.nl

Tekst: Tweede Fase Adviespunt

Vormgeving en productie: Studio V&V bv

Fotografie: Marc de Haan

Druk: Ando bv

ISBN 978-90-806613-4-9

Teksten en overzichten uit deze uitgave mogen door middel van druk, (digitaal) kopiëren, microfilm of op welke wijze dan ook zonder schriftelijke toestemming van het Tweede Fase Adviespunt overgenomen worden.

Tweede Fase Adviespunt, Den Haag, april 2007

(eerste druk)

